ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Προεδρία της Κυβέρνησης

Εθνική Στρατηγική

για την Πρόληψη της Βίας και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων

2025-2030

Δίπλα στα Παιδιά Απέναντι στη Βία

Μέλη Επιτροπής
(ΦΕΚ 1587/8 Μαρτίου 2024)

Αρτινοπούλου Βασιλική (Πρόεδρος)
Καθηγ. Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γεωργιάδου Βασιλική
Καθηγ. Πολιτικής Επιστήμης και Πολιτικής Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πρόεδρος ΔΣ του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών

Μπαμπάλης Θωμάς
Καθηγ. Παιδαγωγικής και Δια Βίου Μάθησης, ΕΚΠΑ

Κανδυλάκη Αγάπη
Καθηγ. Κοινωνικής Εργασίας και Πολυπολιτισμικότητας, ΔΠΘ

Βαμβακάς Βασίλης
Καθηγ. Κοινωνιολογίας της Επικοινωνίας, ΑΠΘ

Πατσάκης Κωνσταντίνος
Καθηγ. Διευθυντής Εργαστηρίου Κυβερνοασφάλειας, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ζαγούρα Παρασκευή
Επικ. Καθηγ. Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αλεξανδρίδης Αθανάσιος
Ψυχίατρος, Παιδοψυχίατρος, Ψυχαναλυτής

Πίνακας περιεχομένων

Δίπλα στα Παιδιά. Απέναντι στη Βία. 6

Σύνοψη 8

1. Η εξέλιξη του φαινομένου στο χώρο και το χρόνο 20

1.1. Η βία κατά των παιδιών στο ιστορικό πλαίσιο: Από την «πολιτισμική αποδοχή» έως την «εγκληματοποίηση» της βίας 20

1.2. Από την αντεκδίκηση και την τιμωρία στην επανένταξη και την αποκατάσταση 22

1.3. Μοντέλα μεταχείρισης ανηλίκων παραβατών στην Ευρώπη: Σύγχρονες τάσεις 24

1.4. Καλές πρακτικές 26

2. Αποτύπωση της βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων στην Ελλάδα 30

2.1. Μορφές βίας κατά των παιδιών 31

Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός 31

Κακοποίηση, παραμέληση και ενδοοικογενειακή βία κατά των παιδιών 34

Διαδικτυακή βία 35

Βία στην Κοινότητα 36

2.2. Στατιστικά δεδομένα: Στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) και την Ελληνική Αστυνομία για την παραβατικότητα ανηλίκων 39

2.3. Συμπεράσματα 45

3. Οι Πολιτικές πρόληψης της βίας και αντιμετώπισης της παραβατικότητας ανηλίκων στην Ελλάδα 2019-2024 46

3.1. Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, ενδυνάμωση παιδιών και υποστήριξη θυμάτων 48

3.2. Πρόληψη, αντιμετώπιση και υποστήριξη / ενδυνάμωση θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας 50

3.3. Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στο διαδίκτυο, ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων 52

3.4. Πρόληψη και αντιμετώπιση μορφών κοινοτικής βίας, υποστήριξη θυμάτων, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων και ιδιαιτέρως των ευάλωτων ομάδων 54

Αθλητική Βία 54

Ρατσιστική Βία 56

Προστασία Ασυνόδευτων Ανηλίκων 58

3.5. Φιλική προς τα Παιδιά Δικαιοσύνη, ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού, υποστήριξη, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων 60

3.6. Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας μεταξύ των ανηλίκων και προστασία των ανηλίκων 62

4. Η Εθνική Στρατηγική για τη Βία και την Παραβατικότητα των Ανηλίκων 64
4.1. Όραμα και στρατηγικοί στόχοι 64
4.2. Κύρια χαρακτηριστικά 65
4.3. Η μεθοδολογία και η ερευνητική τεκμηρίωση 66
4.4 Προτάσεις Πολιτικών - Εμβληματικές Πολιτικές 70
Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού 70
Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας 79
Προστασία των παιδιών από τη διαδικτυακή βία 81
Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στην κοινότητα 85
Παραβάτες και θύματα στη Δικαιοσύνη - Φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη 89
4.5. Οριζόντιες Πολιτικές 99
Ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα καταγραφής για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων 99
Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας στο παιδί και την οικογένεια 101
Ανάπτυξη της έρευνας σε όλες τις μορφές βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων 102
Διεθνοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής και του ζητήματος της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων 103
Κοινωνική Ευαισθητοποίηση 103
4.6. Πρόταση Συστήματος Διακυβέρνησης 104

Παράρτημα Ι. Πίνακας πολιτικών και μέτρων 106

Παράρτημα ΙΙ. Δείκτες Παρακολούθησης 130

Βιβλιογραφία 134

Δίπλα στα Παιδιά Απέναντι στη Βία

Η βία κατά των παιδιών, όπως και η βία που εκπορεύεται από ανηλίκους, αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα δημόσιας υγείας που μπορεί να συμβαίνει στο σπίτι, στο σχολείο, στην κοινότητα και τα τελευταία χρόνια στο διαδίκτυο. Και ως φαινόμενο με έντονες κοινωνικές και πολιτισμικές αναφορές (έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία, ρατσιστική βία, βίαιος εξτρεμισμός, οπαδική βία) δεν αντιμετωπίζεται στη ρίζα του με καταστολή, αλλά με πρόληψη και ενδυνάμωση του ευάλωτου.

Πολλές έρευνες επιβεβαιώνουν ότι παιδιά που βιώνουν ή γίνονται μάρτυρες βίας - σωματικής, συναισθηματικής ή σεξουαλικής- διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να εμπλακούν σε παραβατική συμπεριφορά, χαμηλής ή και βαριάς ποινικής απαξίας είτε ως παιδιά είτε αργότερα ως ενήλικες.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε σημαντικές ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές στην εξέλιξη του φαινομένου. Η ραγδαία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η μεταφορά σημαντικού μέρους της κοινωνικής δικτύωσης στον κυβερνοχώρο, οι κρυπτογραφημένες πλατφόρμες επικοινωνίας έχουν δημιουργήσει δυστυχώς ένα νέο πλαίσιο βίας, αυτής στον ψηφιακό κόσμο, η οποία συλλειτουργεί με τον αυξανόμενο ψηφιακό εθισμό των ανηλίκων.

Καταλύτης σε αυτό το πλαίσιο είναι η υποκουλτούρα της προβολής και επικοινωνίας της βίας, η οποία θυματοποιεί πολλαπλά ένα παιδί. Σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρούμε τη συγκρότηση και τη δράση συμμοριών ανηλίκων, ως διέξοδο απόκτησης ταυτότητας, αλλά και δυστυχώς την εργαλειοποίηση των ανηλίκων, από παραβατικούς ενήλικες σε μορφές βίας, όπως η οπαδική και η εξτρεμιστική. Η πρόσβαση και η χρήση όπλων, ακόμη και θανατηφόρων είναι άλλο ένα ανησυχητικό χαρακτηριστικό του φαινομένου.

Οι πρόσφατες ευρωπαϊκές τάσεις και πρακτικές δείχνουν ότι τα συστήματα που επικεντρώνονται στη μείωση της ποινικοποίησης και του ποινικού εγκλεισμού των παιδιών, στην αποκατάσταση των σχέσεων και στην ενίσχυση των δικαιωμάτων τους μέσα σε ένα πλαίσιο κανόνων και υποχρεώσεων, έχουν τη δυνατότητα να επιφέρουν σημαντικά θετικά αποτελέσματα.

Επενδύοντας σε αυτές τις προσεγγίσεις, κάθε χώρα μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου και υποστηρικτικού συστήματος δικαιοσύνης για ανήλικους.

Η Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια και κυρίως από το 2019, υλοποιεί ευρύ αριθμό πολιτικών έναντι όλων των μορφών βίας, που συμβάλλουν άμεσα ή έμμεσα στην προστασία των ανηλίκων. Στο σχεδιασμό αυτών των πολιτικών ενσωμάτωσε σύγχρονες αντιλήψεις για την πρόληψη, την προστασία των ανηλίκων, την υποστήριξη των θυμάτων, αλλά και την αποκατάσταση και την κοινωνική επανένταξη ανηλίκων παραβατών, δίνοντας έμφαση στην αξιοποίηση σύγχρονων μέσων, όπως τα τεχνολογικά εργαλεία (πλατφόρμα Stop Bullying, SafeYouth, Kids Wallet κ.α.).

Σήμερα, η χώρα μας διαθέτει ένα θεσμικό πλαίσιο που ακολουθεί τις διεθνώς παραδεδεγμένες γενικές αρχές και διαδικασίες της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων.

Ωστόσο, τα πολλαπλά περιστατικά νεανικής βίας -βίας κατά των παιδιών και παραβατικότητας ανηλίκων- απαιτούν να εγκύψουμε πιο προσεκτικά στο πρόβλημα. Υπάρχει έξαρση του φαινομένου ή μήπως μεγαλύτερη καταγραφή άρα και

ορατότητα τόσο της βίας κατά των παιδιών όσο και της παραβατικότητας ανηλίκων; Μπορούμε να θεωρήσουμε πως η οργανωμένη αντίδραση της Πολιτείας οδήγησε τα παιδιά και τους γονείς να εμπιστευτούν τις δημόσιες υπηρεσίες και να καταγγείλουν περιστατικά βίας; Τι μπορούμε να βελτιώσουμε στις υλοποιούμενες πολιτικές και ποια πρόσθετα μέτρα μπορούμε να λάβουμε ως Πολιτεία για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα; Τον πρώτο λόγο έχουν οι ειδικοί και σίγουρα μια πιο συστηματική καταγραφή κρίσιμων δεικτών του φαινομένου από το κράτος ώστε να εξάγονται σε ετήσια βάση τεκμηριωμένα συμπεράσματα για την πορεία του φαινομένου.

Με πρωτοβουλία του Πρωθυπουργού, συγκροτήθηκε πριν από ένα χρόνο η Επιτροπή Εμπειρογνωμόνων για να αποτυπώσει το φαινόμενο σε όλες του τις διαστάσεις και να προτείνει παρεμβάσεις που θα συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων.

Τους ευχαριστούμε για την εργώδη προσπάθεια και συμβολή τους στην κατάρτιση αυτής της Στρατηγικής.

Πρώτη φορά επιχειρείται στην Ελλάδα η διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής για την Πρόληψη της Βίας και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων, ένα εγχείρημα δύσκολο λόγω της ευαλωτότητας των ανηλίκων αλλά και της καταλυτικής επίδρασης των νέων τεχνολογιών στην σύγχρονη εκδήλωση του φαινομένου. Μια Στρατηγική που προσεγγίζει όλα τα μονοπάτια που οδηγούν τους νέους στη βία και στην παραβατικότητα.

Οι προτεινόμενες από την Επιτροπή παρεμβάσεις -όπως άλλωστε και οι πολιτικές που ήδη υλοποιεί η κυβέρνηση - έχουν ως βασική αρχή τη μέριμνα για την προστασία και την ευημερία των παιδιών. Δεν αποτελούν θέσφατα αλλά διεπιστημονικές προσεγγίσεις που καταδεικνύουν την ανάγκη για ευρεία κοινωνικο-πολιτική συνεννόηση και συνεργασία απέναντι στο πολυπαραγοντικό φαινόμενο της βίας. Πολιτεία, γονείς, εκπαιδευτικοί, ειδικοί επιστήμονες, ΜΜΕ και φυσικά τα ίδια τα παιδιά αποτελούμε αλληλένδετους κρίκους αυτής της προσπάθειας. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να συμβάλλουμε στη μείωση της νεανικής παραβατικότητας και θα δημιουργήσουμε ασφαλέστερα περιβάλλοντα για τις μελλοντικές γενιές. **Τους το οφείλουμε.**

ΑΚΗΣ ΣΚΕΡΤΣΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Σύνοψη

Εισαγωγή

Η βία αποτελεί ένα πολυδιάστατο, πολυπαραγοντικό και πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που εκδηλώνεται σε όλες τις εκφάνσεις της πραγματικότητας και εξελίσσεται στον χώρο και τον χρόνο. Σήμερα, σχεδόν όλες οι μορφές βίας που πλήττουν τα παιδιά έχουν αναγνωριστεί και ρυθμιστεί σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Τα έννομα αγαθά που προστατεύονται είναι η ευημερία των παιδιών, η ομαλή σωματική και ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη, καθώς και το δικαίωμά τους να ζουν ασφαλή σε μια κοινωνία απαλλαγμένη από βία. Αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών είναι καθολικά και οικουμενικά, δεν υπόκεινται σε καμία διάκριση και αφορούν το σύνολο της κοινωνίας.

Η **Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη της Βίας και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων** αποτελεί το αποτέλεσμα των εργασιών της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων που ορίστηκε από τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας, Αξιότιμο κ. Κυριάκο Μητσοτάκη τον Μάρτιο 2024 (ΦΕΚ 1587/8 Μαρτίου 2024). Η Στρατηγική εισηγείται μια πολύ-επίπεδη προσέγγιση, προάγοντας τη συνεργασία, τη διασύνδεση, την πολυεπιστημονικότητα και την αλλαγή. Διαπνέεται από την οπτική των δικαιωμάτων των παιδιών και εστιάζεται στην ενδυνάμωση του κοινωνικού ιστού, την άρση των ανισοτήτων, τη βελτίωση των διαπροσωπικών και των οικογενειακών σχέσεων, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των νέων, καθώς και την εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης στους θεσμούς. Αποτελεί ένα νέο «παράδειγμα» για την Ελλάδα και μια «καλή πρακτική» που μπορεί να αναδειχθεί στο εξωτερικό. Υποδηλώνει την αλλαγή της οπτικής μας από τις μονοδιάστατες σε πιο σύνθετες και ολιστικές προσεγγίσεις στη διερεύνηση και την αντιμετώπιση του φαινομένου και την άσκηση πολιτικής.

Η δομή της Εθνικής Στρατηγικής αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την εξέλιξη των αντιλήψεων για τη βία και την παραβατικότητα στο χωροχρόνο. Επιχειρεί να αποτυπώσει την ιδεολογική, πολιτισμική και κοινωνική πορεία από την παρελθούσα αποδοχή της βίας κατά των παιδιών έως την σημερινή εγκληματοποίηση της βίας, καθώς επίσης και το πέρασμα από την τιμωρία και την αντεκδίκηση στην επανένταξη και την αποκατάσταση των ανηλίκων παραβατών. Η αποτύπωση του φαινομένου της βίας και της παραβατικότητας σήμερα στη χώρα μας αναλύεται στο δεύτερο κεφάλαιο, το οποίο περιλαμβάνει σύντομη επισκόπηση των ερευνών για όψεις της βίας (ενδοοικογενειακή, σχολική, διαδικτυακή, αθλητική, εξτρεμιστική) και επεξεργασία ποσοτικών δεδομένων για την παραβατικότητα ανηλίκων. Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην παρουσίαση των πολιτικών, μέτρων και πρωτοβουλιών της πολιτείας για την αντιμετώπιση του φαινομένου στο διάστημα 2019-2024. Εκτός από την παραπάνω καταγραφή των δημόσιων πολιτικών, στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται σύντομη αξιολόγηση και διατυπώνονται προτάσεις της Επιτροπής για βελτιωτικά -πρόσθετα μέτρα στην υλοποίηση των υφιστάμενων πολιτικών. Στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία που εφάρμοσε η Επιτροπή, η στοχοθεσία και ιδίως οι νέες προτεινόμενες πολιτικές και τα μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την πρόταση για την υλοποίηση και την παρουσίαση του σχεδίου διακυβέρνησης της Εθνικής Στρατηγικής.

Τα μέλη της Επιτροπής εκφράζουν τις βαθύτατες ευχαριστίες τους στον Πρωθυπουργό της Ελλάδας κ. Κυριάκο Μητσοτάκη για την εξαιρετική τιμή και την αμέριστη εμπιστοσύνη του να αναλάβουν αυτό το δύσκολο εγχείρημα για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Ευχαριστούμε ιδιαιτέρως τον Υπουργό Επικρατείας για τον Συντονισμό του Κυβερνητικού Έργου κ. Άκη Σκέρτσο για τη διαρκή, συστηματική και εξαιρετικά πολύτιμη υποστήριξη του έργου της Επιτροπής σε κάθε βήμα και στάδιο εξέλιξής της, καθώς και για την καθημερινή σχεδόν επικοινωνία με τους και τις συνεργάτιδες του.

Ευχαριστίες επίσης οφείλουμε στους Υπουργούς της Κυβέρνησης και το σύνολο της Πολιτικής Ηγεσίας στα συναρμόδια υπουργεία. Ευχαριστούμε επίσης, τη Γενική Γραμματέα Συντονισμού κ. Ε. Δραμαλιώτη για την ουσιαστική υποστήριξη του έργου της Επιτροπής και την παροχή στοιχείων και πληροφοριών για τις δημόσιες πολιτικές και τα Εθνικά Σχέδια Δράσης καθώς και για τη διάθεση της γραμματειακής υποστήριξης της Επιτροπής. Οφείλουμε επίσης να ευχαριστήσουμε όλους/ες τους/τις δημόσιους λειτουργούς και επαγγελματίες που μετείχαν στις ομάδες εστίασης, καθώς και τους/τις εκπροσώπους φορέων που μετείχαν στις ακροάσεις της Επιτροπής, την Βοηθό Συνήγορου του Πολίτη για τα Παιδιά κ. Θ. Κουφονικολάκου, την UNICEF Ελλάδας και συγκεκριμένα την κ. Μ. Μιχαλοπούλου, το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας και την Πρόεδρο κ. Τρ. Αθανασίου, καθώς και τον πατέρα Αντώνιο Καλλιγέρη, εκπρόσωπο της Πρωτοβουλίας για την πρόληψη της Ενδοοικογενειακής Βίας του Ιδρύματος Νεότητος και Οικογένειας της Ι.Α.Α. Τέλος, εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες στον Professor John Winterdyk, Καθηγητή Συγκριτικής Εγκληματολογίας στο Mount Royal University του Καναδά για τις προτάσεις προς την Επιτροπή αναφορικά με τις διεθνείς καλές πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Η Εθνική Στρατηγική με μια ματιά: Τα κύρια σημεία και οι προτεινόμενες πολιτικές

Οι στρατηγικοί στόχοι της Εθνικής Στρατηγικής 2025-2030

- Η πρόληψη της βίας κατά των παιδιών σε όλες τις εκφάνσεις της (ενδοοικογενειακή, σχολική, κοινοτική, αθλητική, διαδικτυακή κ.ά.) υπό το πρίσμα της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών (άρ. 19, 34 ΔΣΔΠ).
- Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων με την ουσιαστική εφαρμογή της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης (άρ. 37, 40 ΔΣΔΠ).
- Η κινητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και η ανάπτυξη διυπουργικών, διαθεσμικών συνεργειών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Οι Προτάσεις της Επιτροπής

Περιλαμβάνονται 29 συνολικά πολιτικές, εκ των οποίων 7 εμβληματικές και 5 οριζόντιες και 69 μέτρα.

Α. Η αποτύπωση του φαινομένου από τις έρευνες

- ✓ Το γενικότερο έλλειμμα ερευνών δεν μας επιτρέπει καμία εκτίμηση για τη συνολική έκταση, τη συχνότητα και τη διαχρονική εξέλιξη της βίας κατά των παιδιών στην Ελλάδα.
- ✓ Ειδικά για την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό τεκμαίρεται μείωση της έκτασης και της συχνότητας του φαινομένου από το 2010-2022.
- ✓ Για τη διαδικτυακή βία παρατηρείται αύξηση των κινδύνων του διαδικτύου που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, περιλαμβανομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού και της παρενόχλησης.

Β. Η εικόνα από την Ευρωπαϊκή Στατιστική (Eurostat)

- ✓ Παρότι ο απόλυτος αριθμός της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα κινείται αυξητικά, η γενικότερη κατανομή της παραβατικότητας στη χώρα μας δεν μεταβάλλεται στο διάστημα 2019-2022. Η εικόνα της Ελλάδας διαφοροποιείται από τη γενικότερη τάση στην Ευρώπη, όπου σε αρκετές χώρες το ποσοστό των ανήλικων υπόπτων κινείται αυξητικά και καταλαμβάνει μεγαλύτερο μερίδιο στη συνολική εγκληματικότητα.

Γ. Η εικόνα από τις στατιστικές της Αστυνομίας

- ✓ Έντονα αυξητική τάση στη νεανική παραβατικότητα ιδίως κατά το 2023 και το 2024.
- ✓ Έντονη αύξηση των σοβαρών περιστατικών σωματικής βίας, τα οποία χαρακτηρίζουν τη νεανική παραβατικότητα.
- ✓ Οργανωμένα χαρακτηριστικά της νεανικής παραβατικότητας.
- ✓ Μείωση του ορίου ηλικίας στην εμπλοκή των νέων σε παραβατικές συμπεριφορές.
- ✓ Συχνότερη εμπλοκή, εκτός των αγοριών, και των κοριτσιών σε περιστατικά νεανικής παραβατικότητας.
- ✓ Επαναληπτικότητα στη συμπεριφορά των δραστών όσον αφορά την εμπλοκή τους σε περιστατικά νεανικής παραβατικότητας.
- ✓ Μεγάλη ορατότητα των βίαιων αδικημάτων είτε των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είτε του γεγονότος ότι συμβαίνουν σε δημόσιους χώρους.

Δ. Η απάντηση της πολιτείας: Υφιστάμενες πολιτικές 2019-2024 - Αξιολόγηση και προτάσεις της Επιτροπής για λήψη πρόσθετων-βελτιωτικών μέτρων

> **Συνολικά υλοποιήθηκαν 138 δημόσιες πολιτικές, μέτρα και δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων.**

Για την ενδοοικογενειακή βία και την προστασία των ανηλίκων θυμάτων διαφαίνεται:

1. Συστηματικό και μακρόχρονο ενδιαφέρον της πολιτείας από το 2019, το οποίο εντείνεται εντυπωσιακά κατά το 2024 και αποτυπώνεται όχι μόνο σε ρυθμίσεις αλλά και σε ουσιαστικές πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες περιλαμβάνουν και την προστασία των ανήλικων θυμάτων.
2. Οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες εστιάζονται στην πληρέστερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου μέσα από σε βάθος εκπαιδεύσεις των αστυνομικών, ενίσχυση των υποδομών και παροχή πρακτικών εργαλείων για την προστασία των θυμάτων.
3. Ουσιαστική βελτίωση των στατιστικών δεδομένων που φωτίζουν περισσότερο το προφίλ των θυμάτων και των δραστών.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Διασύνδεση των τρεχουσών και των προγραμματιζόμενων δράσεων με τις υλοποιούμενες δράσεις του Εθνικού Σχεδίου για τη σεξουαλική κακοποίηση.

- ✓ Ανάπτυξη προγράμματος ανταλλαγής καλών πρακτικών και συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς για όλες τις επαγγελματικές ομάδες που χειρίζονται περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.
- ✓ Διεξαγωγή εκστρατειών ευαισθητοποίησης σε μόνιμη βάση με στόχο την ενθάρρυνση των αναφορών/ καταγγελιών.
- ✓ Διοργάνωση εξειδικευμένων επιμορφώσεων για την ομάδα στόχο των παιδιών θυμάτων κακοποίησης/ παραμέλησης.

Η ποσοτική παραγωγή πολιτικών για την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό στην Ελλάδα σηματοδοτείται χρονικά από το 2019 και αυξάνεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς κατά το 2024. Ειδικότερα:

1. Παρατηρείται έμφαση στην πρόληψη μέσω της ενθάρρυνσης των αναφορών για περιστατικά σχολικού εκφοβισμού στην πλατφόρμα stop-bullying.gov.gr, της καμπάνιας ευαισθητοποίησης και των σαφών επικοινωνιακών μηνυμάτων, καθώς και της αναβάθμισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την προσθήκη θεματικών που στοχεύουν στην ενδυνάμωση των μαθητών/ητριών και την πρόληψη βίαιων συμπεριφορών.
2. Οι πολιτικές είναι πολυδιάστατες και καλύπτουν σχεδόν όλο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Σταδιακή διεύρυνση του αριθμού των υπεύθυνων αποδεκτών αναφορών στα σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης από διμελή σε τριμελή έως και πενταμελή διεπιστημονική ομάδα (ανάλογα με την οργανικότητα της σχολικής μονάδας), με συμμετοχή και του/της Συμβούλου Εκπαίδευσης, για τον προσδιορισμό των βημάτων αντιμετώπισης περιστατικών εκφοβισμού εντός του πλαισίου του σχολείου με συνεδριάσεις μία φορά/δεκαπενθήμερο.
- ✓ Πλήρης κάλυψη όλων των σχολικών μονάδων με σχολικό ψυχολόγο και σταδιακή βελτίωση αναλογίας σχολικού ψυχολόγου και σχολικών μονάδων που προς το παρόν είναι 1 προς 5.
- ✓ Σύναψη Συμβολαίου ανάμεσα στο εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου και τους γονείς/ ασκούντες την επιμέλεια των μαθητών/ητριών (καταγραφή των προσδοκιών, των αναγκών και των υποχρεώσεων κάθε μέρους, υπογραφή ανά τμήμα από όλους/ες, δέσμευση για τήρηση του περιεχομένου του και ανάρτησή του στην ιστοσελίδα του σχολείου).

Για τη βία στο διαδίκτυο και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων υλοποιούνται πλούσιες δράσεις, πλήρως εναρμονισμένες με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για ένα καλύτερο Διαδίκτυο για τα παιδιά. Πιο αναλυτικά:

1. Εφαρμόζονται σύγχρονες τεχνικές στη διερεύνηση του κυβερνοεγκλήματος από υψηλής κατάρτισης προσωπικό.
2. Υλοποιούνται αξιοσημείωτες ποσοτικά και ποιοτικά δράσεις για την ψηφιακή εκπαίδευση των παιδιών και την προστασία τους στο διαδίκτυο, ιδίως κατά το 2024.
3. Ιδιαίτερη αναφορά και σημασία αποδίδεται στην εκπόνηση της Εθνικής Στρατηγικής για τον εθισμό των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Επιπροσθέτως η πρόβλεψη νέων ψηφιακών δικαιωμάτων για τα παιδιά στην Ελλάδα και η προώθησή τους στα ευρωπαϊκά όργανα αποτελεί καινοτόμα πρωτοβουλία της χώρας μας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Η Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη της Βίας και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων θα πρέπει να είναι πλήρως εναρμονισμένη με την Εθνική Στρατηγική για τον Εθισμό των Παιδιών στο Διαδίκτυο με κοινές πολιτικές και δράσεις.
- ✓ Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να ξεκινούν από πολύ μικρή ηλικία, ει δυνατόν από το νηπιαγωγείο, με δραστηριότητες προσαρμοσμένες στο αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών.

Για την πρόληψη και την αντιμετώπιση μορφών κοινοτικής βίας, την υποστήριξη θυμάτων, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων και ιδιαιτέρως των ευάλωτων ομάδων οι σχετικές πολιτικές αφορούν την αθλητική βία, τη ρατσιστική και εξτρεμιστική βία, καθώς και την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Για την αθλητική βία η Επιτροπή διαπιστώνει:

1. Την ανάληψη ουσιαστικών ρυθμιστικών πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση της αθλητικής/ οπαδικής βίας ήδη από το 2022 αλλά με αξιοσημείωτο έργο κατά το 2024.
2. Επαρκή και κατάλληλη επιχειρησιακή δραστηριότητα για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Η Επιτροπή προτείνει την εκπόνηση της Στρατηγικής (2025), η οποία απορρέει ως υποχρέωση από την Κύρωση της Σύμβασης Saint-Denis του Συμβουλίου της Ευρώπης και την πρόβλεψη μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης από το 2025 κι έπειτα.

Για τη ρατσιστική βία η Επιτροπή διαπιστώνει:

1. Έχουν υλοποιηθεί σημαντικές δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση επιμέρους μορφών ρατσιστικής βίας σε διαφορετικές ομάδες στόχους από συναρμόδια υπουργεία.
2. Ιδιαιτέρως θετικά επισημαίνει τις διεθνείς δράσεις της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων, την ίδρυση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας με κύρια αρμοδιότητα την κοινωνική ένταξη και την συμπερίληψη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, καθώς και την Εθνική Στρατηγική των Ατόμων με Αναπηρία 2024-2030.
3. Ωστόσο, παρατηρείται έλλειμα δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για τις διάφορες μορφές της ρατσιστικής βίας και της ρητορικής μίσους με αποδέκτες τα παιδιά.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Την πλήρη οργανωτική λειτουργία (π.χ. έκδοση οργανογράμματος) του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας για το 2025.
- ✓ Την εκπόνηση εργαλείων και δεικτών για τη συστηματική ένταξη των παιδιών ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα, η οποία δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην τυπική εγγραφή τους, αλλά να υποστηρίζεται η ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- ✓ Την επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας.
- ✓ Τη διεύρυνση των δράσεων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των επαγγελματιών και των λειτουργών της δικαιοσύνης στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.

Για την προστασία ασυνόδευτων ανηλίκων η Επιτροπή διαπιστώνει:

1. Σημαντικές ποσοτικά και ποιοτικά δράσεις/ πρωτοβουλίες για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων ήδη από το 2021 με ανάπτυξη και διεύρυνση υπηρεσιών κατά το 2024.
2. Συστηματικές και πολυεπίπεδες πολιτικές κοινωνικής ένταξης ασυνόδευτων παιδιών στην εκπαίδευση και την κοινωνία, καθώς και νεαρών ενηλίκων στην αγορά εργασίας.
3. Ανάπτυξη ευρωπαϊκών και διεθνών συνεργασιών.
4. Σημαντικό αριθμό εκπαιδεύσεων προσωπικού και εκπόνηση λειτουργικών πρωτοκόλλων ενεργειών.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Ενίσχυση της διασύνδεσης με τη δικαιοσύνη για την έγκαιρη παρέμβαση στους ασυνόδευτους ανηλίκους με παραβατική συμπεριφορά.
- ✓ Διεύρυνση των δράσεων ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Για τη Φιλική προς τα Παιδιά Δικαιοσύνη, την ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού, την υποστήριξη, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων, η Επιτροπή αξιολογεί θετικά την πρόοδο της χώρας στη θεσμική ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού ιδίως από το 2021 έως σήμερα και διαπιστώνει τα εξής:

1. Η νομοθεσία είναι εναρμονισμένη με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για την προστασία των ανηλίκων θυμάτων και ανηλίκων παραβατών.
2. Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων περιλαμβάνουν ολιστικές πολιτικές, ιδίως για την αποϊδρυματοποίηση, την απασχόληση και την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί.
3. Το θεσμικό πλαίσιο και η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων παραμένουν προσανατολισμένα στην επιβολή αναμορφωτικών μέτρων στην κοινότητα, σύμφωνα με τις αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας και τα διεθνή πρότυπα.
4. Ωστόσο, η εφαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου για τα ανήλικα θύματα και τους ανήλικους παραβάτες είναι περιορισμένη και ελλιπής. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην παροχή γενικής υποστήριξης στα ανήλικα θύματα από κάθε μορφή προσβολής, καθώς και στην κατάλληλη μεταχείριση των παιδιών θυμάτων με ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Για την πλήρη εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων που έχουν θεσμοθετηθεί με τον Ν. 3189/2003 και στοχεύουν στην κοινωνική ένταξη των ανηλίκων παραβατών είναι αναγκαία η χαρτογράφηση των Υπηρεσιών στην κοινότητα, η πιστοποίηση φορέων υλοποίησης μέτρων, καθώς και η ανάπτυξη συνεργειών και πρωτοκόλλων συνεργασίας με το Υπουργείο Δικαιοσύνης.
- ✓ Για την έγκαιρη παροχή προσαρμοσμένων υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε ανήλικους παραβάτες και στις οικογένειές τους σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας είναι απαραίτητη η άμεση και στενή διασύνδεση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας με τις Υπηρεσίες της Δικαιοσύνης και η στοχευμένη διυπουργική συνεργασία. Στην ίδια κατεύθυνση η δημιουργία του μητρώου πραγματογνωμόνων για τη λειτουργία των «Επιστημονικών Ομάδων Εκτίμησης Ανηλίκων Δραστών» (Ν. 4689/2020, ά. 7) είναι εξίσου σημαντική.
- ✓ Η ενίσχυση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής σε ανθρώπινο δυναμικό (τουλάχιστον 1 επιμελητής/τρια ανηλίκων αποκλειστικής απασχόλησης ανά Δικαστήριο Ανηλίκων) και σε υποδομές (μηχανοργάνωση και στέγαση σε χώρους κατάλληλους και φιλικούς προς τα παιδιά), καθώς η ενίσχυση του φυλακτικού και επιστημονικού προσωπικού των ειδικών σωφρονιστικών καταστημάτων και του Ιδρύματος Αγωγής αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό και ασφαλή χειρισμό των ανηλίκων που εισάγονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- ✓ Στο πλαίσιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας προτείνεται η επανεξέταση του Σχεδίου Νόμου για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων (πλήρες δίκτυο δομών για ανήλικους παραβάτες του νόμου) και των νομοθετικών προβλέψεων για τις Κοινωνικές Υπηρεσίες στα Πρωτοδικεία (Ν. 2447/1996, ά. 49-55).

Για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας μεταξύ των ανηλίκων και προστασία των ανηλίκων:

1. Έχει εκπονηθεί Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022- 2027 καθώς και ενιαίο Πρωτόκολλο ενεργειών για την διυπηρεσιακή συνεργασία και συντονισμό των ενεργειών με στόχο την προστασία των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης.
2. Έχουν αναπτυχθεί στοχευμένες δράσεις κοινοτικής πρόληψης για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων.

3. Οι ανήλικοι κάτω των 12 ετών είναι ποινικά αδιάφοροι και τυχόν αντικοινωνικές συμπεριφορές τους απασχολούν αποκλειστικά τις κοινωνικές υπηρεσίες και ενδεχομένως την εισαγγελική Αρχή στο πλαίσιο της εφαρμογής διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την επιμέλεια.

4. Έχει προαχθεί η χρήση της τεχνολογίας και ο σχεδιασμός εφαρμογών προσιτών στους νέους για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων (safeyouth).

5. Εχουν θεσπιστεί νέα αναμορφωτικά μέτρα, αυτό της παρακολούθησης ειδικών εκπαιδευτικών, καλλιτεχνικών ή πολιτιστικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, καθώς και αυτό της παρακολούθησης προγραμμάτων αθλητισμού και της συμμετοχής σε αθλητικά σωματεία.

6. Με την Κοινή Υπουργική Απόφαση με αριθμ. 6288/2024 έχει ορισθεί το πλαίσιο εφαρμογής του αναμορφωτικού μέτρου της παρακολούθησης προγραμμάτων αθλητισμού και συμμετοχής των ανηλίκων ή των νέων σε αθλητικά σωματεία.

7. Έχουν τροποποιηθεί οι τυπικές προϋποθέσεις του περιορισμού ανηλίκων σε κατάστημα κράτησης νέων σε περίπτωση που τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται, με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, επαρκή.

8. Η Επιτροπή διαπιστώνει την υπερφόρτωση του σωφρονιστικού συστήματος και την ακαταλληλότητα των συνθηκών στα καταστήματα κράτησης για νέους. Επισημαίνεται επίσης ότι η τοποθέτηση στο Ίδρυμα Αγωγής παιδιών από την ηλικία των 12 ετών για πλημμελληματικές παραβάσεις και ο συγχρωτισμός τους με πολύ μεγαλύτερα παιδιά με σοβαρότερη παραβατική συμπεριφορά ευνοεί την περαιτέρω εμπλοκή τους με την παραβατικότητα.

Προτάσεις Επιτροπής για πρόσθετα- βελτιωτικά μέτρα

- ✓ Λειτουργία κατάλληλων χώρων για τη χωριστή αστυνομική κράτηση των ανηλίκων.
- ✓ Παροχή φιλικού προς τα παιδιά οδηγού πληροφόρησης και ενημέρωσής τους για τις διαδικασίες στη δικαιοσύνη.
- ✓ Ανάπτυξη επιμορφωτικών προγραμμάτων εστιασμένων στην πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και τη βελτίωση των τεχνικών επικοινωνίας των αστυνομικών κατά τις διαδικασίες με παιδιά.

Ε. Προτάσεις Πολιτικής

Για την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:
Εκπαιδεύοντας μη βίαιους πολίτες.

- ✓ Υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών/ριών στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων, τη διαμεσολάβηση και τη μη βίαιη επικοινωνία.
- ✓ Παιδαγωγική-συμβουλευτική προσέγγιση του μέτρου της αποβολής στη Β/Θμια Εκπαίδευση: αναστολή παρακολούθησης της μαθησιακής διαδικασίας εντός του σχολείου.
- ✓ Υποχρεωτική «κοινωνική εργασία» στο σχολείο για τους μαθητές που εκφοβίζουν.

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:
Θεσμοθέτηση και λειτουργία τεχνικού γυμνασίου.

- ✓ Πιλοτική λειτουργία δέκα (10) τεχνικών γυμνασίων σε επιλεγμένες περιοχές της χώρας.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενδυνάμωση της συνεργασίας σχολείου -οικογένειας -κοινότητας.

- ✓ Καθιέρωση υποχρεωτικής ενδοσχολικής συνεκπαίδευσης εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων/ασκούντων την επιμέλεια την 11η Δεκεμβρίου, Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενίσχυση των εκπαιδευτικών.

- ✓ Ενίσχυση του ρόλου των συμβούλων εκπαίδευσης στην ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό. Καθιέρωση υποχρεωτικής παρουσίας των συμβούλων εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες της δικαιοδοσίας τους τρεις (3) φορές την εβδομάδα.
- ✓ Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για τη νομική προστασία εκπαιδευτικών, ώστε να αναφέρουν περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού χωρίς φόβο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η σχολική ηγεσία εμπνέει και καθοδηγεί την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

- ✓ Εστιασμένες δράσεις της σχολικής ηγεσίας για την ανάπτυξη μιας σχολικής κουλτούρας και πολιτικής με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε..

Για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενίσχυση της θετικής γονεϊκότητας για την Πρόληψη της Ενδοοικογενειακής Βίας.

- ✓ Ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, πρόληψης και υποστήριξης γονέων/ασκούντων επιμέλεια/φροντιστριών-ών και υποψήφιων γονέων στη θετική γονεϊκότητα.
- ✓ Ενσωμάτωση των προγραμμάτων εκπαίδευσης στις Υπηρεσίες Υγείας με ψηφιακή πλατφόρμα ομαδικών εκπαιδεύσεων, διαδικτυακά μαθήματα αυτοεκπαίδευσης και καθοδήγησης σε οικογένειες γενικά και δια ζώσης συμβουλευτική σε περιπτώσεις υψηλού κινδύνου ειδικά.
- ✓ Προσαρμογή και υλοποίηση των προγραμμάτων σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά πλαίσια, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των οικογενειών.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Πλήρης και ταχεία διερεύνηση των αναφορών για κακοποίηση - παραμέληση παιδιών.

- ✓ Σύσταση και λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Άμεση υποδοχή και κατάλληλη φιλοξενία παιδιών θυμάτων κακοποίησης-παραμέλησης.

- ✓ Λειτουργία ξενώνων επείγουσας φιλοξενίας.

Για την προστασία των παιδιών από τη διαδικτυακή βία

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Θεσμοθέτηση της ψηφιακής ενηλικίωσης στα 15 έτη και μηχανισμών ελέγχου και ηλικιακής ταυτοποίησης των χρηστών.

- ✓ Ψηφιακός φάκελος ανηλίκων "Kids Wallet".

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών και του κοινού στη χρήση του διαδικτύου.

- ✓ Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών και του κοινού.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Συμβουλευτική σε παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας.

- ✓ Ανάπτυξη συμβουλευτικών προγραμμάτων για παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας και παιδιά σε εξάρτηση από το διαδίκτυο και για τις οικογένειές τους.
- ✓ Ανάπτυξη προγραμμάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενίσχυση της ικανότητας των γονέων στην εποπτευόμενη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά.

- ✓ Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παροχή υποστήριξης σε γονείς για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά.

Για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στην κοινότητα

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Πρόληψη και αντιμετώπιση της εξτρεμιστικής και ρατσιστικής βίας και της ρητορικής μίσους.

- ✓ Διοργάνωση debates σε επίπεδο κοινότητας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων.
- ✓ Εκπόνηση Οδηγού για την υπεύθυνη κάλυψη των περιστατικών βίας και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενδυνάμωση της ασφάλειας και της κοινωνικής ειρήνης στην κοινότητα. Τοπικά δίκτυα πρόληψης της παραβατικότητας.

- ✓ Ανάπτυξη τοπικών δικτύων πρόληψης της παραβατικότητας.
- ✓ Χαρτογράφηση φορέων και υπηρεσιών.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενεργή συμμετοχή των παιδιών στη ζωή της κοινότητας. Επέκταση του θεσμού του «δημοτικού συμβουλίου παιδιών» σε επίπεδο περιφέρειας.

- ✓ Περιφερειακό Συμβούλιο Παιδιών.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Προώθηση της μη βίαιης επικοινωνίας από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

- ✓ Καμπάνιες για την ενίσχυση του αισθήματος κοινωνικής υπευθυνότητας των παιδιών και της κοινωνικής αλληλεγγύης («η ανοχή είναι συνενοχή»).
- ✓ Εμπλοκή δημοφιλών προσώπων από τον χώρο του διαδικτύου (influencers, YouTubers), του αθλητισμού και της τέχνης στις εκστρατείες κατά της βίας.
- ✓ Εμπλοκή των ΜΜΕ στις καμπάνιες δημόσιας επικοινωνίας, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης ενάντια στη βία, στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής υπευθυνότητας.
- ✓ Αναθεώρηση του πλαισίου σήμανσης σχετικά με την καταλληλότητα παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων ανά ηλικιακή ομάδα.

Παραβάτες και Θύματα στη Δικαιοσύνη-Φιλική προς τα Παιδιά Δικαιοσύνη

Προτάσεις για τα ανήλικα θύματα

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ολιστική υποστήριξη και πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης: Τα «Σπίτια του Παιδιού» για όλα τα ανήλικα θύματα.

- ✓ Θεσμική ανασυγκρότηση των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ) ώστε να καλύπτουν τη γενική και την ειδική υποστήριξη όλων των ανηλίκων θυμάτων ανεξάρτητα από τη φύση του αδικήματος, ανάλογα με τις ανάγκες.
- ✓ Γεωγραφική ανάπτυξη των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενδυνάμωση δι-υπηρεσιακής συνεργασίας και εκπόνηση εργαλείων.

- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.).
- ✓ Εκπόνηση φιλικού προς τα παιδιά οδηγού πληροφόρησης σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων τους, τον τρόπο συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία και τις υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης, από την πρώτη επαφή τους με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/προσδιορισμού των ειδικών αναγκών προστασίας για παιδιά θύματα.

Προτάσεις για τους ανήλικους παραβάτες

ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ένας κόμβος εξειδικευμένων υπηρεσιών για τους ανήλικους παραβάτες.

- ✓ Δημιουργία διαλειτουργικής μονάδας φιλικής δικαιοσύνης για τους ανήλικους παραβάτες του νόμου.
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.).
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/εκτίμησης παραγόντων κινδύνου και προστασίας για παιδιά παραβάτες.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

- ✓ Ανάπτυξη δικτύου παρόχων υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Ν. 4478/2017, ά. 63) που θα συμβάλλουν στην εφαρμογή της κατά παρέκκλιση διαδικασίας (ά. 46 παρ. 1 ΚΠΔ).
- ✓ Εκπαίδευση επαγγελματιών σε φιλικές προς τα παιδιά επανορθωτικές διαδικασίες.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ενίσχυση του ρόλου της κοινότητας στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων.

- ✓ Αναδιαμόρφωση και εκσυγχρονισμός του αναμορφωτικού μέτρου της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή επιτρόπους του: υποχρεωτική παρακολούθηση προγράμματος οικογενειακής συμβουλευτικής (κοινές συνεδρίες του ανήλικου με τους γονείς ή επιτρόπους του).
- ✓ Θεσμοθέτηση νέου αναμορφωτικού μέτρου «παρακολούθηση ειδικού προγράμματος πολιτειακής εκπαίδευσης».
- ✓ Δημιουργία θεραπευτικών δομών ψυχιατρικής εκτίμησης, θεραπευτικής παρέμβασης και διαμονής για ανηλίκους που χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης.
- ✓ Δημιουργία δομών φιλοξενίας για ανήλικους παραβάτες που στερούνται κατάλληλου οικογενειακού περιβάλλοντος και απασχολούν με ήπια και μεσαία παραβατική συμπεριφορά.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Βελτίωση θεσμικού πλαισίου και συνθηκών κράτησης.

- ✓ Προσθήκη διατάξεων στη σωφρονιστική νομοθεσία για τη χωριστή κράτηση της ηλικιακής ομάδας 15-18 ετών.
- ✓ Έκδοση Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας σωφρονιστικών καταστημάτων για ανηλίκους σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.
- ✓ Μετεγκατάσταση των ανήλικων κρατουμένων του Ειδικού Αγροτικού Σωφρονιστικού Καταστήματος Νέων Κασσαβέτειας και των Ειδικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων Νέων Βόλου και Αυλώνα σε κατάλληλες δομές.
- ✓ Διαχωρισμός στην κράτηση ανηλίκων με βάση το φύλο, το αναπτυξιακό στάδιο και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως απεξάρτηση και ψυχιατρική παρακολούθηση.
- ✓ Παροχή υπηρεσιών σωματικής, ψυχικής υγείας και απεξάρτησης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας, επικοινωνίας και κοινωνικής ένταξης.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Επανένταξη - Μετασωφρονιστική μέριμνα.

- ✓ Ενίσχυση του φορέα «ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΝΠΙΔ» (υπό την εποπτεία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη) και ίδρυση Παραρτημάτων σε Βόλο, Θεσσαλονίκη και Πάτρα.
- ✓ Εκπόνηση ατομικού σχεδίου κοινωνικής επανένταξης από το στάδιο της κράτησης.
- ✓ Εκπαίδευση στελεχών στην κοινωνική επανένταξη νεαρών αποφυλακισμένων.
- ✓ Εκπόνηση ερευνών για ζητήματα κοινωνικής επανένταξης νέων.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ειδική προληπτική παρέμβαση για τους ανηλίκους σε κίνδυνο.

- ✓ Αναθεώρηση θεσμικού πλαισίου και αναβάθμιση του προληπτικού ρόλου του Εισαγγελέα.
- ✓ Ενεργή εμπλοκή και αξιοποίηση των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων στην προληπτική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα.

Οριζόντιες Πολιτικές

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα καταγραφής για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων.

- ✓ Δημιουργία Μητρώου Ανηλίκων Θυμάτων Βίας.
- ✓ Διαλειτουργικότητα και διασύνδεση με άλλες πηγές δεδομένων.
- ✓ Καταχώριση ποσοτικών στοιχείων από τις γραμμές βοήθειας.
- ✓ Ανάπτυξη εργαλείων και εκπαίδευση επαγγελματιών.
- ✓ Κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας.
- ✓ Περιοδική αξιολόγηση και αναπροσαρμογές.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας στο παιδί και την οικογένεια.

- ✓ Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά και οικογένειες στην κοινότητα.
- ✓ Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά με προβλήματα χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και τις οικογένειές τους.
- ✓ Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για ιδιαίτερα ευάλωτα παιδιά και για παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- ✓ Κατάλληλες υπηρεσίες ψυχικής υγείας για όλα τα παιδιά έως 18 ετών.
- ✓ Κινητοποίηση και ενημέρωση της κοινότητας.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ανάπτυξη της έρευνας σε όλες τις μορφές βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων.

- ✓ Χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων.
- ✓ Πρόσβαση σε στοιχεία αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και με σεβασμό στην προστασία προσωπικών δεδομένων.
- ✓ Διασύνδεση ερευνών και πολιτικών.
- ✓ Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση.
- ✓ Διεθνής συνεργασία.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Διεθνοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής και του ζητήματος της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Κοινωνική Ευαισθητοποίηση.

- ✓ Καμπάνιες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.
- ✓ Χρήση των δημοφιλών κοινωνικών πλατφορμών για την προώθηση θετικών μηνυμάτων, δίνοντας έμφαση στη συλλογική ευθύνη και την ανάγκη για κοινωνική υποστήριξη.
- ✓ Προβολή κοινωνικών μηνυμάτων που ενημερώνουν για τις επιπτώσεις της βίας και προάγουν την πρόληψη.
- ✓ Κοινωνικά μηνύματα, ντοκιμαντέρ και εκπομπές μπορούν να προβάλλουν ιστορίες επιτυχούς αντιμετώπισης του φαινομένου.
- ✓ Ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτυακών πλατφορμών που να προσφέρουν πληροφορίες και πόρους σχετικά με την πρόληψη της βίας. Επιπλέον, μπορούν να ενταχθούν σε καμπάνιες διεθνών οργανισμών, όπως π.χ. της UNICEF "End Violence Against Children", της UNESCO "School Violence and Bullying" και του ΠΟΥ "Global Campaign to End Bullying".

Υλοποίηση Εθνικής Στρατηγικής

Σύστημα Διακυβέρνησης

α. Εθνικός Συντονιστής στην Προεδρία της Κυβέρνησης που θα αναλάβει τον συντονισμό και την ενίσχυση της διατομεακής και διυπουργικής συνεργασίας,

β. Εκπρόσωποι από τα συναρμόδια υπουργεία (focal points) και τις 13 Περιφέρειες της χώρας, και

γ. Επιστημονικό Συμβούλιο για την παρακολούθηση, αξιολόγηση, επικαιροποίηση των πολιτικών και των μέτρων, τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης και την εν γένει την παροχή τεχνογνωσίας στην υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής.

1

Η εξέλιξη του φαινομένου στο χώρο και το χρόνο

Η κατανόηση του ιστορικού πλαισίου της βίας κατά των παιδιών αναδεικνύει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί από την προνεωτερική εποχή μέχρι σήμερα στην αντιμετώπισή τους ως ανθρώπινα όντα με ξεχωριστό σύνολο δικαιωμάτων.

Διατρέχοντας τους αιώνες, διαπιστώνουμε ότι οι αλλαγές που έγιναν στη στάση των κοινωνιών απέναντι στα παιδιά και τους εφήβους αποτυπώνουν τη σταδιακή μεταβολή των αντιλήψεων και της θεσμικής προστασίας των ανηλίκων υπό την επίδραση των οικονομικών και πολιτισμικών εξελίξεων κάθε εποχής.

1.1. Η βία κατά των παιδιών στο ιστορικό πλαίσιο: Από την «πολιτισμική αποδοχή» έως την «εγκληματοποίηση» της βίας

Στις αρχαίες κοινωνίες, τα παιδιά συχνά θεωρούνταν ιδιοκτησία των γονέων τους, χωρίς να τους αναγνωρίζεται κανένα δικαίωμα. Στην Αρχαία Ρώμη, για παράδειγμα, η έννοια της patria potestas έδινε στους πατέρες απόλυτο έλεγχο πάνω στα παιδιά τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος επιβολής σκληρής τιμωρίας ή ακόμα και θανάτωσής τους[1]. Στην αρχαία Ελλάδα τα αδύνατα ή ανεπιθύμητα νεογέννητα συχνά εγκαταλείπονταν ή θανατώνονταν. Σε άλλες αρχαίες κοινωνίες (Κίνα και Ινδία) ήταν συνήθης η θανάτωση θηλυκών βρεφών λόγω προτίμησης σε αρσενικούς απογόνους. Σε ορισμένες αρχαίες κοινωνίες γινόταν τελετουργική θυσία παιδιών για τον εξευμενισμό των θεών σε περιόδους κρίσης. Κατά τη μεσαιωνική και πρώιμη νεότερη περίοδο, οι θρησκευτικοί θεσμοί διαμόρφωσαν σημαντικά τις αντιλήψεις για τα παιδιά. Η σωματική τιμωρία ήταν ευρέως αποδεκτή και θεωρούνταν απαραίτητη για την ηθική ανατροφή και την εκπαίδευσή τους. Η περίοδος αυτή σημαδεύτηκε επίσης από την παιδική εργασία. Τα παιδιά αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι των αγροτικών οικονομιών και αναγκάζονταν να δουλεύουν συχνά κάτω από σκληρές συνθήκες. Αλλά και αργότερα, στη διάρκεια της Βιομηχανικής Επανάστασης, η εκμηχάνιση των οικονομιών στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική οδήγησε σε μεγαλύτερη εκμετάλλευση των παιδιών που αναγκάζονταν να δουλεύουν στα ορυχεία και τα εργοστάσια. Η οικονομική ανάγκη συχνά υπερίσχυε των προβληματισμών για την ευημερία των παιδιών, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται η συστημική βία[2].

Παρόλο που η patria potestas ως νομική έννοια δεν επιβίωσε πέρα από την αρχαιότητα, οι αρχές της επηρέασαν τις μεσαιωνικές ευρωπαϊκές νομικές παραδόσεις, ειδικά όσον αφορά την πατρική εξουσία και το οικογενειακό δίκαιο, αλλά και τις αντιλήψεις για την κανονικοποίηση της βίας, ως θετικής και συχνά προσδοκώμενης συμπεριφοράς, ως μέσου πειθαρχίας, υπακοής και ως εργαλείου διαπαιδαγώγησης

και καλλιέργειας ηθικού χαρακτήρα και ορθής συμπεριφοράς. Στις αποικιακές και μετααποικιακές περιόδους, η βία κατά των παιδιών θεσμοθετήθηκε σε συστήματα που στόχευαν στην αφομοίωση των αυτόχθονων πληθυσμών. Τα οικοτροφεία στον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες υπέβαλαν τα παιδιά των αυτόχθονων σε σωματική, συναισθηματική και πολιτιστική κακοποίηση, επιδιώκοντας την εξάλειψη της ταυτότητάς τους. Τα σχολεία αυτά έγιναν γνωστά για τη συστηματική βία, με τους επιζώντες να αφηγούνται τραυματικές εμπειρίες παραμέλησης και κακομεταχείρισης.

Παράλληλα, κατά την περίοδο του Διαφωτισμού και της Βιομηχανικής Επανάστασης, διατυπώνονται οι πρώτες αμφισβητήσεις σχετικά με τις παραδοσιακές πρακτικές βίας κατά των παιδιών. Φιλόσοφοι όπως ο John Locke (1693) και ο Jean-Jacques Rousseau (1762) άρχισαν να αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως αυτόνομα άτομα με δικαιώματα. Ο Locke, στο έργο του *Some Thoughts Concerning Education*[3], επέκρινε τη σωματική τιμωρία, υποστηρίζοντας ότι καλλιεργεί τον φόβο και όχι την πραγματική μάθηση και ο Jean-Jacques Rousseau αναγνώρισε τα παιδιά ως άτομα με δικαιώματα που απαιτούν προστασία και φροντίδα.

Οι προσπάθειες αντιμετώπισης της βίας κατά των παιδιών άρχισαν να διαμορφώνονται τον 19ο αιώνα. Η ίδρυση της Εταιρίας για την Πρόληψη της Σκληρότητας κατά των Παιδιών στη Νέα Υόρκη (New York Society for the Prevention of Cruelty to Children/SPCC) το 1875 αποτέλεσε ορόσημο στην προώθηση της προστασίας των παιδιών. Ο οργανισμός αυτός έθεσε τα θεμέλια για την ευρύτερη κοινωνική αναγνώριση της ευαλωτότητας των παιδιών και της ανάγκης για προστασία τους[4].

Η βία κατά των παιδιών εμφανίζεται με διάφορες μορφές, περιλαμβάνοντας σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική και ιδρυματική κακοποίηση. Η συναισθηματική και ψυχολογική βία, αν και λιγότερο εμφανής, έχει εξίσου καταστροφικές συνέπειες για τα παιδιά. Η παραμέληση, η ταπείνωση και η λεκτική κακοποίηση υπονομεύουν την αυτοεκτίμηση των παιδιών και μπορούν να έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία. Έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε συναισθηματική βία συχνά δυσκολεύονται να αναπτύξουν εμπιστοσύνη και συναισθηματική σταθερότητα[5].

Η σεξουαλική βία κατά των παιδιών, αν και καταγεγραμμένη στην ιστορία, μόλις πρόσφατα αναγνωρίστηκε ως σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Σκάνδαλα που αφορούν θεσμούς, όπως η Καθολική Εκκλησία, αποκάλυψαν τη συστημική φύση αυτής της κακοποίησης, προκαλώντας παγκόσμιο ενδιαφέρον και την απαίτηση για λογοδοσία και μεταρρύθμιση[6]. Η θεσμική/ιδρυματική βία, ιδιαίτερα σε ορφανοτροφεία, αναμορφωτήρια και κέντρα κράτησης, αποτέλεσε επίσης ένα διαδεδομένο ζήτημα. Οι θεσμοί αυτοί συχνά μετατρέπονταν σε περιβάλλοντα όπου τα παιδιά υφίσταντο σωματική, συναισθηματική και σεξουαλική κακοποίηση από εκείνους που είχαν την ευθύνη για τη φροντίδα τους[7].

Ο 20ός αιώνας αποτέλεσε καμπή στην αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών, καθώς εμφανίστηκαν τα πρώτα συστηματικά κινήματα για την προστασία τους. Με την επίδραση των ψυχολογικών θεωριών (π.χ. θεωρίας του δεσμού-προσκόλλησης του John Bowlby[8]), τη διαμόρφωση των νέων κοινωνικών κινημάτων[9] και την ανάπτυξη των διεθνών θεσμών (UNICEF,1946 κ.ά.), κατοχυρώθηκε ότι τα παιδιά χρειάζονται ειδική προστασία και φροντίδα. Η μετατόπιση και η αλλαγή της οπτικής είναι ενδεικτική και στην περίπτωση της βίας μεταξύ των παιδιών. Παλαιότερα οι συγκρούσεις μεταξύ των παιδιών θεωρούνταν φυσιολογικές, ακόμα και απαραίτητες για την κοινωνικοποίησή τους, ενώ σήμερα χαρακτηρίζονται αρνητικά ως βίαιες και εκφοβιστικές (π.χ. bullying) λόγω των μακροπρόθεσμων συνεπειών που μπορεί να έχουν για την ψυχική υγεία και την αυτοεκτίμηση των παιδιών.

Αποτελεί πλέον αξιωματική παραδοχή ότι η οποιαδήποτε μορφή βίας κατά των παιδιών συνιστά πρωτίστως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η υιοθέτηση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC) το 1989 θεωρείται μετασχηματιστικό γεγονός στην παγκόσμια αναγνώριση των δικαιωμάτων των παιδιών. Η συνθήκη αυτή, που επικυρώθηκε σχεδόν από όλα τα κράτη, αναγνωρίζει ρητά τα παιδιά ως φορείς δικαιωμάτων, ενώ ειδικά άρθρα κατοχυρώνουν το δικαίωμα των παιδιών σε προστασία από τη βία, την κακοποίηση και την εκμετάλλευση. Οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της βίας κατά των παιδιών εστιάζουν ολοένα και περισσότερο στην πρόληψη και τη διεθνή συνεργασία. Στρατηγικές βασισμένες

σε δεδομένα, όπως προγράμματα εκπαίδευσης γονέων και παρεμβάσεις στα σχολεία, έχουν αποδείξει την αποτελεσματικότητά τους στη μείωση της βίας. Το πλαίσιο INSPIRE του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας περιγράφει επτά στρατηγικές για τον τερματισμό της βίας κατά των παιδιών, δίνοντας έμφαση στη δημιουργία υποστηρικτικών περιβαλλόντων, νομικής προστασίας και κοινωνικής συμμετοχής[10].

Παγκόσμιες πρωτοβουλίες, όπως οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Ο Στόχος 16.2 αναφέρεται ρητά στην εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των παιδιών, σηματοδοτώντας μια δέσμευση για συστημική αλλαγή μέσω συντονισμένων διεθνών δράσεων[11]. Ωστόσο, η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί διαρκή επένδυση, πολιτική βούληση και ενεργή συμμετοχή των κοινοτήτων παγκοσμίως.

1.2. Από την αντεκδίκηση και την τιμωρία στην επανένταξη και την αποκατάσταση

Η παραβατικότητα ανηλίκων – με τη μορφή της παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς – αποτελεί επίσης διαχρονικό φαινόμενο. Στη μεσαιωνική Ευρώπη, παιδιά μόλις επτά ετών θεωρούνταν ποινικά υπεύθυνα και μπορούσαν να υποστούν σκληρές τιμωρίες, συμπεριλαμβανομένης της θανατικής ποινής. Η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων αποδιδόταν συχνά σε έμφυτα ηθικά ελαττώματα ή δαιμονική επιρροή, παρά σε περιβαλλοντικούς ή ψυχολογικούς παράγοντες[12]. Τον 18ο και τον 19ο αιώνα, η αυξανόμενη ανησυχία για την παραβατικότητα των νέων στα αστικά κέντρα οδήγησαν στη δημιουργία αναμορφωτηρίων και πτωχοκομείων. Ωστόσο, οι θεσμοί αυτοί συχνά διαιώνιζαν τον κύκλο της βίας, υποβάλλοντας τα παιδιά σε σκληρή πειθαρχία και εξαναγκαστική εργασία. Από τα τέλη του 19ου αιώνα αναγνωρίζεται σταδιακά η ευαλωτότητα των παιδιών και η ανάγκη προστασίας τους. Παράλληλα με την απαγόρευση της παιδικής εργασίας και την καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δημιουργούνται τα δικαστήρια ανηλίκων και σηματοδοτείται η απομάκρυνση από τις τιμωρητικές προσεγγίσεις του παρελθόντος. Για παράδειγμα, η ίδρυση του πρώτου δικαστηρίου ανηλίκων στο Σικάγο το 1899 αντικατόπτριζε την αυξανόμενη κατανόηση ότι τα παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τους ενήλικες στο νομικό σύστημα[13]. Έκτοτε, τα ειδικά μοντέλα μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών αναπτύχθηκαν σταδιακά, στη βάση κυρίως του προνοιακού/αναμορφωτικού προτύπου διαπαιδαγώγησης, με διάφορες παραλλαγές. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC,1989) ήρθε να κατοχυρώσει, με ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο, τα δικαιώματα των παιδιών παραβατών του νόμου στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών και των δομών περιορισμού της ελευθερίας τους. Παράλληλα, στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων προωθήθηκαν οι εφαρμογές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, η οποία αναδύθηκε ως εναλλακτική (ή και συμπληρωματική) προσέγγιση, με στόχο την αποκατάσταση της ζημιάς μέσω διαλόγου και συμφιλίωσης, αναγνωρίζοντας τις κοινωνικές και ψυχολογικές διαστάσεις του εγκλήματος[14].

Η ιστορική εξέλιξη της διαχείρισης της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα συμβαδίζει με τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές και τις θεσμικές παρεμβάσεις. Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, η παραβατικότητα των ανηλίκων δεν αντιμετωπιζόταν ξεχωριστά από εκείνη των ενηλίκων[15]. Οι νεαροί παραβάτες συχνά τιμωρούνταν με τον ίδιο τρόπο όπως οι ενήλικες, ενώ οι τοπικές κοινότητες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην πειθαρχία. Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τον Ποινικό Νόμο του 1834 δεν καταλογίζονται παραβατικές πράξεις σε παιδιά κάτω των 10 ετών, ενώ σε παιδιά από 10-14 ετών επιβάλλονται ηπιότερες ποινές από αυτές που θα επιβάλλονταν εάν η ίδια πράξη είχε τελεστεί από ενήλικα.

Η συστηματική αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων στην Ελλάδα ξεκίνησε στις αρχές του 20ού αιώνα. Στο Σύνταγμα του 1927 γίνεται ρητή αναφορά σε ειδικά δικαστήρια παίδων, δίνεται η δυνατότητα να παρακαμφθεί η αρχή της δημοσιότητας στην εν λόγω διαδικασία και να εξαιρεθεί η εκδίκαση των κακουργημάτων που διαπράττονται από ανηλίκους από την αρμοδιότητα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων. Την ίδια εποχή η παραβατικότητα των ανηλίκων αρχίζει να απασχολεί ως ειδικό προς αντιμετώπιση κοινωνικό ζήτημα[16]. Το 1937 ιδρύθηκε το Αναμορφωτικό Κατάστημα Ανηλίκων Κορυδαλλού, το πρώτο ίδρυμα ειδικά για ανήλικους παραβάτες.

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου και της Κατοχής, η φτώχεια και οι κοινωνικές αναταραχές συνέβαλαν στην αύξηση της νεανικής παραβατικότητας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο, οι πολιτικές και κοινωνικές προκλήσεις διαμόρφωσαν ένα θεσμικό πλαίσιο που στόχευε στην επιτήρηση και την αναμόρφωση των νέων. Το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, στη βάση του φιλανθρωπικού μοντέλου, ενσωμάτωνε έντονες πατερναλιστικές αντιλήψεις. Κατά τη δεκαετία του 1950, χιλιάδες παιδιά και έφηβοι θεωρούνταν «νέοι εν κινδύνω» και αντιμετωπίζονταν ως «ηθικά επικίνδυνοι». Έχει δημοσιευθεί πλούσιο και ποικίλο πραγματολογικό υλικό (δημοσιεύματα της εποχής, ατομικοί φάκελοι αγοριών και κοριτσιών, μαρτυρίες επαγγελματιών) σχετικά με την ύλη που απασχόλησε τον προληπτικό και κατασταλτικό μηχανισμό της δικαιοσύνης ανηλίκων στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη τις δεκαετίες του '50 και του '60, που αναδεικνύει πώς οι πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες χαρακτηρίστηκαν από την ανάδειξη της νεανικής παραβατικότητας ως δημόσιο ζήτημα[17].

Η νομοθεσία και οι πρακτικές της περιόδου αντικατοπτρίζουν τη μετάβαση από την τιμωρία στην αναμόρφωση. Ο Ποινικός Κώδικας του 1950 καθιέρωνε το προνοιακό πρότυπο και δίνεται έμφαση στην ηθική προστασία και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών παραβατών και των παιδιών σε ηθικό κίνδυνο.

Η περίοδος της δικτατορίας (1967-1974) σηματοδοτεί μια ιδιαίτερη φάση στην ιστορία της αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα. Το φιλανθρωπικό μοντέλο προσαρμόστηκε στις ανάγκες της δικτατορίας, με τους θεσμούς της δικαιοσύνης και του σωφρονισμού να χρησιμοποιούνται ως μέσα ελέγχου και καταστολής[18]. Η θρησκευτική αγωγή και η πειθαρχία ενισχύθηκαν ως βασικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας[19]. Το αυταρχικό πλαίσιο του καθεστώτος ενίσχυσε την ποινικοποίηση της νεανικής συμπεριφοράς, εστιάζοντας στη συμμόρφωση και την ιδεολογική κατήχηση των ανηλίκων παραβατών που αντιμετωπίζονταν ως απειλή για τη δημόσια τάξη και την εθνική ασφάλεια, ιδιαίτερα αν συνδέονταν με πολιτικές δραστηριότητες που κρίνονταν ως «αντεθνικές». Ποινικής φύσης ιδρύματα ανηλίκων, όπως το Αναμορφωτήριο Κορυδαλλού, απέκτησαν σημαντικό ρόλο στη «διόρθωση» της συμπεριφοράς, ακόμη και μέσω της καταναγκαστικής εργασίας. Στους επιμελητές ανηλίκων είχε επίσης ανατεθεί η επιτήρηση και η «ηθική συμμόρφωση» των ανηλίκων.

Αν και το καθεστώς κατέρρευσε το 1974, οι πολιτικές και οι αντιλήψεις της περιόδου άφησαν βαθύ αποτύπωμα στο ελληνικό σύστημα αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας, το οποίο επηρέασε τις μετέπειτα εξελίξεις στην κοινωνική πολιτική και τη δικαιοσύνη ανηλίκων.

Ο Νόμος 1837/1989 αποτέλεσε σταθμό στην ποινική νομοθεσία, καθώς εισήγαγε τον θεσμό της αναστολής και την αποφυγή εγκλεισμού για μικροπαραβάσεις. Με τον Νόμο 2101/1992 κυρώνεται η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Στο νέο πνεύμα, ξεκινά η επεξεργασία για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων και ο Νόμος 3189/2003 αντανακλά τη διεθνή στροφή για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων στην κοινότητα, σε καθεστώς ελευθερίας, σε συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα (Κανόνες του Πεκίνου, 1985, Κανόνες του Ριάντ, 1990, Κανόνες της Αβάνας, 1990), σύμφωνα και με τα ευρωπαϊκά νομικά κείμενα (Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Rec. R (87) 20) για τις κοινωνικές αντιδράσεις στην παραβατικότητα των ανηλίκων κ.λπ.). Η Ελλάδα ενσωμάτωσε σύγχρονες αντιλήψεις για την πρόληψη, την αποκατάσταση και την κοινωνική επανένταξη ανηλίκων παραβατών. Οι κύριες αλλαγές περιελάμβαναν την αποφυγή της στέρησης ελευθερίας (ορίστηκε ως έσχατο μέτρο), την καθιέρωση και τον εμπλουτισμό των αναμορφωτικών μέτρων στην κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης και της αποκαταστατικής

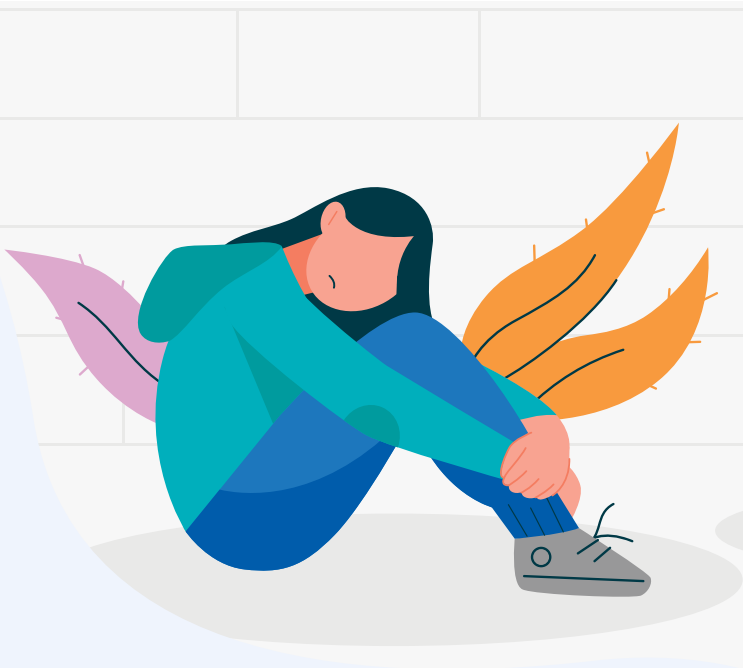

δικαιοσύνης, τη δυνατότητα (έγκαιρης) εκτροπής από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, την αναβάθμιση του ρόλου των Επιμελητών Ανηλίκων, τη συνεργασία του δικαστικού συστήματος με τους φορείς της κοινότητας κ.ά. Με νεότερες νομοθετικές πρωτοβουλίες επήλθαν βελτιώσεις στην ποινική νομοθεσία για τους ανηλίκους (Ν. 3860/2010) και επιδιώχθηκε η «αποφυγή των αρνητικών συνεπειών του εγκλεισμού…» (Ν. 4322/2015), αν και πρόσφατα, το νομικό πλαίσιο για τη δυνατότητα στέρησης της ελευθερίας του ανηλίκου αυστηροποιήθηκε (Ν. 4619/2019, Ν. 5090/2024). Με τον Νόμο 4689/2020 ενισχύθηκε θεσμικά η προστασία των ανηλίκων με την ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ενώ στο πλαίσιο του Ν. 5090/2024 εμπλουτίστηκαν τα αναμορφωτικά μέτρα.

Σήμερα, η Ελλάδα διαθέτει ένα θεσμικό πλαίσιο που ακολουθεί τις διεθνώς παραδεδεγμένες γενικές αρχές και διαδικασίες της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων.

1.3. Μοντέλα μεταχείρισης ανηλίκων παραβατών στην Ευρώπη: Σύγχρονες τάσεις

Στην Ευρώπη, τα μοντέλα απονομής δικαιοσύνης ανηλίκων διαφέρουν ανάλογα με την πολιτιστική, νομική και κοινωνική τους βάση και μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις βασικές προσεγγίσεις: τα μοντέλα κοινωνικής ευημερίας, τα μοντέλα δίκαιης ανταπόδοσης, τα μοντέλα αποκαταστατικής δικαιοσύνης και τα υβριδικά μοντέλα.

Τα μοντέλα κοινωνικής ευημερίας εφαρμόζονται κυρίως στις Σκανδιναβικές χώρες, όπως στη Νορβηγία, τη Δανία και τη Σουηδία. Αυτές οι χώρες δίνουν έμφαση στις μη τιμωρητικές παρεμβάσεις που βασίζονται στην κοινότητα, προωθώντας τη στήριξη της οικογένειας και την ενσωμάτωση των παιδιών στην κοινωνία. Τα μοντέλα αυτά έχουν δείξει εξαιρετικά αποτελέσματα, με τα ποσοστά υποτροπής να κυμαίνονται από 20% έως 25%. Επιπλέον, τα παιδιά που εντάσσονται σε αυτά τα προγράμματα επιδεικνύουν ισχυρή επανένταξη στην κοινωνία, ενώ τα ποσοστά φυλάκισης είναι εξαιρετικά χαμηλά.

Από την άλλη πλευρά, στην Αγγλία και την Ουαλία, στο πλαίσιο του λεγόμενου μοντέλου δίκαιης ανταπόδοσης, αναπτύχθηκαν νεοτιμωρητικές εφαρμογές για παιδιά, με επικέντρωση στη λογοδοσία εκ μέρους των ανηλίκων παραβατών και στην εκτέλεση πειθαρχικών και περιοριστικών της ελευθερίας μέτρων και κυρώσεων. Ωστόσο, οι έρευνες δείχνουν ότι τα ποσοστά υποτροπής είναι υψηλά, κυμαινόμενα από 40% έως 60%. Οι προσεγγίσεις αυτές συχνά επικρίνονται ότι στιγματίζουν τα παιδιά και ότι δεν συμβάλλουν στην κοινωνική τους (επαν)ένταξη[20]. Για το λόγο αυτό, η Ουαλία άλλαξε την πολιτική της και εφάρμοσε το μοντέλο «Πρώτα Παιδιά, Έπειτα Παραβάτες» (Children First, Offenders Second - CFOS), το οποίο εστιάζεται στα δικαιώματα των παιδιών, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNCRC). Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι τα παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται πρωτίστως ως άτομα με δικαιώματα και δυνατότητες, όχι απλώς ως δράστες παραβατικών πράξεων. Το Swansea Bureau, το οποίο εφαρμόζει αυτό το μοντέλο, έχει καταγράψει πολύ σημαντικά αποτελέσματα, μειώνοντας τον αριθμό των νεοεισερχόμενων στο δικαστικό σύστημα κατά 70% και πλέον από το 2009[21].

Στη Σκωτία, ο πρόσφατος Νόμος για τα Παιδιά του 2024[22] θέσπισε την απαγόρευση της φυλάκισης ανηλίκων κάτω των 18 ετών, δίνοντας έμφαση σε εναλλακτικές μορφές φροντίδας και στήριξής τους. Μελέτες δείχνουν ότι τα παιδιά που συμμετέχουν σε τέτοιες εναλλακτικές πρακτικές παρουσιάζουν σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής σε σύγκριση με εκείνα που περνούν μέσα από τα συστήματα εγκλεισμού[23].

Σε χώρες όπως το Βέλγιο και η Ολλανδία, εφαρμόζονται μοντέλα αποκαταστατικής δικαιοσύνης, τα οποία εστιάζονται στη διαμεσολάβηση μεταξύ θύματος και δράστη και στη διοργάνωση οικογενειακών διασκέψεων για την επίλυση των συγκρούσεων. Αυτή η προσέγγιση δίνει έμφαση στην επανόρθωση της βλάβης που προκλήθηκε από την πράξη και στην αποκατάσταση των σχέσεων. Τα ποσοστά υποτροπής παιδιών που συμμετέχουν σε αυτές τις διαδικασίες κυμαίνονται από 15% έως 30% και τα επίπεδα ικανοποίησης των θυμάτων και

εμπιστοσύνης στην κοινότητα είναι ιδιαίτερα υψηλά. Τέλος, οι χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία εφαρμόζουν υβριδικά μοντέλα, τα οποία συνδυάζουν αρχές ευημερίας και δικαιοσύνης, με εξατομικευμένες παρεμβάσεις που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών. Τα μοντέλα αυτά περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά στη μείωση της υποτροπής στο 25%, ιδίως όταν εστιάζουν στην επαγγελματική κατάρτιση και την κοινωνική επανένταξη των παιδιών.

Πίνακας 1. Σύγκριση αποτελεσματικότητας μεταξύ μοντέλων

Μοντέλο	Χώρες	Ποσοστά Υποτροπής	Ενδείξεις Αποτελεσματικότητας
Κοινωνικής Ευημερίας	Σκανδιναβία	20–25%	Ισχυρά αποτελέσματα επανένταξης, χαμηλά ποσοστά φυλάκισης[24]
Ανταπόδοσης	Αγγλία και Ουαλία	40–60%	Υψηλή υποτροπή, στιγματισμός και αποκλεισμός[25]
Αποκαταστατικό	Βέλγιο, Ολλανδία	15–30%	Υψηλή ικανοποίηση, εμπιστοσύνη και υπευθυνότητα[26]
Υβριδικό	Γερμανία, Γαλλία	25%	Αποτελεσματικό με συνδυασμό εκπαιδευτικών και αποκαταστατικών μέτρων[27]

Η Ελλάδα ακολουθεί το υβριδικό μοντέλο μεταχείρισης, στη βάση του συγκερασμού του προνοιακού προτύπου με το πρότυπο δικαιοσύνης, στο οποίο έχει ενσωματωθεί και η προσέγγιση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, υπό την εποπτεία της δικαστικής αρχής.

Ωστόσο, η έλλειψη στοιχείων δεν μας επιτρέπει την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας και της υποτροπής.

Συμπερασματικά, οι πρόσφατες ευρωπαϊκές τάσεις και πρακτικές δείχνουν ότι τα συστήματα που επικεντρώνονται στη μείωση της ποινικοποίησης και του ποινικού εγκλεισμού των παιδιών, στην αποκατάσταση των σχέσεων και στην ενίσχυση των δικαιωμάτων τους έχουν τη δυνατότητα να επιφέρουν σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Επενδύοντας σε αυτές τις προσεγγίσεις, οι χώρες μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου και υποστηρικτικού συστήματος δικαιοσύνης για ανήλικους.

1.4. Καλές πρακτικές

Οι καλές πρακτικές που ενδεικτικά παρατίθενται προκύπτουν από τη διεθνή εμπειρία για την πρόληψη και την έγκαιρη αντιμετώπιση της βίας και της παραβατικότητας των νέων, της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης και της ενδοοικογενειακής βίας με παιδιά θύματα και μάρτυρες.

Περιλαμβάνονται, επίσης, καλές πρακτικές αποκατάστασης στο πλαίσιο του συστήματος υγείας και του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Είναι, ωστόσο, σαφές ότι η πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας και της παραβατικότητας απαιτεί ένα ευρύτερο πλαίσιο πολιτικών για την κοινωνική συνοχή και προστασία, την προαγωγή της υγείας, την εκπαίδευση, την εργασία και την κατοχύρωση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών. Μόνο σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι καλές πρακτικές μπορούν να επιφέρουν βιώσιμα και διαρκή αποτελέσματα.

Πίνακας 2. Καλές πρακτικές

Καλή Πρακτική	Περιγραφή / Πηγή
Νορβηγία Olweus Bullying Prevention Program (OBPP)	**Περιγραφή:** Πρόγραμμα πρόληψης του ενδοσχολικού εκφοβισμού, στα στοιχεία επιτυχίας του οποίου περιλαμβάνονται: η ολοκληρωμένη προσέγγιση, η συνεχής εκπαίδευση και επιμόρφωση, οι σαφείς κανόνες και πολιτικές και η παρακολούθηση και αξιολόγηση. **Πηγή:** https://clemsonolweus.org/
Φινλανδία KiVa	**Περιγραφή:** Πρόγραμμα πρόληψης του ενδοσχολικού εκφοβισμού, το οποίο περιλαμβάνει: εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση, συστηματική παρακολούθηση, ομάδες παρέμβασης, εμπλοκή της κοινότητας και ψηφιακά εργαλεία. **Πηγή:** https://www.kivaprogram.net/
Ισπανία The Seville Anti-Bullying in School Project (SAVE model)	**Περιγραφή:** Πρόγραμμα πρόληψης του ενδοσχολικού εκφοβισμού, στα στοιχεία επιτυχίας του οποίου περιλαμβάνονται: η ολιστική προσέγγιση, το σχολείο ως κοινότητα, η οικολογική προοπτική, η σημασία της κοινωνικο-συναισθηματικής ανάπτυξης και διαμόρφωσης χαρακτήρα, η ομαδική εργασία, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς σε ετήσια βάση, η υποστήριξη της ηγεσίας, το αναπτυξιακά κατάλληλο υλικό. **Πηγή:** Ortega, Del-Rey, & Mora-Mercan, 2004
Ομάδα HIBAT (Harassment-Intimidation -Bullying Action Team)	**Περιγραφή:** Πρόκειται για την ανάπτυξη μιας σχολικής ομάδας από 8 έως 15 άτομα (σχολικοί σύμβουλοι, διευθυντές/ριες, εκπαιδευτικό προσωπικό, κ.ά.) που λειτουργεί ως κοινότητα επαγγελματικής μάθησης. Οι αρμοδιότητές της ποικίλλουν (π.χ. συντονισμός πόρων και υπηρεσιών, διασφάλιση αναφοράς περιστατικών, ενσωμάτωση συστήματος παρακολούθησης, τροποποιήσεις του πλαισίου επαγγελματικής ανάπτυξης). **Πηγή:** O'Neil, Kellner, Green, & Elias, 2012

Καλή Πρακτική	Περιγραφή / Πηγή
Ιταλία Θέατρο Φόρουμ για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών και γονέων	**Περιγραφή:** Ευρωπαϊκό πρόγραμμα με συντονισμό από τον ψυχολόγο του σχολείου, σε συνεργασία με την Εταιρεία Θεάτρου, το προσωπικό του Πανεπιστημίου του Urbino, τους διευθυντές του σχολείου και εθελοντικά τους γονείς. Το πρόγραμμα στοχεύει στην αλλαγή στάσης κατά τον χειρισμό περιστατικών εκφοβισμού με έμφαση στο να κατανοηθεί το πώς και το γιατί γονείς και εκπαιδευτικοί εξαντλούν τις δυνάμεις τους στη μετάθεση ευθυνών (αλληλοκατηγορίες κ.λπ.) αντί να ενώνονται και να συνεργάζονται για την επίλυση των προβλημάτων. Οι ηθοποιοί ερμηνεύουν μια σκηνή, υπερβολική ως προς την αρνητική στάση του εκπαιδευτικού προς τον γονέα, και ρωτούν το κοινό τι λάθος βλέπουν στη συμπεριφορά του. Έπειτα, κάποιοι από το κοινό καλούνται να λάβουν εναλλάξ τη θέση του ηθοποιού και να αλλάξουν τη σκηνή ανάλογα με τη συμπεριφορά και το στυλ τους. Ακολουθεί συζήτηση. **Πηγή:** Artinopoulou, & Michael, 2014
ΗΠΑ Early Head Start και Head Start (US Dept. of Health and Human Services-Administration for Children and Families)	**Περιγραφή:** Προγράμματα παροχής υπηρεσιών σε οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας, κάτω των 3 ετών (Early Head Start) και κάτω των 5 ετών (Head Start). Τα προγράμματα εστιάζονται σε πέντε τομείς-κλειδιά: τη μάθηση, την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη, τη γλώσσα και τον γραμματισμό και τη γνωσιακή και σωματική ανάπτυξη. **Πηγή:** https://www.acf.hhs.gov/ohs/about/head-start
ΗΠΑ ACT-Raising Safe Kids	**Περιγραφή:** Πρόγραμμα πρόληψης της κακοποίησης και παραμέλησης παιδιού με τους εξής στόχους: εκπαίδευση σε δεξιότητες θετικής γονεϊκότητας, ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων, διαμόρφωση και διατήρηση περιβάλλοντος Μη Βίαιης Επικοινωνίας, αναγνώριση διαφορετικών συναισθημάτων σε διαφορετικές συνθήκες, αλλαγή προσέγγισης στην πειθαρχία, έλεγχος έκθεσης στο διαδίκτυο, ανάπτυξη της ικανότητας για την εκπροσώπηση και τη συνηγορία υπέρ των παιδιών τους και για την προστασία τους στην κοινότητα. **Πηγή:** American Psychological Association, www. apa.org
Πολυσυστημική παρέμβαση και θεραπεία Multisystemic Therapy (MST)	**Περιγραφή:** Εντατική παρέμβαση σχεδιασμένη για εφήβους που διατρέχουν άμεσο κίνδυνο απομάκρυνσης από την οικογένεια και τοποθέτησης σε αναδόχους ή σε ιδρυματική δομή, λόγω σοβαρής παραβατικής συμπεριφοράς. Παρέχει υπηρεσίες υποστήριξης στον/ην έφηβο/η, αλλά εξίσου εστιάζει στην οικογένεια, στη βελτίωση των γονικών δεξιοτήτων, στην επίλυση συγκρούσεων και στην ποιότητα της σχέσης γονέα-παιδιού, θεωρώντας ότι η οικογένεια φέρει το κύριο βάρος της λύσης. Ο στόχος της παρέμβασης που έχει εφαρμοστεί σε πολλές χώρες με θετικά αποτελέσματα είναι τριπλός: ο/η έφηβος/η να μην επανεκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά, να παραμείνει ασφαλής στην οικογένεια με βελτιωμένες τις ενδοοικογενειακές σχέσεις και να υποστηριχθεί στην εκπαιδευτική, εργασιακή και κοινωνική του/ης ένταξη. **Πηγή:** https://www.euda.europa.eu/best-practice/xchange/multisystemic-therapy-mst_en
Πρωτόκολλο των Οικογενειακών Δικαστηρίων της Αυστραλίας	**Περιγραφή:** Πρόκειται για υπόδειγμα κατευθυντήριων γραμμών για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Οι λειτουργοί και τα στελέχη των Δικαστηρίων, της Αστυνομίας και των Υπηρεσιών στις οποίες απευθύνονται άτομα που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία στηρίζονται την αρχή ότι η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι αποδεκτή και δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα ζητήματα ασφάλειας και την αντίληψη που έχουν τα θύματα για αυτή. Η υποστήριξη που τους παρέχουν είναι διαρκής, κατάλληλη και προσαρμοσμένη στις ανάγκες τους. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η κατάρτιση και η εξειδίκευση όσων χειρίζονται την ενδοοικογενειακή βία. **Πηγή:** https://www.fcfcoa.gov.au/pubs/fl/fvbpp

Καλή Πρακτική	Περιγραφή / Πηγή
Ολλανδία Tools4U	**Περιγραφή:** Πρόγραμμα ανάπτυξης δεξιοτήτων για νέους/ες 12-23 ετών που επιβάλλεται ως εκπαιδευτικό μέτρο στην κοινότητα από την εισαγγελική Αρχή ή το Δικαστήριο Ανηλίκων σε ανήλικους/ες παραβάτες του νόμου ηλικίας 12-18 ετών, με διαπιστωμένα ελλείμματα στο πεδίο των γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, τα οποία εκτιμάται ότι αυξάνουν τον κίνδυνο επανεμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς. Εφαρμόζονται τεχνικές γνωσιακής-συμπεριφορικής προσέγγισης. Η ενίσχυση των διαπροσωπικών και των οικογενειακών σχέσεων και των προστατευτικών παραγόντων εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς συνολικά, της αναγνώρισης και διαχείρισης συναισθημάτων και επίλυσης προβλημάτων, της αυτοδιαχείρισης και της αυτογνωσίας αποτελούν παράλληλους στόχους. **Πηγή:** https://www.nji.nl/interventies/tools4u
Καναδάς PACT (Participation, Acknowledgement, Commitment and Transformation)	**Περιγραφή:** Ολοκληρωμένο πρόγραμμα κοινωφελούς εργασίας για νέους/ες έως 18 ετών, οι οποίοι/ες εκδηλώνουν επίμονη σοβαρή παραβατικότητα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής. Στο πρόγραμμα συνδυάζονται η παροχή κοινωφελούς εργασίας (οκτώ κοινωφελείς υπηρεσίες), σε κατάλληλο και ασφαλές κοινοτικό περιβάλλον, με εξειδικευμένη ατομική συμβουλευτική. **Πηγή:** https://www.rotary.org/en/rotary-clubshelp-youth-turnaway-crime
Βέλγιο/Ολλανδία Πρωτόκολλα και **ε**φαρμογές της κατά παρέκκλισης διαδικασίας με προσφυγή στην επανορθωτική δικαιοσύνη	**Περιγραφή:** Δίνεται έμφαση στην παραπομπή του/της ανηλίκου/ανήλικης στην επανορθωτική διαδικασία της διαμεσολάβησης, σε εξουσιοδοτημένο φορέα, σε συνέχεια, βεβαίως, της ρητά εκπεφρασμένης βούλησης των δύο μερών, παραβάτη και θύματος, σχετικά, με την παράλληλη κατοχύρωση του δικαιώματος σε νομική συνδρομή. Μάλιστα, προβλέπεται ότι σε περίπτωση που η εισαγγελική Αρχή δεν παραπέμψει σε διαμεσολάβηση, θα πρέπει να προβεί σε ειδική αιτιολόγηση της απόφασης αυτής, άλλως η παραπομπή της υπόθεσης στο ακροατήριο θα πάσχει από ακυρότητα. **Πηγή:** www.halt.nl
Ηνωμένο Βασίλειο Portman Clinic (Λονδίνο) Ψυχοθεραπευτική **α**ντιμετώπιση σε κλινικό πλαίσιο	**Περιγραφή:** Τα βασικά σημεία του μοντέλου είναι: • η εθελοντική συμμετοχή του δράστη, • η καθυστέρηση της έναρξης ψυχοθεραπείας δεν λογίζεται ως πρόβλημα, • η ανάπτυξη λειτουργικού δικτύου υποστήριξης σε περίπτωση ανηλίκου, • η μακρόχρονη ατομική ψυχοθεραπεία και • η παροχή εποπτείας σε διάφορες άλλες υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, διοργάνωση επιστημονικών εκδηλώσεων για επαγγελματίες και εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης του κοινού. **Πηγή:** https://tavistockandportman.nhs.uk

2

Αποτύπωση της βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων στην Ελλάδα

Η βία κατά των παιδιών -σωματική, συναισθηματική ή σεξουαλική- αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα δημόσιας υγείας που μπορεί να συμβαίνει στο σπίτι, το σχολείο, την κοινότητα και το διαδίκτυο. Οι επιπτώσεις της είναι σοβαρές και οδηγούν σε τραυματισμούς, σεξουαλικώς μεταδιδόμενα νοσήματα, προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως άγχος και κατάθλιψη, ακόμα και σε θάνατο. Η έκθεση σε βία σε μικρές ηλικίες μπορεί να προκαλέσει τοξικό στρες, επηρεάζοντας την ανάπτυξη του εγκεφάλου, και να οδηγήσει σε επιθετικότητα, κατάχρηση ουσιών και εγκληματική συμπεριφορά. Τα παιδιά που βιώνουν βία είναι επίσης πιθανό ως ενήλικες να αναπτύξουν επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς αναπαράγοντας τον φαύλο κύκλο της βίας και του τραύματος, επηρεάζοντας έτσι ολόκληρες κοινότητες (UNICEF 2024)[28].

Η σωματική βία αναφέρεται σε οποιαδήποτε πράξη που προκαλεί σωματική βλάβη ή πόνο στο παιδί, όπως χτυπήματα, κλωτσιές ή άλλες μορφές επιθετικότητας. Σύμφωνα με τη UNICEF (2024) [29] η σωματική βία κατά των παιδιών παραμένει διαδεδομένη παγκοσμίως, με εκατομμύρια παιδιά να υφίστανται τέτοιες μορφές κακοποίησης. Η σεξουαλική βία περιλαμβάνει κάθε μορφή σεξουαλικής επαφής ή εκμετάλλευσης ενός παιδιού από ενήλικα ή μεγαλύτερο παιδί. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει βιασμό, σεξουαλική παρενόχληση ή πορνογραφία. Η έκθεση των παιδιών σε σεξουαλική βία έχει σοβαρές ψυχολογικές και συναισθηματικές συνέπειες, επηρεάζοντας την ανάπτυξή τους και την ικανότητά τους να δημιουργούν υγιείς σχέσεις στο μέλλον. Η ψυχολογική βία περιλαμβάνει συμπεριφορές που υπονομεύουν την αυτοεκτίμηση και την ψυχική υγεία του παιδιού, όπως η ταπείνωση, η απομόνωση, η απειλή και η συναισθηματική παραμέληση. Αυτές οι μορφές βίας μπορεί να οδηγήσουν σε μακροχρόνια ψυχολογικά προβλήματα, όπως άγχος, κατάθλιψη και δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις. Η παραμέληση αναφέρεται στην αποτυχία των γονέων ή των φροντιστών να παρέχουν τις βασικές ανάγκες του παιδιού, όπως τροφή, στέγη, ιατρική φροντίδα και εκπαίδευση. Η παραμέληση μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού, οδηγώντας σε σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα.

Για την πλήρη καταγραφή όλων των μορφών βίας κατά των παιδιών και προκειμένου να υιοθετηθούν ενιαίοι ορισμοί, η UNICEF (2023) προέβη σε πλήρη κατηγοριοποίηση όλων των μορφών βίας με λεπτομερή εννοιολογικά, στατιστικά και μεθοδολογικά κριτήρια[30].

Για την αποτύπωση του φαινομένου της παραβατικότητας ανηλίκων χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικές της Αστυνομίας κατά το χρονικό διάστημα από το 2019 έως το 2024. Για τη σύγκριση της Ελλάδας με άλλες ευρωπαϊκές χώρες εξήχθησαν στοιχεία από τη βάση δεδομένων της Eurostat από το 2019 έως και το 2022 (δεν υπάρχουν μεταγενέστερα). Η Επιτροπή επεξεργάσθηκε πλήθος στατιστικών στοιχείων της Ελληνικής Αστυνομίας και προέβη σε επεξεργασία τους προκειμένου να αποτυπωθούν οι τάσεις εξέλιξης του φαινομένου διαχρονικά.

2.1. Μορφές βίας κατά των παιδιών

Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός

Τον αρχικό ορισμό για την ενδοσχολική βία και εκφοβισμό τον παραθέτει ο ιδρυτής της έννοιας του ενδοσχολικού εκφοβισμού, Dan Olweus[31]: «είναι μια σκόπιμη και επαναλαμβανόμενη αρνητική (δυσάρεστη ή επώδυνη) συμπεριφορά από ένα ή περισσότερα άτομα που στρέφονται εναντίον ενός ατόμου που δυσκολεύεται να υπερασπιστεί τον εαυτό του».

Το 2020 η UNESCO διατυπώνει νέο ορισμό με κοινωνιολογική προσέγγιση όπου προστίθεται ως σημαντική διάσταση το πλαίσιο στο οποίο εξελίσσεται η συμπεριφορά του εκφοβισμού[32]. Το 2023 για πρώτη φορά στα διεθνή δεδομένα το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων της Ελλάδας δημοσιεύει στο άρθρο 4 του νόμου 5029/2023 (ΦΕΚ 55/Α΄/10-03-2023) ορισμό για το φαινόμενο:

«Κάθε μορφή σωματικής, λεκτικής, ψυχολογικής, συναισθηματικής, κοινωνικής, ρατσιστικής, σεξουαλικής, ηλεκτρονικής ή άλλης βίας και παραβατικής συμπεριφοράς, που πλήττει τη σχολική κοινότητα και διαταράσσει την εκπαιδευτική διαδικασία συνιστά ενδοσχολική βία και εκφοβισμό και ιδίως:

α) η προσβολή της αξιοπρέπειας, της τιμής και της υπόληψης του μαθητή, η συστηματική ή σκόπιμη ή επαναλαμβανόμενη απειλή και προσβολή της προσωπικότητας, της σωματικής ακεραιότητας ή της ψυχικής ισορροπίας των μαθητών,

β) η ανεπιθύμητη, επιθετική συμπεριφορά που εκδηλώνεται μεταξύ παιδιών σχολικής ηλικίας και η ανάλογη συμπεριφορά εκπαιδευτικών που περιλαμβάνει πραγματική ή αντιληπτή ανισορροπία δύναμης,

γ) η παρεμπόδιση της ομαλής διεξαγωγής των μαθημάτων και ο βίαιος αποκλεισμός μαθητών είτε από την εκπαιδευτική διαδικασία είτε από τη συμμετοχή τους στην καθημερινή σχολική ζωή, καθώς και ο εν γένει κοινωνικός αποκλεισμός, οι απειλές και η ψυχολογική βία στις επαφές των μαθητών με τους συμμαθητές τους,

δ) η επιβολή με τη βία και ο εξαναγκασμός σε πράξεις ή παραλείψεις παρά τη θέληση των μαθητών,

ε) οποιαδήποτε μορφή βίαιης ή απαξιωτικής συμπεριφοράς ή η ενθάρρυνση σε διάπραξη βίαιων εκδηλώσεων που διαταράσσουν τη σχολική γαλήνη και πλήττουν το κύρος της εκπαιδευτικής κοινότητας,

στ) ο εκφοβισμός ή η εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών ικανών να διαταράξουν την ψυχική ισορροπία και να πλήξουν μαθητές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά,

ζ) η προσβολή του σεξουαλικού και θρησκευτικού προσανατολισμού και της εθνοτικής καταγωγής του μαθητή».

Πρόκειται για έναν πλήρη, σαφή και λειτουργικό ορισμό του φαινομένου που περιλαμβάνει όλες τις εκφάνσεις της βίας στο πλαίσιο του σχολείου.

Η ερευνητική δραστηριότητα παγκοσμίως, από την έναρξή της τη δεκαετία του 1970 έως και σήμερα, έχει επικεντρωθεί στην αποτύπωση της έκτασης και της συχνότητας του φαινομένου, καθώς και στην αποτελεσματικότητα των στρατηγικών και των προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης. Οι έρευνες της τελευταίας περίπου εικοσαετίας τονίζουν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν το σχολικό κλίμα και η κοινωνική και συναισθηματική αγωγή των μαθητών/ριών[33]. Σήμερα (2024) περισσότερα από 8 στα 10 σχολεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εφαρμόζουν την κοινωνική και συναισθηματική μάθηση και σχεδόν όλες οι πολιτείες έχουν υιοθετήσει υποστηρικτικές πολιτικές[34].

Το 2024 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) δημοσίευσε στοιχεία που αφορούν τον εκφοβισμό μεταξύ εφήβων σε 44 χώρες και περιοχές. Τα κυριότερα σημεία της έκθεσης συνοψίζονται στα εξής:

- Τα αγόρια επιδεικνύουν υψηλότερη τάση για εμπλοκή σε περιστατικά βίας με φυσική παρουσία και τα κορίτσια εμπλέκονται περισσότερο σε περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού.
- Δεδομένου ότι οι νέοι/ες περνούν περίπου έξι ώρες καθημερινά στο διαδίκτυο, ο Π.Ο.Υ. κρούει τον κώδωνα του κινδύνου προς τις κυβερνήσεις, τα σχολεία και τους γονείς, η συνεργασία των οποίων μπορεί να εξασφαλίσει ασφαλή και υποστηρικτικά περιβάλλοντα προς τα παιδιά.
- Η επένδυση σε ερευνητικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις συμβάλλει στην ψυχική υγεία των εφήβων και σε βελτιωμένες ακαδημαϊκές επιδόσεις.

Στην Ελλάδα το 2015-2016 έγινε η πρώτη συστηματική ερευνητική προσπάθεια καταγραφής και αποτύπωσης του φαινομένου σε όλες τις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας[35]. Στην έρευνα συμμετείχαν 3.667 μαθητές/ριες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και 33.112 μαθητές/ριες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οι οποίοι/ες συμπλήρωσαν ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Από τα ευρήματα της έρευνας[36] προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι:

- Στο δημοτικό σχολείο, οι πιο συνηθισμένες εκφάνσεις εκφοβισμού αφορούσαν πρωτίστως στη λεκτική βία (ποσοστό 56,5%), δευτερευόντως στη σωματική βία (ποσοστό 30,5%) και έπειτα στον κοινωνικό εκφοβισμό, την απομόνωση και την κοροϊδία των μαθητών/ριών από όλη την τάξη (ποσοστό 27,8%).
- Στο γυμνάσιο και στο λύκειο, το μεγαλύτερο ποσοστό περιελάμβανε λεκτική βία (ποσοστό 28,25%) και έπειτα σωματική βία (ποσοστό 27,20%). Σε μικρότερο ποσοστό, αναφέρθηκαν τα υποτιμητικά σχόλια (ποσοστό 11,05%).

Η Πανελλήνια Έρευνα του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγείας (ΕΠΙΨΥ)[37] που διενεργήθηκε το 2022 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 6.250 μαθητών/ριών της Στ' Δημοτικού, Β' Γυμνασίου και Α' Λυκείου σε 428 σχολεία της χώρας έδειξε, μεταξύ άλλων, ότι:

- Τα ποσοστά εκφοβισμού (οποιασδήποτε μορφής) είναι στην Ελλάδα χαμηλότερα του μέσου όρου διεθνώς, ενώ στην περίπτωση του σχολικού εκφοβισμού παρουσιάζει επιπλέον μείωση την τελευταία 12ετία.
- Ένας στους 8 (12,1%) έχει ο/η ίδιος/ια πολύ πρόσφατα (τους τελευταίους 2 μήνες) συμμετάσχει σε εκφοβισμό κάποιου/ας άλλου/ης μαθητή/ριας στο σχολείο. Ένας στους 14 (7,1%) έκανε ηλεκτρονικό εκφοβισμό - το 2,6% το επανέλαβαν τουλάχιστον 2 φορές το μήνα. Σχεδόν ένας στους 4 (22,1%) βίωσε πολύ πρόσφατα (τους τελευταίους 2 μήνες) εκφοβισμό στο σχολείο. Κατά την ίδια περίοδο θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού υπήρξε ένας στους 10 (9,5%) εφήβους - το 2,9% αναφέρουν ότι αυτό συνέβη τουλάχιστον 2 φορές το μήνα.
- Το είδος του εκφοβισμού που οι έφηβοι/ες αναφέρουν συχνότερα ότι βίωσαν ως θύματα είναι η διάδοση ψεμάτων και φημών (22,1%) και τα προσβλητικά/υποτιμητικά πειράγματα (22%), ενώ ακολουθούν ο αποκλεισμός από παρέες και δραστηριότητες (18,3%) και τα αστεία, σχόλια ή χειρονομίες σεξουαλικού περιεχομένου (13,1%). Σε χαμηλότερα ποσοστά αναφέρονται η χρήση σωματικής βίας (6,7%) και οι άσχημοι χαρακτηρισμοί για την εθνικότητα (7,5%) και τη θρησκεία (5,6%).
- Τα αγόρια αναφέρουν σε υψηλότερο ποσοστό εμπλοκή σε βίαιους καυγάδες και συμμετοχή ως θύτες σε σχολικό και ηλεκτρονικό εκφοβισμό. Αγόρια και κορίτσια γίνονται εξίσου θύματα σχολικού εκφοβισμού, τα αγόρια όμως συνδέονται συχνότερα από ό,τι τα κορίτσια με περιστατικά σωματικής βίας και υποτιμητικών χαρακτηρισμών για την εθνικότητα και τη θρησκεία.
- Όσο μειώνεται η ηλικία τόσο περιορίζεται η εμπλοκή σε βίαιους καυγάδες, ενώ η ηλικία των θυμάτων δεν έχει κάποια γραμμική διακύμανση, με τους 13χρονους να αναφέρουν σε υψηλότερο ποσοστό ότι υπέστησαν σχολικό εκφοβισμό από ό,τι οι 11χρονοι και οι 15χρονοι.

Σε διασχολικές έρευνες που διεξήχθησαν το 2024 στο πλαίσιο της σχολικής δικτύωσης «Δίκτυο Σχολείων e-typos»[38] και συμμετείχαν 586 μαθητές/ριες κυρίως Γυμνασίου αλλά και Λυκείου, αναδεικνύεται ότι ο σχολικός εκφοβισμός εμφανίζεται πρωτίστως με τη μορφή της λεκτικής βίας και δευτερευόντως με τη μορφή του κοινωνικού εκφοβισμού. Τα αγόρια εμπλέκονται περισσότερο από τα κορίτσια και ως δράστες και ως θύματα.

Από το 2020 και έπειτα οι δημοσιεύσεις επικεντρώνονται στην επίδραση της πανδημίας του COVID-19 με έμφαση στον διαδικτυακό εκφοβισμό. Πολλές μελέτες επιβεβαιώνουν ότι τόσο ο παραδοσιακός όσο και ο διαδικτυακός εκφοβισμός μειώθηκαν κατά τη διάρκεια των σχολικών ετών που επηρεάστηκαν από την πανδημία, παρόλο που αυξήθηκε ο χρόνος που περνούν τα παιδιά μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή. Ήδη από το 2018 οι Olweus και Limber είχαν αποδείξει ότι η εμπλοκή στον διαδικτυακό εκφοβισμό δεν είναι απλώς συνέπεια της αυξημένης χρήσης ψηφιακών συσκευών, αλλά ένα μακροχρόνιο πρόβλημα[39]. Έχει επίσης επιβεβαιωθεί ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός σπάνια συμβαίνει ανεξάρτητα από τον παραδοσιακό εκφοβισμό[40]. Μελέτες που υπογραμμίζουν τη μείωση του διαδικτυακού εκφοβισμού και/ή της διαδικτυακής βίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας φαίνεται να ενισχύουν τη διαπίστωση αυτή[41] και επιβεβαιώνουν την υπόθεση ότι οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν περισσότερο κατά το διάστημα της πανδημίας στην παρακολούθηση των διαδικτυακών δραστηριοτήτων των νέων[42].

Συμπερασματικά, τα ερευνητικά στοιχεία για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα συγκλίνουν στα εξής:

1. Σύμφωνα με διεθνή έρευνα παρατηρείται μείωση της έκτασης και της συχνότητας του φαινομένου από το 2010 έως το 2022
2. Συχνότερη μορφή είναι η λεκτική βία, και στους μαθητές του δημοτικού και του γυμνασίου (π.χ. διάδοση ψευδών φημών, προσβλητικά υποτιμητικά πειράγματα), ακολουθούμενη από τη σωματική βία και τον κοινωνικό εκφοβισμό
3. Η ηλικία των 13 ετών φαίνεται να συγκεντρώνει περισσότερα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, τόσο σε αγόρια όσο και σε κορίτσια, και
4. Κατά το διάστημα της πανδημίας παρατηρήθηκε μείωση σχολικού εκφοβισμού σε φυσικό και διαδικτυακό περιβάλλον.

Κακοποίηση, παραμέληση και ενδοοικογενειακή βία κατά των παιδιών

Η κακοποίηση των ανηλίκων, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), περιλαμβάνει «όλες τις μορφές σωματικής, συναισθηματικής, και σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης και εκμετάλλευσης, οι οποίες οδηγούν σε πραγματική ή δυνητική βλάβη στην υγεία, την ανάπτυξη ή την αξιοπρέπεια του παιδιού»[43].

Ο Π.Ο.Υ.[44] υπογραμμίζει ότι η κακοποίηση αφορά ηλικίες από 0-18 ετών και μπορεί να προέρχεται από γονείς ή φροντιστές, συνομηλίκους, ερωτικούς συντρόφους ή/και αγνώστους. Υπολογίζεται ότι 1 δισεκατομμύριο παιδιά παγκοσμίως ηλικίας 2-17 ετών έχουν βιώσει σωματική, σεξουαλική ή/και συναισθηματική βία ή παραμέληση το 2021.

Η ενδοοικογενειακή ή/και συντροφική βία αφορά σε σωματική, λεκτική, συναισθηματική ή/και σεξουαλική βία από σύντροφο ή πρώην σύντροφο (Νόμος 3500/2006 - ΦΕΚ 232/Α'/24.10.2006). Παρότι και τα αγόρια μπορεί ενίοτε να είναι θύματα συντροφικής βίας, η συντροφική και ενδοοικογενειακή βία αφορά δυσανάλογα τα κορίτσια και τις γυναίκες. Μορφές ενδο-οικογενειακής βίας αφορούν επίσης τους γάμους ανηλίκων, πρώιμους ή/και καταναγκαστικούς. Η βία που ασκείται από έφηβο/η σύντροφο αναφέρεται ως «βία στη σχέση ή βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων»[45].

Διαχρονικά διαπιστώνεται σημαντικό έλλειμμα σε επιστημονικές έρευνες στην Ελλάδα σχετικά με τα παιδιά θύματα κακοποίησης, παραμέλησης και ενδοοικογενειακής βίας. Η διαπίστωση αυτή αντανακλάται και στο συνοπτικό σημείωμα της UNICEF για το φαινόμενο της βίας ενάντια στα παιδιά[46]. Η μόνη επιδημιολογική έρευνα για το θέμα εκπονήθηκε το 2011 στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος BECAN[47]. Τα κύρια αποτελέσματα για την Ελλάδα έδειξαν ότι το 70% των παιδιών σχολικής ηλικίας μεταξύ 11 και 15 ετών είχαν βιώσει βίαιες συμπεριφορές και συγκεκριμένα το 70% ψυχολογική βία, το 47,4% σωματική βία και το 9,4% σεξουαλική βία[48].

Στη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Το Χαμόγελο του Παιδιού» έχει παραχωρηθεί η λειτουργία της Εθνικής Τηλεφωνικής Γραμμής για τα Παιδιά[49] 1056, μέσω της οποίας γίνονται καταγγελίες για ενδεχόμενα περιστατικά κακοποίησης/παραμέλησης και παρέχεται υποστήριξη. Το 2024 ο Οργανισμός δέχθηκε 1.057 αναφορές για 1.884 παιδιά, εκ των οποίων 670 παιδιά φέρονταν να έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση, 901 παιδιά παραμέληση και εγκατάλειψη και 104 παιδιά σεξουαλική κακοποίηση[50].

Τέλος, παιδιά δυνητικοί μάρτυρες και θύματα ενδοοικογενειακής βίας φιλοξενούνται μαζί με τις μητέρες τους στους ξενώνες του Δικτύου Δομών της ΓΓΙΑΔ. Ενδεικτικά, την περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου 2024 φιλοξενούνταν 240 άτομα (109 γυναίκες και 131 παιδιά) καλύπτοντας περίπου το 60% της συνολικής χωρητικότητας των Ξενώνων Φιλοξενίας. Ειδικότερα, εκ των φιλοξενούμενων γυναικών, για τους τρεις μήνες αναφοράς, οι 79 ήταν θύματα έμφυλης βίας (73%) και οι 30 (27%) αντιμετώπιζαν πολλαπλές διακρίσεις. Από αυτές, το 83% είχαν παιδιά, κυρίως κορίτσια και το 17% όχι[51]. Μεταξύ Νοεμβρίου 2021 και Σεπτεμβρίου 2022, 223 γυναίκες και 251 παιδιά φιλοξενήθηκαν σε ασφαλή καταφύγια. Από αυτούς, 53 γυναίκες και 81 παιδιά ήταν πρόσφυγες[52].

> **Δυστυχώς, το έλλειμμα ερευνών δεν μας επιτρέπει καμία εκτίμηση για την έκταση, τη συχνότητα και τη διαχρονική εξέλιξη της κακοποίησης παιδιών στην Ελλάδα.**

Διαδικτυακή βία

Ο ορισμός της διαδικτυακής βίας (cyberviolence) περιλαμβάνει κάθε μορφή επιθετικής, κακοποιητικής ή παρενοχλητικής συμπεριφοράς που λαμβάνει χώρα μέσω ψηφιακών μέσων, πλατφορμών και εργαλείων. Η διαδικτυακή βία μπορεί να περιλαμβάνει λεκτική κακοποίηση, απειλές, παραβίαση της ιδιωτικότητας, διάδοση ψευδών πληροφοριών ή εκμετάλλευση με σκοπό την πρόκληση συναισθηματικής, ψυχολογικής ή και φυσικής βλάβης[53].

Σήμερα, κι ενώ το 90% των παιδιών ηλικίας τουλάχιστον 8 ετών είναι ενεργά στο Web2.0, το 72% έχει εκτεθεί σε κάποια ηλεκτρονική απειλή από μη ενδεδειγμένες διαφημίσεις, έκθεση σε ακατάλληλες εικόνες, μέχρι εκφοβισμό και παρενόχληση. Παρόλα αυτά, μόλις λίγο πάνω από τους μισούς γονείς δηλώνουν ότι το παιδί τους τούς έχει ενημερώσει για κάτι τέτοιο. Αυτό καταδεικνύει την έλλειψη επικοινωνίας στην οικογένεια, την άγνοια κινδύνου από το παιδί και το οικείο περιβάλλον, αλλά και την αποδοχή αυτής της παραβατικότητας, ως μιας «νόρμας» του διαδικτύου που δεν μπορεί να αλλάξει και δεν είναι άξια αναφοράς.

Τα στοιχεία για την παραβατικότητα των νέων στο διαδίκτυο είναι ανησυχητικά. Σύμφωνα με έρευνα[54] (2022) σε 8.000 νέους/ες 16 έως 19 ετών, σε διάφορες χώρες, και στην Ελλάδα, οι μισοί δηλώνουν ότι έχουν συμμετάσχει σε συμπεριφορά που θα μπορούσε να θεωρηθεί ποινικό αδίκημα. Πρακτικά, το 69% των νέων δηλώνει ότι έχει διαπράξει τουλάχιστον μία μορφή κυβερνοεγκλήματος ή έχει εκτεθεί σε κάποιο διαδικτυακό κίνδυνο τον τελευταίο χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, οι νέοι δηλώνουν ότι:

- 1 στους 4 έχει παρακολουθήσει συστηματικά κάποιον άλλον στο διαδίκτυο
- 1 στους 5 έχει ανταλλάξει φωτογραφίες και μηνύματα με κυρίως σεξουαλικό περιεχόμενο, χρησιμοποιεί παράνομες αγορές τζόγου ή έχει μοιραστεί υλικό που απεικονίζει βία
- 1 στους 7 έχει στείλει ανεπιθύμητα μηνύματα ή αυτοπαραγόμενες σεξουαλικές εικόνες
- 1 στους 8 έχει ασχοληθεί με τη διαμεσολάβηση για ξέπλυμα χρημάτων
- 1 στους 8 έχει προβεί σε διαδικτυακή παρενόχληση
- 1 στους 10 έχει χρησιμοποιήσει ρητορική μίσους, ηλεκτρονική παρείσφρηση ή έχει διαπράξει διαδικτυακό εκφοβισμό
- 1 στους 11 έχει κάνει ηλεκτρονικό «ψάρεμα», έχει κοινοποιήσει ενδεικτικές εικόνες χωρίς συναίνεση, έχει διαπράξει κάποια διαδικτυακή απάτη, κλοπή ταυτότητας ή έχει εκφραστεί διαδικτυακά χρησιμοποιώντας ρατσιστικό/ξενοφοβικό λόγο
- 1 στους 13 έχει προβεί σε ηλεκτρονικό εκβιασμό
- Επιπλέον, το 12% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι χρησιμοποιεί το σκοτεινό διαδίκτυο και το 11% χρησιμοποιεί παράνομες αγορές στο σκοτεινό διαδίκτυο.

Η Πανελλήνια Έρευνα του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου του ΙΤΕ[55] που διεξήχθη το 2024 σε δείγμα 4.800 μαθητών ηλικίας 12-18 ετών κατέδειξε τα εξής:

- 49% έχει βιώσει βία στο διαδίκτυο ως παρατηρητής
- 13% έχει πέσει θύμα βίας στο διαδίκτυο
- 44% έχει γίνει μάρτυρας περιστατικού παρενόχλησης ή κακοποίησης λόγω φύλου
- Τα κορίτσια φαίνεται ότι βιώνουν κακοποίηση ή παρενόχληση λόγω του φύλου τους πιο συχνά (13%) από τα αγόρια (8%).
- 11% έχει βιώσει παρενόχληση ή κακοποίηση λόγω φύλου
- 24% έχει πέσει θύμα μη συναινετικού διαμοιρασμού προσωπικών εικόνων/βίντεο
- 11% αισθάνθηκε πίεση ή εξαναγκασμό να μοιραστεί προσωπικές φωτογραφίες/βίντεο στο διαδίκτυο
- 46% δεν νιώθει ασφάλεια στο διαδίκτυο
- 39% δεν γνωρίζει πώς να αναφέρει περιστατικά διαδικτυακής βίας.

Στην ίδια έρευνα, οι ανήλικοι/ες αναγνωρίζουν ότι η διαδικτυακή βία είναι ένα μεγάλο πρόβλημα (83%) ενώ το 44% δεν νιώθει ασφάλεια όταν χρησιμοποιεί το διαδίκτυο. Οι έφηβοι/ες φαίνεται ότι νιώθουν λιγότερη ασφάλεια σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και πλατφόρμες ζωντανής μετάδοσης (46%), ακολουθούν οι πλατφόρμες διαδικτυακών παιχνιδιών, τα δωμάτια επικοινωνίας (27%) και τα περιβάλλοντα άμεσης επικοινωνίας (26%).

Το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης αναγνωρίζοντας την ανάγκη θωράκισης των νέων απέναντι στις προκλήσεις του ψηφιακού κόσμου εκπόνησε ad hoc **Εθνική Στρατηγική για την προστασία των ανηλίκων από τον εθισμό στο διαδίκτυο**, που περιλαμβάνει σειρά πολιτικών, δράσεων και μέτρων για το ζήτημα. Η οριζόντια δικτύωση και οι συνέργειες μεταξύ της Εθνικής Στρατηγικής για την Πρόληψη της Βίας κατά των Παιδιών και την Αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων και της Εθνικής Στρατηγικής για την προστασία των ανηλίκων από τον εθισμό στο διαδίκτυο κρίνεται ουσιαστική και επιβεβλημένη.

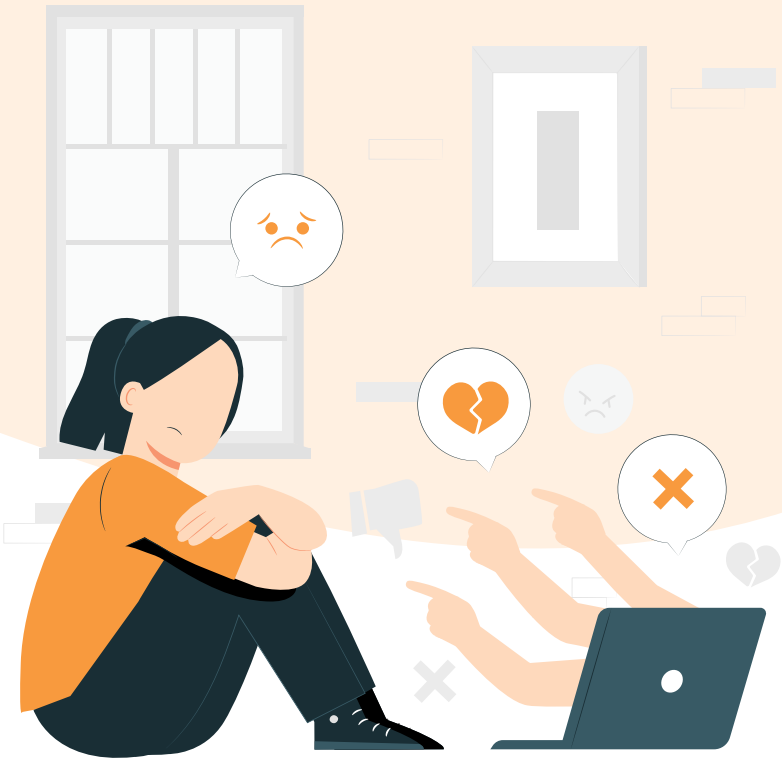

Βία στην Κοινότητα

Η κοινοτική βία ανηλίκων αναφέρεται σε βίαιες ή παραβατικές συμπεριφορές που εκδηλώνονται από ανήλικους στο πλαίσιο της κοινότητάς τους, πέραν του οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι συμπεριφορές αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν σωματική ή λεκτική επιθετικότητα, συμμετοχή σε συμμορίες, βανδαλισμούς, κλοπές και άλλες μορφές αντικοινωνικής δράσης που υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή και ασφάλεια.

Η ερμηνεία της κοινοτικής βίας βασίζεται σε διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες εστιάζουν σε κοινωνικές ανισότητες, δυναμική των ομάδων, ατομικές και ψυχολογικές προδιαθέσεις, καθώς και σε χαμηλή κοινωνική συνοχή, έλλειψη θεσμικής υποστήριξης και έκθεση σε βίαια πρότυπα. Επιπλέον, η αλληλεπίδραση με άτομα ή ομάδες που προωθούν τη βία, σε συνδυασμό με τη σταδιακή κανονικοποίηση της βίας, συμβάλλει στην αναπαραγωγή του φαινομένου.

Εμπλοκή Ανηλίκων σε Οργανωμένες Βίαιες Κοινότητες (Οπαδική Βία- Βίαιος Εξτρεμισμός)

Ο Γάλλος πολιτικός επιστήμονας και σημαντικός στοχαστής Olivier Roy έχει εστιάσει αρκετά στις πολιτισμικές και ψυχολογικές διαστάσεις της βίας των νέων και κυρίως των ανηλίκων. Υποστηρίζει πως πρέπει να δώσουμε έμφαση στις γενικότερες δυναμικές που οδηγούν τους νέους στη βία, όπως είναι η διαγενεακή σύγκρουση, η υποκουλτούρα της αυτοκαταστροφής και της αποκάλυψης, η αισθητική της βίας και η βίαιη αποκοπή από την κοινωνία. Ουσιαστικά περιγράφει το φαινόμενο του νεανικού νιχιλισμού. Για τον Roy, ο ανήλικος επιλέγει συγκυριακά να εμπλακεί σε μία βίαιη εξτρεμιστική οργάνωση (αναρχική, ακροδεξιά, ισλαμιστική), σε μια βίαιη χουλιγκανική ομάδα ή μια

συμμορία ανηλίκων. Η προσέγγιση αυτή ερμηνεύει την εμπλοκή των ανηλίκων σε οργανωμένες βίαιες ομάδες -κυρίως χουλιγκανικές και εξτρεμιστικές- καθώς και τη διαμόρφωση των βίαιων ταυτοτήτων, εμφανών σε αρκετές περιπτώσεις στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια[56].

Για την αθλητική/οπαδική βία έχουμε ελάχιστες μελέτες στην Ελλάδα. Η πρώτη (1986-1988) σε δείγμα 319 νεαρών ακραίων οπαδών ανέδειξε το κοινωνικό και δημογραφικό προφίλ (παιδιά δυσλειτουργικών οικογενειών, φτωχές διαπροσωπικές σχέσεις, διαρροή από το σχολικό περιβάλλον), η δεύτερη (1992) ανέδειξε την κοινωνική περιθωριοποίηση, την κατανάλωση αλκοόλ και εθιστικών ουσιών, καθώς και τα αισθήματα απόγνωσης τα οποία εξωτερικεύονται με βίαιη συμπεριφορά[57]. Τέλος, η μοναδική ίσως μελέτη στην Ελλάδα που αναφέρεται σε στοιχεία της οπαδικής βίας ανηλίκων καταγράφει μια σημαντική συμμετοχή των ανηλίκων ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 2000. Με αναφορά και σε στοιχεία της Αστυνομίας για το διάστημα 2000-2002 καταγράφεται ότι σε σύνολο 259 εμπλεκομένων σε οπαδική βία, το 28,18% ήταν ανήλικοι, το 36,67% ενήλικοι από 18 έως 21 ετών και το 35,13% ήταν ενήλικοι ηλικίας 22 έως 25 ετών[58].

Η επικράτηση του χουλιγκανισμού επηρεάζεται από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως η αστικοποίηση, η οικονομική ανισότητα και η πολιτική αστάθεια. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο χουλιγκανισμός μπορεί να συνδέεται με ευρύτερα κοινωνικά κινήματα ή πολιτικές συγκρούσεις.

Τα τελευταία όμως χρόνια και κυρίως από το 2010 και μετά, η χουλιγκανική βία έχει μετασχηματιστεί σημαντικά. Το πρώτο και κύριο σημείο που σηματοδοτεί αυτή την αλλαγή είναι η μεταφορά της βίας εκτός γηπέδων, καθώς τα αθλητικά γεγονότα λειτουργούν πλέον περισσότερο ως αφορμές παρά ως αιτίες οπαδικής βίας. Υπάρχουν ωστόσο τρεις ειδικότεροι παράγοντες που πρέπει να αναδειχθούν, ώστε να κατανοήσουμε το πλαίσιο και την εξέλιξη της χουλιγκανικής βίας σήμερα. Ο πρώτος αφορά την ώσμωση με το οργανωμένο έγκλημα. Υπάρχουν δύο βασικές τάσεις σε αυτή την προσέγγιση: α) η οργάνωση και η λειτουργία ομάδων χούλιγκανς ως βίαιων εγκληματικών συμμοριών και β) η αξιοποίηση των συνδέσμων οπαδών ως μέσου, αλλά και ως προκαλύμματος εμπλοκής σε δραστηριότητες οργανωμένου εγκλήματος. Η δεύτερη παράμετρος αποκαλύπτει τη συλλειτουργία και συνύπαρξη της οπαδικής βίας με άλλες μορφές βίας, κυρίως με τον πολιτικό βίαιο εξτρεμισμό (ακροδεξιό, αναρχικό και ακροαριστερό), αλλά και με τη βία μεταξύ ανηλίκων. Μια δυναμική που αφορά κυρίως στην εμπλοκή των ανηλίκων που αναζητούν ταυτότητα με την ένταξή τους σε βίαιες ομάδες, ως δρώντα υποκείμενα, συχνά με πολλαπλές ταυτότητες και μηδενιστική αντίληψη. Ο τρίτος παράγοντας -ίσως ο πιο καταλυτικός και συχνά υποτιμημένος- αφορά το Διαδίκτυο ως μέσο επικοινωνίας, το οποίο σε σημαντικό βαθμό έχει υποκαταστήσει τον φυσικό χώρο των συνδέσμων οπαδών και λειτουργεί ως χώρος στρατολόγησης, οργάνωσης, προετοιμασίας επιθέσεων, αλλά και διάδοσης της προπαγάνδας και της βίας.

Οι ανήλικοι συμμετέχουν στη οπαδική βία είτε συστηματικά, με την εμπλοκή τους σε βίαια επεισόδια εξτρεμιστικών ομάδων ή σε βίαιες επιθέσεις οργανωμένων ομάδων ανηλίκων σε ένα χώρο βίαιης αντίδρασης, είτε ευκαιριακά σε μια κατάσταση διολίσθησης (μέσω της συμμετοχής σε ομάδες οπαδών ή αλληλεπίδρασης στο Διαδίκτυο) και χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο έκφρασης παραπόνου και οργής.[59] Όμως ακόμα και οι ανήλικοι που συμμετέχουν ευκαιριακά σε επεισόδια που προκαλούν ομάδες χούλιγκανς συχνά φαίνεται να έχουν και μια ακόμη βίαιη ταυτότητα, αυτής της εμπλοκής τους σε μια εξτρεμιστική ομάδα, γεγονός που υποδηλώνει την ώσμωση της οπαδικής και της εξτρεμιστικής βίας.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που αντιμετωπίζει για πολλές δεκαετίες την απειλή του βίαιου εξτρεμισμού. Η περίοδος που ξεκινά από τον Δεκέμβριο του 2008 και συνεχίζεται στα χρόνια της κρίσης σηματοδοτεί την δεύτερη γενιά του βίαιου μεταπολιτευτικού πολιτικού εξτρεμισμού[60]. Επιθέσεις με βόμβες μολότοφ και εκρηκτικούς μηχανισμούς, συμμετοχή σε βίαια επεισόδια, είναι οι βασικές μορφές της εμπλοκής ανηλίκων σε βίαιες εξτρεμιστικές ενέργειες. Επιπρόσθετα, οι βίαιες ακτιβιστικές επιθέσεις είχαν τη μορφή επιδρομών, επιθέσεων για πρόκληση φθορών με τη χρήση μπογιάς, πετρών, σφυριών και άλλων αντικειμένων, εξυβρίσεις, χειροδικίες βεβήλωσης χώρων προσευχής ή θρησκευτικών μνημείων και εμπρησμού ή καταστροφής επαγγελματικών χώρων κ.α.[61]. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και μεγαλύτερος αριθμός ανηλίκων που ριζοσπαστικοποιούνται σε όλες τις εκφάνσεις του βίαιου εξτρεμισμού, ενώ έχουμε παρατηρήσει και τη μεταφορά βίαιων ενεργειών στο πλαίσιο εξτρεμιστικών ανταγωνισμών και στα σχολεία.

Τέλος, υπάρχουν και περιπτώσεις που ανήλικοι έχουν συγκροτήσει βίαιες οργανωμένες ομάδες (χωρίς την εμπλοκή ενηλίκων) με τα χαρακτηριστικά ομαδοποίησης ή/και συμμοριών. Σύμφωνα με στοιχεία της Αστυνομίας αυτές οι ομάδες μπορούν να έχουν κοινό στοιχείο προσδιορισμού την εθνοτική καταγωγή, την περιοχή που κατοικούν, την ομάδα που υποστηρίζουν (χουλιγκανισμός ή μια βίαιη εξτρεμιστική ομάδα) ή κάποιο άλλο μεμονωμένο ενοποιητικό στοιχείο. Οι περισσότερες ομάδες ή/και συμμορίες είναι αρκετά ενεργές στο διαδίκτυο, με συγκεκριμένη διαδικτυακή ταυτότητα. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και οι πλατφόρμες επικοινωνίας αξιοποιούνται για επικοινωνία, συντονισμό, σχεδιασμό επιθέσεων και καθορισμό «ραντεβού» για συμπλοκή με αντίπαλη ομάδα ή/και συμμορία. Χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και για να προβάλουν τις βίαιες πράξεις τους, με στόχο να ενισχύσουν τη φήμη της ομάδας ή/και συμμορίας, αλλά και να εξευτελίσουν μέλη αντίπαλων ομάδων/ή και συμμοριών ή μεμονωμένους ανήλικους στους οποίους επιτέθηκαν.

Και αυτές οι μορφές βίας και κυρίως η εμπλοκή των ανηλίκων σε αυτές θα πρέπει να μελετηθούν ως προς τα ποσοτικά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και να διερευνηθούν -εκτός από την έκταση και την συχνότητα του φαινομένου- οι αιτιολογικοί παράγοντες και οι επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Μέσα επικοινωνίας και Βία Ανηλίκων

Η συστηματική και εμπεριστατωμένη μελέτη της σχέσης μεταξύ βίας ανηλίκων και της προβολής της βίας από τα μέσα επικοινωνίας αποτελεί ένα σχετικά αδύναμο ερευνητικό πεδίο στην Ελλάδα. Επιπλέον, τα ερευνητικά ευρήματα από το διεθνές επιστημονικό πεδίο δεν προσφέρουν σαφή και αδιαμφισβήτητη εικόνα. Ορισμένες μελέτες συγκλίνουν στην άποψη ότι η υπερέκθεση ανηλίκων σε εικόνες βίας συμβάλλει στη σταδιακή απευαισθητοποίηση και κανονικοποίηση της βίας, καθιστώντας την κοινωνικά αποδεκτή[62]. Άλλες, αντιθέτως, υποστηρίζουν ότι η επαναλαμβανόμενη έκθεση σε βίαιες απεικονίσεις μπορεί να έχει καταλυτικό ρόλο στην απομυθοποίηση της βίας, οδηγώντας τελικά στη μείωση των πραγματικών επιθετικών τάσεων μέσω ενός μηχανισμού ψυχολογικής απώθησης[63].

Η διαχρονική επιστημονική αντιπαράθεση σχετικά με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της βίας στα μέσα επικοινωνίας έχει αναδείξει ορισμένα κρίσιμα σημεία:

- Η οπτικοποίηση της βίας από τα μέσα επικοινωνίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποκλειστικός παράγοντας που οδηγεί σε εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς[64]. Μπορεί όμως να ενισχύσει μια προϋπάρχουσα επιθετική συμπεριφορά. Υπάρχουν επιφυλάξεις ως προς τη διάκριση μεταξύ πραγματικών και φανταστικών σκηνών βίας. Οι αρνητικές συνέπειες αφορούν κυρίως την έκθεση σε πραγματική βία[65].

- Παράγοντες που ενδέχεται να ενισχύσουν μια αρνητική πρόσληψη της μιντιακής βίας περιλαμβάνουν προβλήματα προσαρμογής και αδυναμία επικοινωνίας με τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, τους συνομηλίκους και το σχολικό περιβάλλον[66].
- Η σημαντικότερη παρενέργεια των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας, και ειδικότερα των ψηφιακών, είναι ότι μειώνουν ακόμη περισσότερο τα όρια μεταξύ του κόσμου των ανηλίκων και των ενηλίκων. Η συνεχής έκθεση των παιδιών σε νέες εμπειρίες, βιώματα και φαντασιώσεις, που δεν είναι πάντα σε θέση να διαχειριστούν, δημιουργεί νέες προκλήσεις. Το τεχνολογικό χάσμα μεταξύ γονέων και παιδιών (δηλαδή η ικανότητα των ανηλίκων να χρησιμοποιούν τεχνολογίες χωρίς επιτήρηση) εντείνει την ασάφεια των ορίων μεταξύ ανήλικης και ενήλικης ταυτότητας, γεγονός που δεν έχει ακόμη διερευνηθεί επαρκώς ως προς τις μακροπρόθεσμες κοινωνικές του επιπτώσεις[67].
- Οι αποτελεσματικότεροι τρόποι διαχείρισης της μιντιακής βίας περιλαμβάνουν την ενεργό γονική εμπλοκή, την τεχνολογική και επικοινωνιακή παιδεία όλων των εμπλεκομένων, καθώς και την εκπαίδευση των ανηλίκων στην κριτική αποκωδικοποίηση των βίαιων εικόνων και αφηγήσεων.

Σε επίπεδο πολιτικής, η επιλογή της λογοκρισίας ή της πλήρους απαγόρευσης του βίαιου περιεχομένου φαίνεται πως ενδέχεται να έχει τα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η τάση των νέων να ελκύονται από το απαγορευμένο ή το δυσπρόσιτο είναι διαχρονικά τεκμηριωμένη, καθιστώντας τις πρακτικές περιορισμού ενδεχομένως αναποτελεσματικές.

2.2. Στατιστικά δεδομένα: Στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) και την Ελληνική Αστυνομία για την παραβατικότητα ανηλίκων

(α) Ανήλικοι ύποπτοι σε απόλυτους αριθμούς και συγκριτικά στοιχεία στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Λαμβάνοντας υπόψη τα πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία της EUROSTAT, η Ελλάδα καταγράφει 353.27 ανήλικους υπόπτους ανά 100 χιλιάδες κατοίκους το 2019, αριθμός που κινήθηκε αυξητικά κατά περίπου 23%, με τον αντίστοιχο αριθμό να κυμαίνεται στους 433.63 ανήλικους υπόπτους το 2022. Αυτή η τάση αποτυπώνει μια ενίσχυση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα, παρότι το ποσοστό των ανήλικων υπόπτων στο σύνολο των υπόπτων παραμένει αμετάβλητο μεταξύ 2019 και 2022. Αυτό σημαίνει ότι παρότι ο απόλυτος αριθμός της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα κινείται αυξητικά, η γενικότερη ηλικιακή κατανομή της παραβατικότητας στη χώρα μας δεν μεταβάλεται στο διάστημα 2019-2022, διαφοροποιούμενη από τη γενικότερη τάση στην Ευρώπη όπου το ποσοστό των ανήλικων υπόπτων κινείται σε αρκετές χώρες αυξητικά.

Γράφημα 1: Ανήλικοι ύποπτοι σε απόλυτους αριθμούς και ως ποσοστό στο σύνολο των υπόπτων, 2019

Juvenile suspects (per hundred thousand inhabitants) in 2019

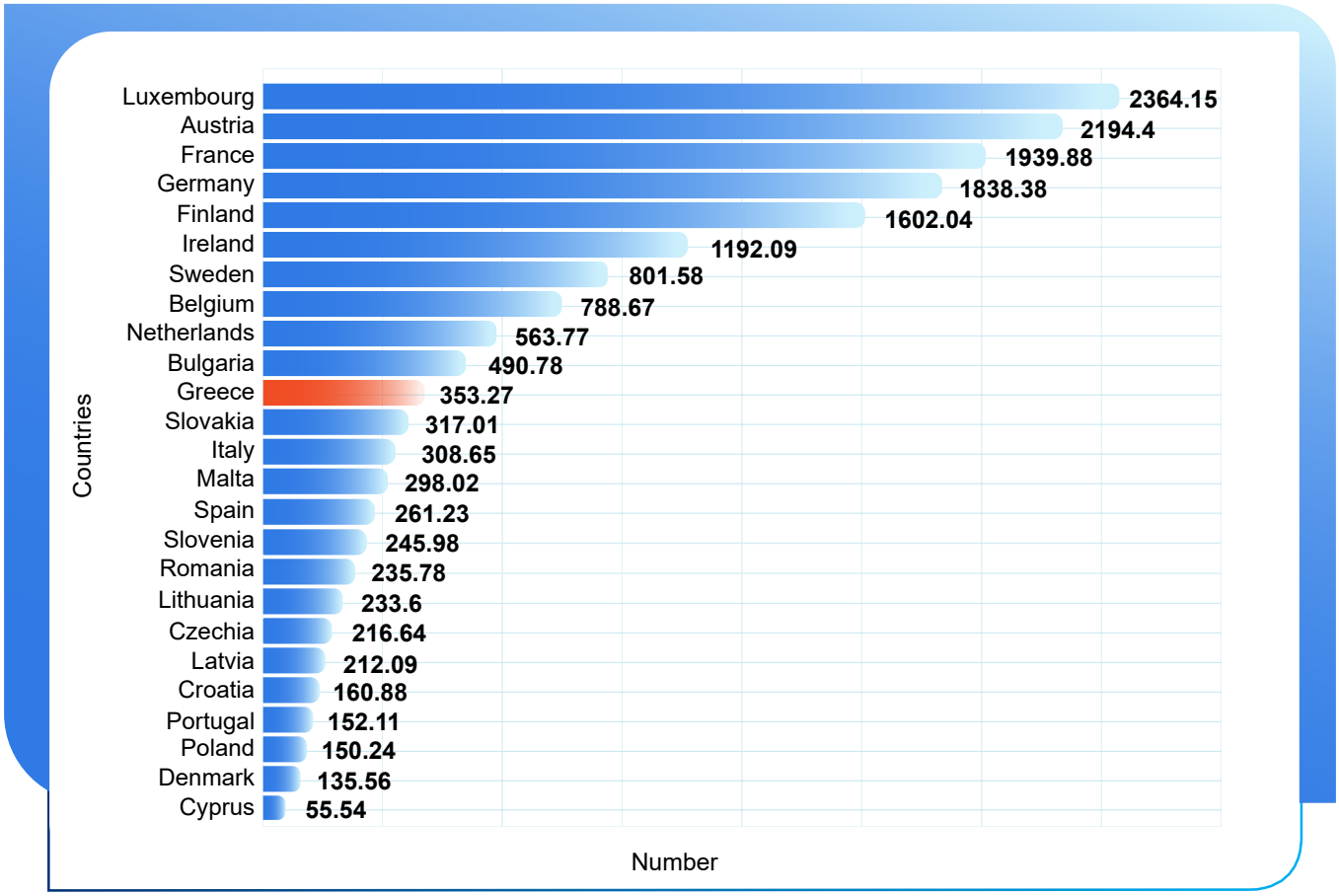

Juvenile suspects as a percentage of total suspects (per hundred thousand inhabitants) in 2019

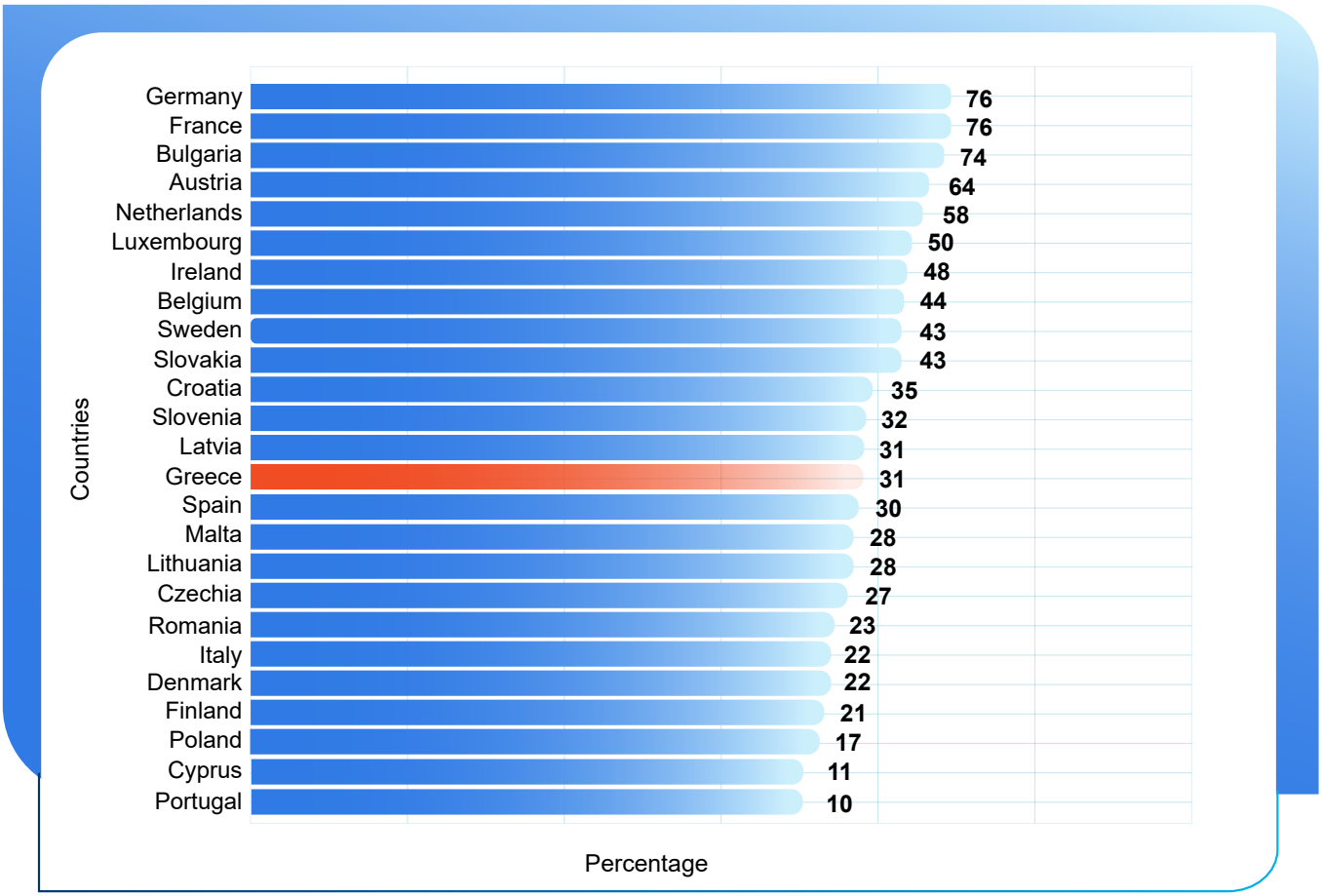

Γράφημα 2: Ανήλικοι ύποπτοι σε απόλυτους αριθμούς και ως ποσοστό στο σύνολο των υπόπτων, 2022

Juvenile suspects (per hundred thousand inhabitants) in 2022

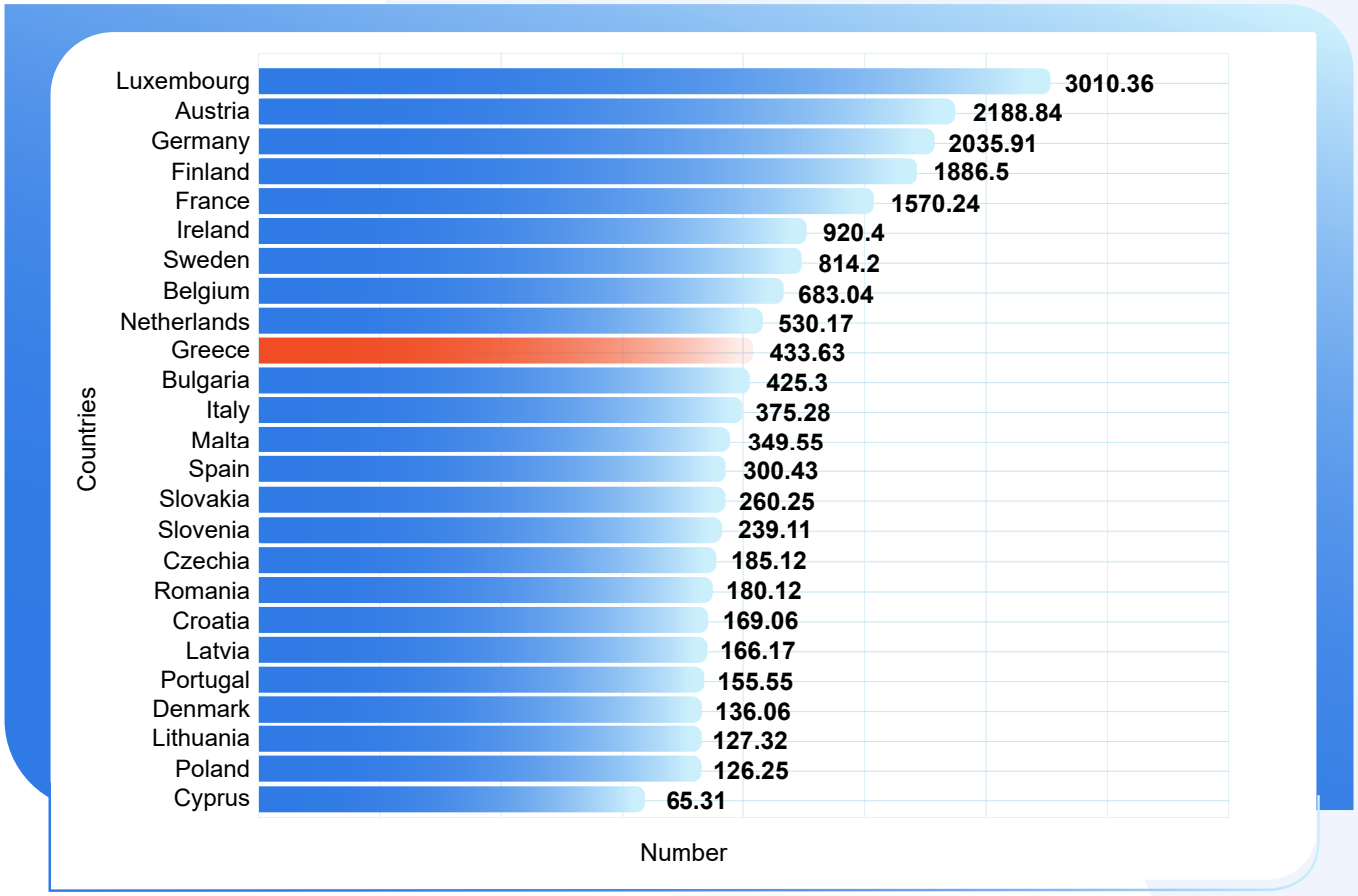

Juvenile suspects as a percentage of total suspects (per hundred thousand inhabitants) in 2022

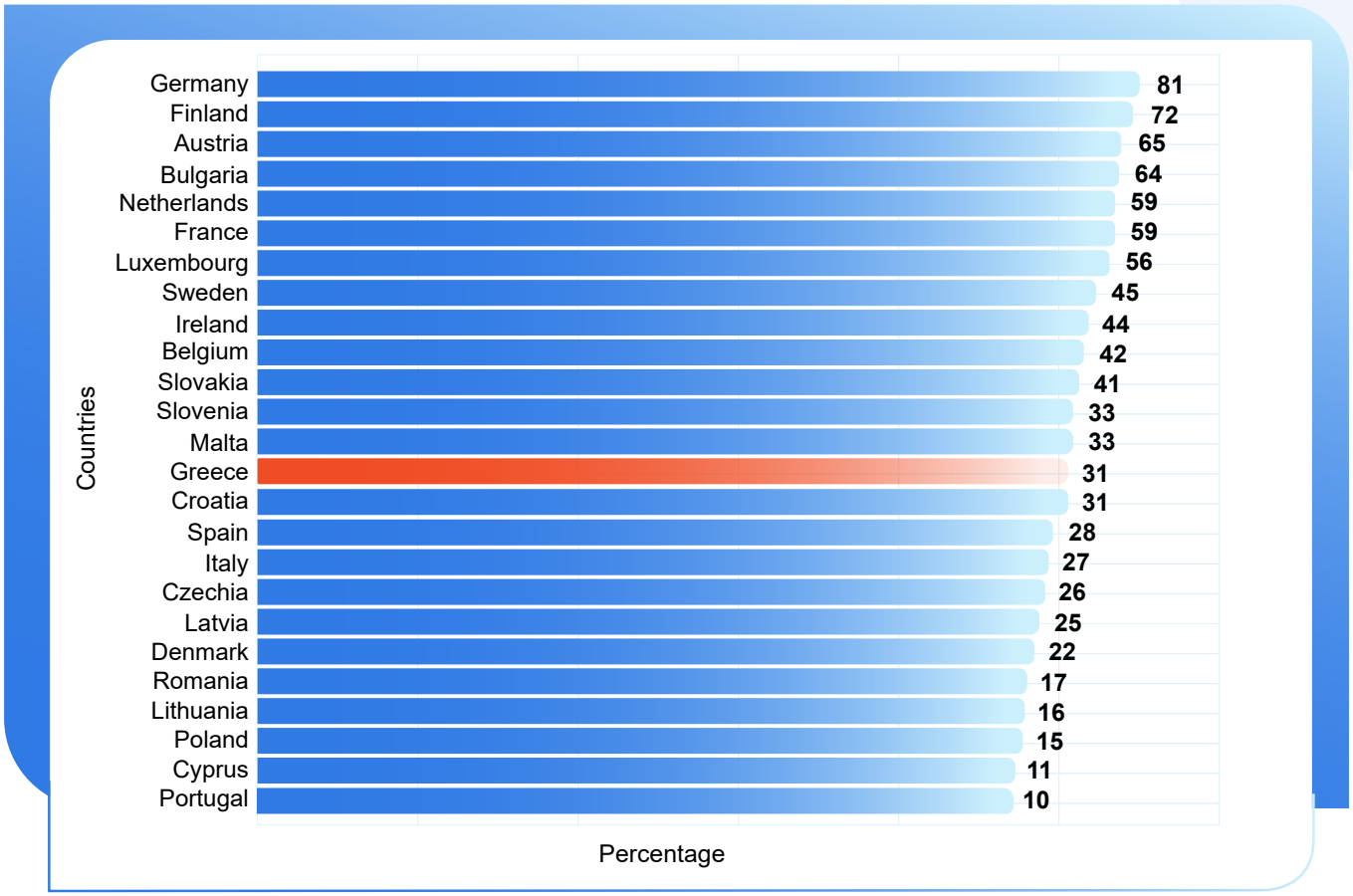

(β) Κυριότερα αδικήματα-συγκριτική επισκόπηση ετών 2019-2024

Στα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας για την παραβατικότητα ανηλίκων ετών 2019-2024 ανά την επικράτεια καταγράφεται αυξητική τάση στα εγκλήματα βίας τόσο όσον αφορά στον αριθμό των ανηλίκων που φέρονται να έχουν διαπράξει αδίκημα όσο και αναφορικά με τον αριθμό των σχετικών υποθέσεων όπου εμπλέκονται ένας ή περισσότεροι ανήλικοι δράστες. Αν και οι κλοπές εξακολουθούν να υπερτερούν, το άθροισμα των αριθμών των σωματικών βλαβών και των επικίνδυνων σωματικών βλαβών είναι υψηλό, ενώ αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των ληστειών, αν και εμφανίζει αύξηση ιδίως το 2023 και 2024. Έπονται οι κατηγορίες για βιασμό, ενώ καταγράφονται και συμπλοκές και βαριές σωματικές βλάβες σε μικρότερους αριθμούς.

> **Από τη σύγκριση του αριθμού των εμπλεκόμενων ατόμων και του αριθμού των υποθέσεων διακρίνεται ομαδική διάπραξη τόσο στις περιπτώσεις κλοπών όσο και στις περιπτώσεις σωματικών βλαβών και ληστειών.**

Πίνακας 1: Ανήλικοι δράστες

Αριθμός Ανήλικων Δραστών ανά είδος παράβασης για τα έτη 2019-2024

Κατηγορία παράβασης	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Κλοπές	1024	875	790	909	1292	1215
Ληστείες	187	158	156	168	265	315
Σωματικές Βλάβες	91	99	174	266	449	614
Επικίνδυνες Σωματικές Βλάβες	84	56	57	103	130	247
Βαριές Σωματικές Βλάβες	6	1	11	1	4	9
Βιασμοί	21	25	26	32	34	28

Γράφημα 3: Αριθμός ανήλικων δραστών ανά είδος παράβασης, 2019-2024

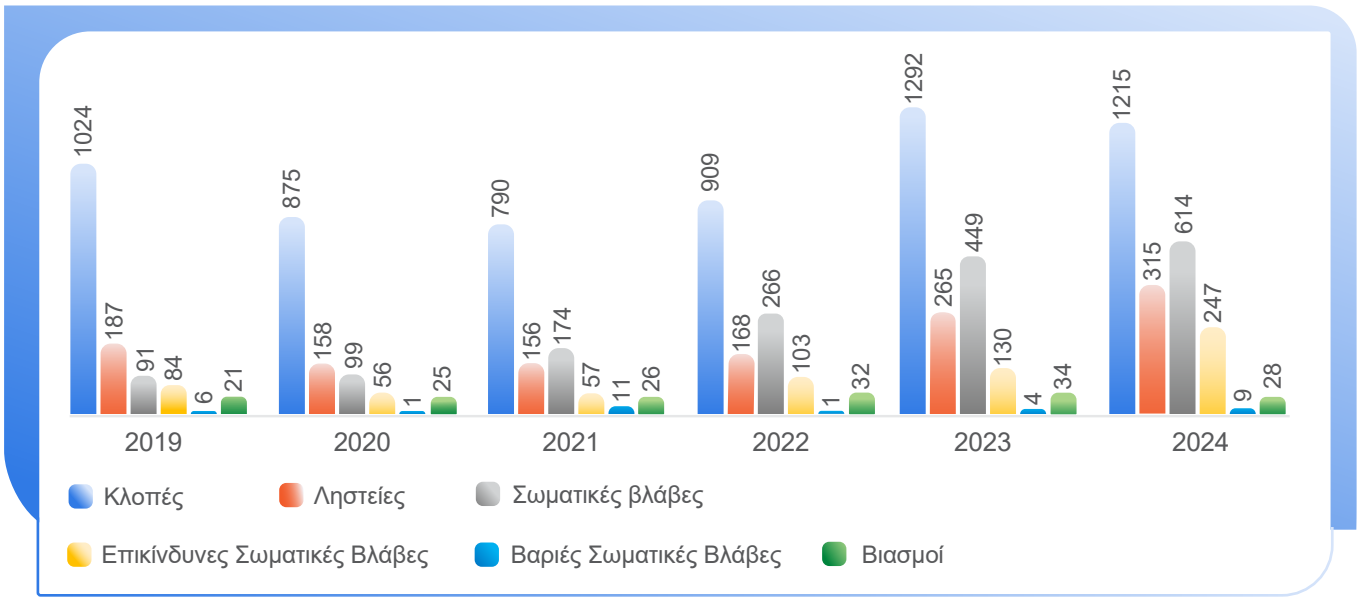

Πίνακας 2: Αριθμός υποθέσεων με ανήλικους δράστες ανά είδος παράβασης για τα έτη 2019 - 2024

Αριθμός Υποθέσεων με ανήλικους δράστες ανά είδος παράβασης για τα έτη 2019-2024

Κατηγορία παράβασης	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Κλοπές	795	828	632	734	986	909
Ληστείες	261	118	89	103	167	191
Σωματικές Βλάβες	63	69	112	102	292	395
Επικίνδυνες Σωματικές Βλάβες	40	41	32	35	84	143
Βαριές Σωματικές Βλάβες	5	1	6	1	4	5
Βιασμοί	10	20	18	12	28	21

Γράφημα 4: Αριθμός υποθέσεων με ανήλικους δράστες ανά είδος παράβασης, 2019-2024

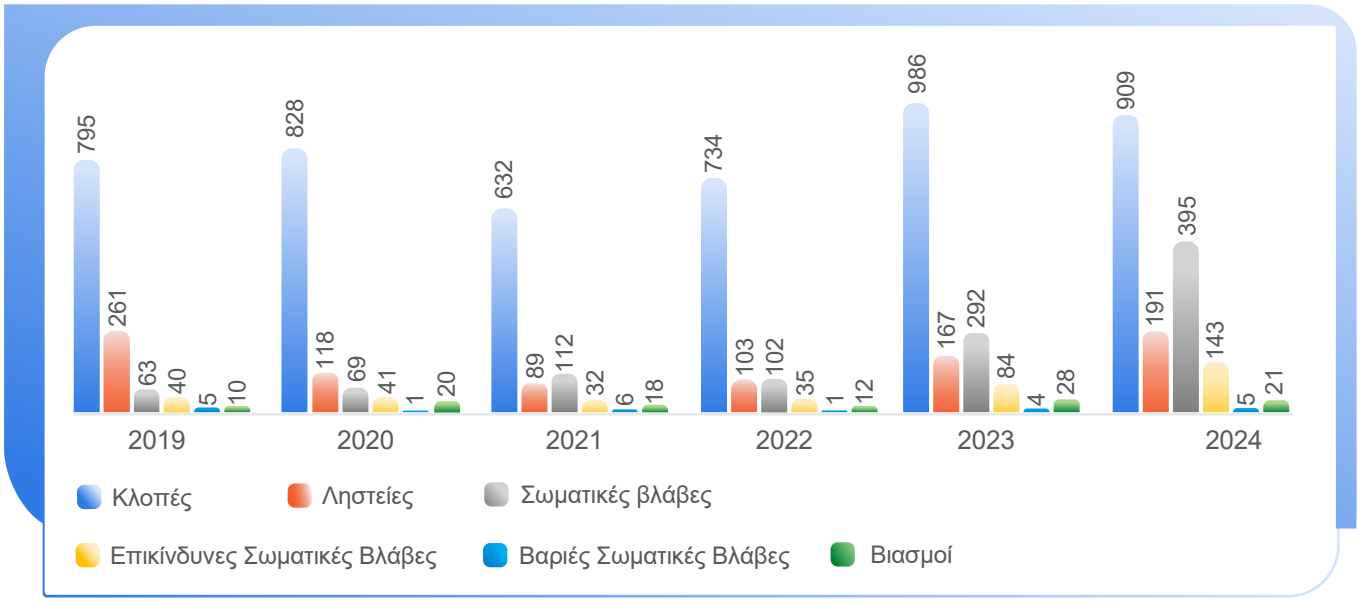

(γ) Από τους/τις ανήλικους/ες δράστες/ριες στα ανήλικα θύματα-συγκριτική επισκόπηση

Η συγκριτική επισκόπηση του αριθμού ανήλικων δραστών και του αριθμού ανήλικων θυμάτων για τα έτη 2023 και 2024 επιβεβαιώνει ότι τα περιστατικά σωματικών βλαβών με ανήλικους δράστες, αλλά και με ανήλικα θύματα αυξάνουν.

Την ίδια στιγμή το μερίδιο της ληστείας στην παραβατικότητα με ανήλικους δράστες και θύματα διαπιστώνεται μειούμενο, κυρίως στην κατηγορία των ανηλίκων θυμάτων.

Πίνακας 3: Ανήλικοι Θύματα και Δράστες: Συγκριτικός Πίνακας 2023- 2024

Ανήλικοι Θύματα και Δράστες: Συγκριτικός Πίνακας 2023- 2024

Κατηγορία παράβασης	Ανήλικα Θύματα		Ανήλικοι Δράστες	
	2023	2024	2023	2024
Κλοπές	217	302	1292	1215
Ληστείες	699	494	265	315
Σωματικές Βλάβες	544	682	449	614
Επικίνδυνες Σωματικές Βλάβες	121	199	130	247
Βαριές Σωματικές Βλάβες	9	4	4	9
Βιασμοί	85	78	34	28

Μελετώντας ειδικότερα (Πίνακας 3) τις κύριες μορφές άσκησης σωματικής βίας σε βάρος ανηλίκων και από ανηλίκους (σωματικές βλάβες, μαζί και οι επικίνδυνες και οι βαριές) και αθροίζοντας τους επιμέρους αριθμούς, παρατηρείται ότι ο αριθμός των ανήλικων θυμάτων του 2024 (Ν 885) είναι αισθητά μεγαλύτερος του αντίστοιχου αριθμού του έτους 2023 (Ν 674). Ο δε αριθμός των ανηλίκων που φέρονται ως δράστες τέτοιων αδικημάτων σχεδόν διπλασιάστηκε (870 ανήλικοι κατά το 2024 έναντι 583 ανηλίκων κατά το 2023).

Στην ενδοοικογενειακή βία, ο αριθμός των ανηλίκων θυμάτων έχει σχεδόν διπλασιαστεί (πίνακας 4), συγκρίνοντας τα στοιχεία του 2023 (Ν 1760) με αυτά του 2024 (Ν 3542), με αντίστοιχη αύξηση και σε αγόρια και σε κορίτσια θύματα. Παρομοίως, ο αριθμός των ανηλίκων δραστών ενδοοικογενειακής βίας (πίνακας 5) παρουσιάζει αύξηση κατά 148,5% μεταξύ των δύο ετών (2023 και 2024) αναλογική τόσο για τα αγόρια όσο και τα κορίτσια.

Πίνακας 4: Ανήλικοι Θύματα Ενδοοικογενειακής Βίας: Συγκριτικός Πίνακας 2023 - 2024

Ανήλικοι Θύματα Ενδοοικογενειακής Βίας: Συγκριτικός Πίνακας 2023- 2024

Φύλο	2023	2024
Άνδρες	817	1686
Γυναίκες	943	1865
Σύνολο	1760	3542

Πίνακας 5: Ανήλικοι Δράστες Ενδοοικογενειακής Βίας: Συγκριτικός Πίνακας 2023- 2024

Ανήλικοι Δράστες Ενδοοικογενειακής Βίας: Συγκριτικός Πίνακας 2023- 2024

Φύλο	2023	2024
Άνδρες	128	316
Γυναίκες	39	99
Σύνολο	167	415

(δ) Η αποτύπωση της αυξητικής τάσης

Από τις καταγραφές της Αστυνομίας προκύπτει σημαντική διαχρονική αύξηση της παραβατικότητας ανηλίκων (2019-2024) με έμφαση στη διετία 2023 -2024.

Οι ανήλικοι δράστες σωματικών βλαβών έχουν σχεδόν τετραπλασιαστεί από το 2019.

Διπλάσιες μάλιστα καταγράφονται οι σωματικές βλάβες το έτος 2023 συγκριτικά με το έτος 2022.

Αλλά και οι επικίνδυνες σωματικές βλάβες ακολουθούν με λίγο μικρότερους ρυθμούς αύξησης.

Η μεταβολή, όσον αφορά τον αριθμό κλοπών και ληστειών, είναι κι αυτή ανοδική το 2023 αλλά, αν συγκριθεί ειδικά με το 2019, δεν παρατηρείται σοβαρή άνοδος.

2.3. Συμπεράσματα

Το γενικότερο έλλειμα συστηματικών και μακροχρόνιων ερευνητικών δεδομένων για τις μορφές βίας κατά των παιδιών στην Ελλάδα δεν μας επιτρέπει να εξαγάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για την αποτύπωση και την εξέλιξη του φαινομένου. Μόνο ως προς τα ποσοστά του εκφοβισμού (οποιασδήποτε μορφής) και από τα ευρήματα μίας διεθνούς έρευνας γνωρίζουμε ότι στην Ελλάδα είναι χαμηλότερα του μέσου όρου διεθνώς και μειούμενα σε βάθος 12ετίας.

Οι στατιστικές της Αστυνομίας αποκαλύπτουν την εικόνα των εγκλημάτων στα οποία εμπλέκονται νέοι είτε ως δράστες είτε ως θύματα. Από τη μελέτη των στατιστικών της Eurostat προκύπτει ότι παρά την αύξηση των αδικημάτων στα οποία εμπλέκονται ανήλικοι, η Ελλάδα παραμένει σε μεσαία επίπεδα συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και διαθέτει χαμηλή έως μεσαίας έντασης νεανική παραβατικότητα.

Στο πλαίσιο της δραστηριότητας της Αστυνομίας και από τη γενικότερη μελέτη των στατιστικών της Αστυνομίας σχετικά με τη νεανική παραβατικότητα διαπιστώνονται:

- ✓ Έντονα αυξητικές τάσεις ιδίως κατά το 2023 και 2024,
- ✓ Αύξηση των σοβαρών περιστατικών σωματικής βίας,
- ✓ Οργανωμένα χαρακτηριστικά της νεανικής παραβατικότητας,
- ✓ Μείωση του ορίου ηλικίας στην εμπλοκή των νέων σε παραβατικές συμπεριφορές,
- ✓ Συχνότερη εμπλοκή, εκτός των αγοριών, και των κοριτσιών,
- ✓ Επαναληπτικότητα στη συμπεριφορά των δραστών κατά την εμπλοκή τους σε περιστατικά νεανικής παραβατικότητας,
- ✓ Μεγάλη ορατότητα των περιστατικών είτε επειδή προβάλλονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είτε επειδή λαμβάνουν χώρα στον δημόσιο χώρο.

3

Οι Πολιτικές πρόληψης της βίας και αντιμετώπισης της παραβατικότητας ανηλίκων στην Ελλάδα 2019-2024

Πολιτικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση διαφόρων μορφών βίας και την προστασία των ανηλίκων

Από το 2019 ξεκίνησε ο σχεδιασμός και η σταδιακή ανάπτυξη πολιτικών και δράσεων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση διαφόρων μορφών βίας, με έμφαση στην ενδοοικογενειακή βία, στη σχολική βία και στον σχολικό εκφοβισμό, στη βία στο διαδίκτυο, καθώς και διαφόρων μορφών κοινοτικής βίας (χουλιγκανική, ρατσιστική κ.τ.λ.). Σε αρκετές περιπτώσεις, όπως στην ενδοοικογενειακή βία, η αστυνομική ανταπόκριση σχεδιάστηκε από μηδενική βάση, αναδεικνύοντας την καθυστέρηση Κυβερνήσεων να ανταποκριθούν στην ανάπτυξη μορφών διαπροσωπικής βίας και στην ανάγκη η Πολιτεία να αποκτήσει ένα σύστημα υποδοχής καταγγελιών και διαχείρισης περιστατικών. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ταχεία ανάληψη πρωτοβουλιών και υλοποίηση δράσεων για την πρόληψη και των αντιμετώπιση μορφών βίας που αναπτύσσονται στο διαδίκτυο από το 2020. Επίσης, για πρώτη φορά, με την ίδρυση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, γίνεται μια συγκροτημένη προσπάθεια για την διαμόρφωση και τον συντονισμό όλων των δράσεων πρόληψης διαφόρων μορφών βίας σε ένα συνεκτικό κεντροποιημένο πλαίσιο.
Στον πυρήνα των συγκεκριμένων πολιτικών πρωτοβουλιών βρίσκεται η υποστήριξη των θυμάτων και η ενδυνάμωση πολιτών και κυρίως των πλέον ευάλωτων ομάδων, όπως είναι οι ανήλικοι. Η προστασία και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων έναντι κάθε μορφής βίας και παραβατικότητας είναι ένας στρατηγικός στόχος που διέπει όλες τις πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης, οι οποίες συμβάλουν άμεσα και έμμεσα στην προστασία των ανηλίκων.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αποτυπώνεται η εξέλιξη της ανάπτυξης των πολιτικών της περιόδου 2019-2024 σε έξι βασικούς άξονες (ενδοοικογενειακή βία, ενδοσχολική βία και εκφοβισμός, βία στο διαδίκτυο, κοινοτική βία, φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη και δικαιώματα των παιδιών, βία μεταξύ των ανηλίκων και προστασία των ανηλίκων), με στόχο την παρουσίαση του πλέγματος δράσεων για την προστασία των ανηλίκων, την ενδυνάμωση και την ανθεκτικότητα τους έναντι διαφόρων μορφών βίας και την διευρυμένη εγγύηση των δικαιωμάτων τους, που θα ενσωματωθεί και ενισχυθεί περαιτέρω από την Εθνική Στρατηγική.

3.1. Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, ενδυνάμωση παιδιών και υποστήριξη θυμάτων

Καταγραφή

2019

- Σχεδιασμός των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων για την καλλιέργεια ήπιων δεξιοτήτων, δεξιοτήτων ζωής και δεξιοτήτων τεχνολογίας και επιστήμης με επιμέρους στόχους την ενίσχυση της διαμεσολάβησης και υπευθυνότητας, καθώς και της ψηφιακής μάθησης, τεχνολογίας και προγραμματιστικής σκέψης, και σκοπό τη διαμόρφωση των μαθητών σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.
- Θέσπιση του Συμβούλου Σχολικής Ζωής σε κάθε σχολική μονάδα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ο οποίος παρεμβαίνει, καθοδηγεί και ενημερώνει μαθητές, γονείς και κηδεμόνες σε θέματα παιδαγωγικής αντιμετώπισης ζητημάτων σε τομείς που απασχολούν τη σχολική μονάδα, όπως διαχείριση κρίσεων και πρόληψη ακραίων συμπεριφορών, μαθησιακές δυσκολίες, συμπερίληψη και ενσωμάτωση, συμβουλευτική και ομάδες γονέων και παράλληλα συμβάλλει στην καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας.
- Επιμορφώσεις εκπαιδευτικών για την ενδυνάμωσή τους σε θέματα σχετικά με ζητήματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία, στο πλαίσιο των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων.
- Σχεδιασμός αύξησης προσλήψεων Ψυχολόγων και Κοινωνικών Λειτουργών στα σχολεία για την περίοδο 2019- 2023.

2020

- Έναρξη της πιλοτικής λειτουργίας των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων.

2021

- Κατάρτιση από την Ελληνική Αστυνομία εκπαιδευτικού υλικού για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα: i) Σχολικού Εκφοβισμού –Bullying, ii) Ναρκωτικών και iii) Προστασίας και ασφάλειας των μαθητών, με σκοπό την ενημέρωση, την εξοικείωση και την ευαισθητοποίηση της μαθητικής κοινότητας.
- Ανάπτυξη νέων Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ) που στοχεύουν, μεταξύ άλλων, στην καλλιέργεια του πνεύματος κατά της βίας και των διακρίσεων και πιλοτική εφαρμογή τους στα Πρότυπα και Πειραματικά Σχολεία.

2022

- Σχεδιασμός Προγράμματος «Φιλία» για την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού.
- Πλήρης εφαρμογή των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων και των νέων Προγραμμάτων Σπουδών.

2023

- Καθιέρωση για πρώτη φορά θεσμικού πλαισίου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία με το Ν. 5029/2023- «Ζούμε Αρμονικά Μαζί - Σπάμε τη Σιωπή».

2024

- Κατάρτιση νέου Προγράμματος Σπουδών «Δράσεις Ενεργού Πολίτη» για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.
- Καθιέρωση υποχρέωσης κάθε Σχολικής Μονάδας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης να έχει εγκεκριμένο κανονισμό εσωτερικής λειτουργίας στον οποίο περιλαμβάνονται προβλέψεις για τη συμπεριφορά των μαθητών και την πρόληψη φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.
- Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Καταπολέμηση της Ενδοσχολικής Βίας και του Εκφοβισμού.
- Εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την Καταπολέμηση της Ενδοσχολικής Βίας και του Εκφοβισμού.
- Έναρξη λειτουργίας πλατφόρμας καταγγελιών για περιστατικά Ενδοσχολικής Βίας και Εκφοβισμού- stop-bullying.

Αξιολόγηση

Από τη συνολική μελέτη του ρυθμιστικού πλαισίου, των δράσεων και των πρωτοβουλιών προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

1. Συνολικά, η ποσοτική παραγωγή πολιτικών για την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό στην Ελλάδα σηματοδοτείται χρονικά από το 2019 και αυξάνεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς κατά το 2024.
2. Το περιεχόμενο των πολιτικών αυτών εστιάζει τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Ειδικότερα, παρατηρείται έμφαση στην πρόληψη μέσω: της ενθάρρυνσης των καταγγελιών για περιστατικά σχολικού εκφοβισμού στην πλατφόρμα stop-bullying.gov.gr, της καμπάνιας ευαισθητοποίησης και των σαφών επικοινωνιακών μηνυμάτων, καθώς και της αναβάθμισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την προσθήκη θεματικών που στοχεύουν στην ενδυνάμωση των μαθητών και την πρόληψη βίαιων συμπεριφορών.
3. Οι πολιτικές είναι πολυδιάστατες και καλύπτουν σχεδόν όλο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Προτείνονται βελτιωτικά /πρόσθετα μέτρα από την Επιτροπή για το έτος 2025 (επισπεύδον ΥΠΑΙΘΑ), τα οποία είναι απολύτως εναρμονισμένα με το πλαίσιο και των περιεχόμενο των ήδη υλοποιούμενων πολιτικών.

- ✓ Σταδιακή διεύρυνση του αριθμού των υπεύθυνων αποδεκτών αναφορών στα σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης από διμελή σε τριμελή έως και πενταμελή διεπιστημονική ομάδα (ανάλογα με την οργανικότητα της σχολικής μονάδας), με συμμετοχή και του/της Συμβούλου Εκπαίδευσης, για τον προσδιορισμό των βημάτων αντιμετώπισης περιστατικών εκφοβισμού εντός του πλαισίου του σχολείου με συνεδριάσεις μία φορά/ δεκαπενθήμερο.
- ✓ Πλήρης κάλυψη όλων των σχολικών μονάδων με σχολικό ψυχολόγο και σταδιακή βελτίωση αναλογίας σχολικού ψυχολόγου και σχολικών μονάδων που προς το παρόν είναι 1 προς 5.
- ✓ Σύναψη Συμβολαίου ανάμεσα στο εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου και τους γονείς/ασκούντες την επιμέλεια των μαθητών/ριών (καταγραφή των προσδοκιών, των αναγκών και των υποχρεώσεων κάθε μέρους, υπογραφή ανά τμήμα από όλους/ες, δέσμευση για τήρηση του περιεχομένου του και ανάρτησή του στην ιστοσελίδα του σχολείου).

3.2. Πρόληψη, αντιμετώπιση και υποστήριξη / ενδυνάμωση θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Καταγραφή

2019

- Δημιουργία 73 επιτελικών υπηρεσιών σε όλες τις Διευθύνσεις Αστυνομίας της χώρας και Τμήματος Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας με αποστολή τον σχεδιασμό και την παρακολούθηση της αστυνομικής ανταπόκρισης για την πρόληψη και την καταστολή της ενδοοικογενειακής βίας.
- Υπογραφή μεταξύ εκπροσώπων της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ελλάδος και της Μουσουλμανικής Μειονότητας Θράκης Διακήρυξης κατά της ενδοοικογενειακής βίας και δημιουργία κοινής Ομάδας Εργασίας, με τη συμμετοχή εκπροσώπων της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος και της Μουσουλμανικής Μειονότητας Θράκης με σκοπό τη διαχείριση θεμάτων οικογενειακού, κοινωνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα.

2020

- Δημιουργία ειδικής εφαρμογής στατιστικών στοιχείων και παρακολούθησης των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας από την Ελληνική Αστυνομία.
- Έκδοση οδηγιών για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, υλοποίηση της πρώτης ειδικής καμπάνιας ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των θυμάτων, σύνταξη του πρώτου ειδικού πρωτοκόλλου διαχείρισης περιστατικών επί του οποίου πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εκπαιδεύσεις των αστυνομικών σε όλη την Ελλάδα.

2021

- Ίδρυση των πρώτων επιχειρησιακών Γραφείων Ενδοοικογενειακής Βίας σε Αττική και Θεσσαλονίκη και εκπόνηση νέου ειδικού πρωτόκολλου για τους πρώτους ανταποκριτές, καθώς και εκπαιδευτικού εγχειριδίου για τις Σχολές της Αστυνομίας.
- Δημιουργία από τη ΔΥΠΑ του πρώτου Προγράμματος για την ένταξη των ανέργων γυναικών θυμάτων έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας στο πρόγραμμα απασχόλησης ευπαθών κοινωνικών ομάδων του ΟΑΕΔ.
- Εκπόνηση από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025.

2022

- Ίδρυση άλλων 12 επιχειρησιακών γραφείων της Ελληνικής Αστυνομίας στην Περιφέρεια.
- Πιλοτική εφαρμογή του εργαλείου εκτίμησης κινδύνου ενδοοικογενειακής έμφυλης βίας από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

2023

- Προσθήκη στα εργαλεία της Αστυνομίας και των Συμβουλευτικών Κέντρων Υποστήριξης Κακοποιημένων Γυναικών του Panic Button για γυναίκες θύματα στην Αττική και στη Θεσσαλονίκη.

2024

- Επέκταση του Panic Button σε όλη την Ελλάδα και εξασφάλιση πρόσβασης σε όλα τα ενήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Δημιουργία 45 Γραφείων Ενδοοικογενειακής Βίας, δηλ. 63 Γραφείων συνολικά, τουλάχιστον 1 σε κάθε Διεύθυνση Αστυνομίας σε όλη την Ελλάδα. Εξασφάλιση 120 safe houses, για την άμεση και ασφαλή φιλοξενία θύματος και των συγγενών του, κυρίως παιδιών, από την Ελληνική Αστυνομία.
- Καθιέρωση διαδικασιών ασφαλούς μεταφοράς και φύλαξης θυμάτων.
- Έκδοση νέου αναλυτικού οδηγού για τα δικαιώματα των θυμάτων.
- Κατάρτιση επικαιροποιημένου πρωτόκολλου για τους αστυνομικούς.

- Δημιουργία ειδικού εγχειριδίου πρώτου ανταποκριτή για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.
- Καθιέρωση φόρμας αξιολόγησης της διαχείρισης των περιστατικών από τις υπηρεσίες της Αστυνομίας.
- Πραγματοποίηση της πρώτης ειδικής άσκησης εκπαίδευσης αστυνομικών για τη διαχείριση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, με τους ειδικά εκπαιδευμένους αστυνομικούς σε θέματα διαχείρισης ενδοοικογενειακής βίας να ξεπερνούν τους 21.000, και συγκρότηση μόνιμης ομάδας εργασίας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη με τη συμμετοχή οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών.
- Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας με τον Ν. 5090/2024.
- Διοργάνωση από τη Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων και την «Πρωτοβουλία για την Πρόληψη της Ενδοοικογενειακής Βίας» του 1ου Μαθητικού Συνεδρίου: «Ποιός Έγινε Πλησίον; Η κοινότητα προλαμβάνει τη βία».
- Υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων, του Ιδρύματος Νεότητος & Οικογένειας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και του Οικουμενικού Φόρουμ Ευρωπαίων Χριστιανών Γυναικών «Δάμαρις η Αθηναία» με σκοπό τη συνεργασία των μερών σε θέματα που αφορούν την πρόληψη βίας και κακοποίησης των γυναικών, των παιδιών και των εφήβων και τη γενικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση κάθε μορφής κακοποίησης και βίας.

Αξιολόγηση

Από τη συνολική μελέτη του ρυθμιστικού πλαισίου και των πολιτικών για την ενδοοικογενειακή βία και την προστασία των ανηλίκων θυμάτων διαφαίνεται:

1. Συστηματικό και μακρόχρονο ενδιαφέρον της πολιτείας από το 2019, το οποίο εντείνεται εντυπωσιακά κατά το 2024 και αποτυπώνεται όχι μόνο σε ρυθμίσεις αλλά και σε ουσιαστικές πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, οι οποίες περιλαμβάνουν και την προστασία των ανήλικων θυμάτων.
2. Οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες εστιάζουν στην πληρέστερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου μέσα από σε βάθος εκπαιδεύσεις των αστυνομικών, ενίσχυση των υποδομών και παροχή πρακτικών εργαλείων για την προστασία των θυμάτων.
3. Ουσιαστική βελτίωση των στατιστικών δεδομένων που φωτίζουν περισσότερο το προφίλ των θυμάτων και των δραστών.

Πρόσθετες δράσεις που προτείνει η Επιτροπή για το 2025 αφορούν:

- ✓ Τη διασύνδεση των τρεχουσών και των προγραμματιζόμενων δράσεων με τις υλοποιούμενες δράσεις του Εθνικού Σχεδίου για την σεξουαλική κακοποίηση.
- ✓ Την ανάπτυξη προγράμματος ανταλλαγής καλών πρακτικών και τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς για όλες τις επαγγελματικές ομάδες που χειρίζονται περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.
- ✓ Τη διεξαγωγή εκστρατειών ευαισθητοποίησης σε μόνιμη βάση με στόχο την ενθάρρυνση των αναφορών/ καταγγελιών.
- ✓ Τη διοργάνωση εξειδικευμένων επιμορφώσεων για την ομάδα στόχο των παιδιών θυμάτων κακοποίησης/ παραμέλησης.

3.3. Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στο διαδίκτυο, ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων

Καταγραφή

2020	• Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Κυβερνοασφάλεια.	
2021	• «Γίνε ήρωας του διαδικτύου»: νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ασφάλεια των παιδιών στο διαδίκτυο, από την Google Ελλάδας, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας,	Θρησκευμάτων και Αθλητισμού και σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας.
2023	• Ακαδημία Ψηφιακών Δεξιοτήτων της Διεύθυνσης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος για τη διαδραστική εκπαίδευση των μαθητών με χρήση Τεχνολογιών Μεικτής Πραγματικότητας	(Επαυξημένης και Εικονικής – Augmented & Virtual Reality) σε θέματα ασφαλούς πλοήγησης στο διαδίκτυο.
2024	• Ενημερωτικές διαλέξεις σε σχολικές μονάδες από προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας και το Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. • Αξιοποίηση από την Ελληνική Αστυνομία του λογισμικού ICACCOPS, που εφαρμόζεται για την ψηφιακή διερεύνηση εγκλημάτων που σχετίζονται με τη διακίνηση υλικού σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων. • Ενσωμάτωση Τεχνολογιών Τεχνητής Νοημοσύνης για τον εντοπισμό υλικού σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων από τις υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας. • «Το Κινητό στην Τσάντα»: απαγόρευση στους μαθητές να χρησιμοποιούν κινητό τηλέφωνο	ή άλλη ηλεκτρονική συσκευή που διαθέτει σύστημα επεξεργασίας εικόνας και ήχου για συνομιλία, βιντεοσκόπηση ή οποιαδήποτε άλλη χρήση εντός των σχολικών χώρων- κτιρίων και υπαίθριων χώρων των σχολικών μονάδων. • Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Τεχνητή Νοημοσύνη. • Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ανηλίκων από τον Εθισμό στο Διαδίκτυο. • Εκπόνηση Σχεδίου Δράσεων με Δέσμη ρυθμιστικών μέτρων, προληπτικών και ενημερωτικών δράσεων τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Αξιολόγηση

Με δεδομένη τη διαρκή ανάγκη για την προστασία των παιδιών από τους κινδύνους του διαδικτύου και την αυξανόμενη θυματοποίηση των ανηλίκων από εγκλήματα του διαδικτύου διαπιστώνουμε ότι:

1. Υλοποιούνται πλούσιες δράσεις, πλήρως εναρμονισμένες με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για ένα καλύτερο Διαδίκτυο για τα παιδιά.
2. Εφαρμόζονται σύγχρονες τεχνικές στη διερεύνηση του κυβερνοεγκλήματος από υψηλής κατάρτισης προσωπικό.
3. Υλοποιούνται αξιοσημείωτες ποσοτικά και ποιοτικά δράσεις για την ψηφιακή εκπαίδευση των παιδιών και την προστασία τους στο διαδίκτυο, ιδίως κατά το 2024.
4. Ιδιαίτερη αναφορά και σημασία αποδίδεται στην εκπόνηση της Εθνικής Στρατηγικής για τον Εθισμό των Ανηλίκων από το Διαδίκτυο. Επιπροσθέτως η πρόβλεψη νέων ψηφιακών δικαιωμάτων για τα παιδιά στην Ελλάδα και η προώθησή τους στα ευρωπαϊκά όργανα αποτελεί καινοτόμα πρωτοβουλία της χώρας μας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Η Επιτροπή εκτιμά ότι:

- ✓ Η Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη της Βίας και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων θα πρέπει να είναι πλήρως εναρμονισμένη με την Εθνική Στρατηγική για τον Εθισμό των Παιδιών στο Διαδίκτυο με κοινές πολιτικές και δράσεις (Επισπεύδον Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συναρμόδιο Υπουργείο Επικρατείας για το Συντονισμό του κυβερνητικού έργου).
- ✓ Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να ξεκινούν από πολύ μικρή ηλικία, ει δυνατόν από το νηπιαγωγείο, με δραστηριότητες προσαρμοσμένες στο αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών (Επισπεύδον ΥΠΑΙΘΑ).

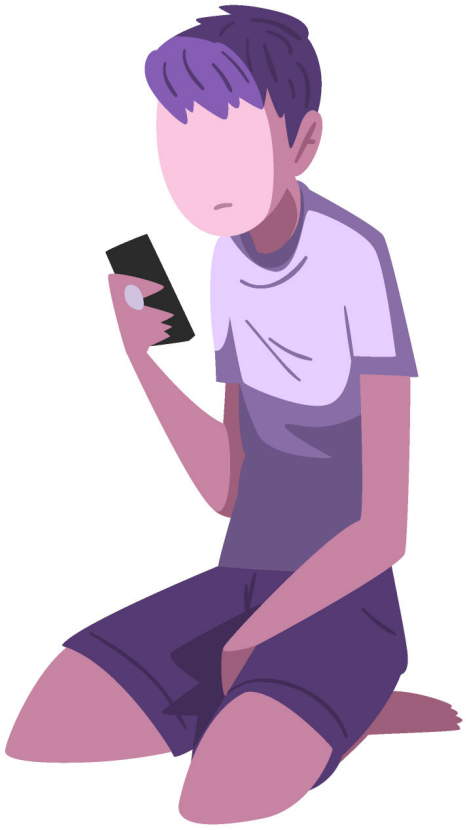

3.4. Πρόληψη και αντιμετώπιση μορφών κοινοτικής βίας, υποστήριξη θυμάτων, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων και ιδιαιτέρως των ευάλωτων ομάδων

Καταγραφή

2020

- Υλοποίηση από την Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, σε συνεργασία με το ΚΜΟΠ, της Δράσης "Live Without Bullying" για την πρόληψη και την αντιμετώπιση κάθε μορφής κοινοτικής βίας στους χώρους του αθλητισμού.

Αθλητική Βία

Καταγραφή

2019

- Ορισμός αξιωματικού συνδέσμου για θέματα αντιμετώπισης αθλητικής βίας σε κάθε Διεύθυνση Αστυνομίας της χώρας.
- Πρώτος κύκλος εκπαίδευσης αστυνομικών για τη διαχείριση αθλητικών γεγονότων.

2022

- Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με μία ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ασφάλεια, την προστασία και την παροχή υπηρεσιών σε ποδοσφαιρικούς αγώνες και άλλες αθλητικές διοργανώσεις (Saint-Denis).
- Νέα θεσμικά μέτρα για την αντιμετώπιση της οπαδικής βίας και ενίσχυσης του πλαισίου λειτουργίας των λεσχών φιλάθλων- Ν. 4908/2022.

2024

- Εγκατάσταση και λειτουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την υποστήριξη του έργου της Διαρκούς Επιτροπής Αντιμετώπισης της Βίας (στον Αθλητισμό).
- Εγκατάσταση και λειτουργία ηλεκτρονικών συστημάτων εποπτείας αθλητικών εγκαταστάσεων.
- Νέα διαδικασία διάθεσης και ταυτοποίησης κατόχων αθλητικών εισιτηρίων- ηλεκτρονικό εισιτήριο.
- Καθιέρωση ειδικής διαδικασίας για την προμήθεια εισιτηρίων και την παρουσία ανηλίκων σε αθλητικές εκδηλώσεις.
- Νέος επιχειρησιακός σχεδιασμός της Ελληνικής Αστυνομίας για την ασφάλεια των αθλητικών εκδηλώσεων με την ονομασία "Καλλιπάτειρα".
- Σύνταξη Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την ασφάλεια, προστασία και εξυπηρέτηση των θεατών σε αθλητικές συναντήσεις.
- Επικαιροποίηση του Ενιαίου Κανονισμού Ασφάλειας Αθλητικών Διοργανώσεων.
- Αναβάθμιση της Διαρκούς Επιτροπής Αντιμετώπισης της Βίας (ΔΕΑΒ) στον Αθλητισμό.
- Νέο θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας στις αθλητικές εγκαταστάσεις- Ν. 5085/2024.
- Δημιουργία Ψηφιακού Μητρώου Λεσχών Φιλάθλων.

Αξιολόγηση

Η Επιτροπή διαπιστώνει:

1. Την ανάληψη ουσιαστικών ρυθμιστικών πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση της αθλητικής/ οπαδικής βίας ήδη από το 2022 αλλά με αξιοσημείωτο έργο κατά το 2024.
2. Επαρκή και κατάλληλη επιχειρησιακή δραστηριότητα για την αντιμετώπιση του φαινομένου.
3. Την πληρότητα των πολιτικών και των μέτρων που έχουν σχεδιασθεί και υλοποιούνται. Για το λόγο αυτό δεν περιλαμβάνονται νέες προτάσεις πολιτικής για την αθλητική βία -πέραν των βελτιωτικών/ πρόσθετων μέτρων- στο αντίστοιχο κεφάλαιο της Έκθεσης (κεφάλαιο 4).

Η Επιτροπή προτείνει την εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την ασφάλεια και προστασία σε αθλητικά γεγονότα (2025), η οποία απορρέει ως υποχρέωση από την Κύρωση της Σύμβασης Saint-Denis του Συμβουλίου της Ευρώπης και την πρόβλεψη μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης από το 2025 κι έπειτα (Επισπεύδον ΥΠΑΙΘΑ).

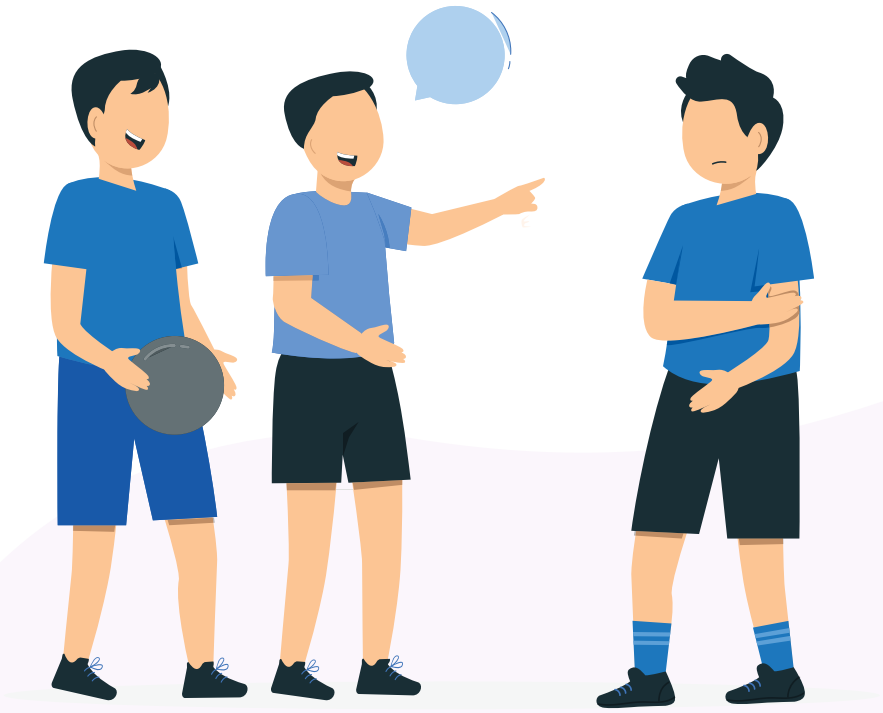

Καταγραφή

2019	• Προώθηση της ισότιμης και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσω διασύνδεσης της φοίτησης Ρομά στην υποχρεωτική εκπαίδευση με τη λήψη προνομιακών επιδομάτων, με αποτέλεσμα την αύξηση των ποσοστών μαθητών Ρομά στο σχολείο.	
2020	• Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας 2020-2023.	• Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των ΑΜΕΑ 2020- 2023.
2021	• Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής και Σχεδίου Δράσης για την ένταξη των Ρομά 2021- 2030. • Έκδοση στην ελληνική γλώσσα του Πρακτικού Οδηγού του OSCE/ODIHR με τίτλο: «Η κατανόηση των αντιμουσουλμανικών εγκλημάτων μίσους και η αντιμετώπιση των αναγκών ασφαλείας των μουσουλμανικών κοινοτήτων» από τη Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων σε συνεργασία με το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ (OSCE) και το Ερευνητικό Κέντρο MOHA (Motivation of Heritage Affinities).	
2022	• Πραγματοποίηση Διεθνούς Συνεδρίου «Ολοκαύτωμα, Γενοκτονίες και Μαζικές Θηριωδίες: Θυμόμαστε το παρελθόν για να προφυλάξουμε το μέλλον». Διοργανώθηκε στην Καλαμάτα από τη Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων και την Ιερά Μητρόπολη Μεσσηνίας με την υποστήριξη της Πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Αθήνα και του Ιδρύματος Fulbright Ελλάδος και εντάχθηκε στο πλαίσιο δράσεων της Ελληνικής Προεδρίας στη Διεθνή Συμμαχία για τη Μνήμη του Ολοκαυτώματος (IHRA).	• Υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας ανάμεσα στο Mémorial de la Shoah, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος και το Ερευνητικό Κέντρο Μοχάμεντ Άλι σχετικά με την επιμόρφωση εκπαιδευτικών και φοιτητών για το Ολοκαύτωμα και τις Γενοκτονίες με σκοπό την πρόληψη του αντισημιτισμού και της Γενοκτονίας.
2023	• Δημιουργία Παραρτημάτων Ρομά στα Κέντρα κοινότητας. • Ίδρυση Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.	• Διοργάνωση από την Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων, την UNESCO, το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος και τον OSCE /ODHIR σεμιναρίου με τίτλο «Εκπαίδευση κατά του αντισημιτισμού, της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων στην Ελλάδα: βασικά στοιχεία για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών».

- Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας και βελτίωσης της ικανότητας ανταπόκρισης σε περιστατικά διακρίσεων, ρατσισμού, αντισημιτισμού, LGBTIQ-φοβίας.
- Ενίσχυση της ικανότητας των αστυνομικών Αρχών για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και του εγκλήματος μίσους. Δράση "No Hate Police".
- Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2024-2030.
- Προώθηση και υποστήριξη της συμμετοχής των παιδιών Ρομά σε καλοκαιρινές κατασκηνώσεις.

Αξιολόγηση

Η Επιτροπή διαπιστώνει τα εξής:

1. Έχουν υλοποιηθεί σημαντικές δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση επιμέρους μορφών ρατσιστικής βίας σε διαφορετικές ομάδες στόχους από συναρμόδια υπουργεία.
2. Ιδιαιτέρως θετικά επισημαίνει τις διεθνείς δράσεις της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων, την ίδρυση του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας με κύρια αρμοδιότητα την κοινωνική ένταξη και την συμπερίληψη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, καθώς και την Εθνική Στρατηγική των Ατόμων με Αναπηρία 2024-2030.
3. Ωστόσο, παρατηρείται έλλειμα δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για τις διάφορες μορφές της ρατσιστικής βίας και της ρητορικής μίσους με αποδέκτες τα παιδιά.

Βελτιωτικά- πρόσθετα μέτρα

Η Επιτροπή προτείνει:

- ✓ Την πλήρη οργανωτική λειτουργία (π.χ. έκδοση οργανογράμματος) του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας για το 2025 (Επισπεύδον ΥΚΟΙΣΟ).
- ✓ Την εκπόνηση εργαλείων και δεικτών για τη συστηματική ένταξη των παιδιών ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα, η οποία δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην τυπική εγγραφή τους, αλλά να υποστηρίζεται η ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Επισπεύδον ΥΠΑΙΘΑ, Συναρμόδιο ΥΚΟΙΣΟ).
- ✓ Την επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (Επισπεύδον ΥΚΟΙΣΟ).
- ✓ Τη διεύρυνση των δράσεων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των επαγγελματιών και των λειτουργών της δικαιοσύνης στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας.

Προστασία Ασυνόδευτων Ανηλίκων

Καταγραφή

2020

- Δημιουργία Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων.
- Κατάργηση προστατευτικής φύλαξης ασυνόδευτων ανηλίκων.

2021

- Σύσταση χαρτοφυλακίου για την ένταξη μεταναστών στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.
- Διασφάλιση ενιαίας πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στις υπηρεσίες υγείας για όλους τους ανηλίκους αιτούντες άσυλο.
- Υλοποίηση Προγράμματος ACE (All Children in Education), πρόγραμμα μη τυπικής εκπαίδευσης-γέφυρα προς την τυπική.
- Δημιουργία του Καινοτόμου Προγράμματος Mentorship για ασυνόδευτους ανηλίκους.
- Δημιουργία δομών Επείγουσας Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων.
- Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων 2021-2025.

2022

- Εθνικό Σύστημα Επιτροπείας και Πλαίσιο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων- Ν. 4960/2022.
- Δημιουργία Εθνικού Μητρώου Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων.
- Δημιουργία του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης.
- Έκδοση του Οδηγού Εργασιακής Ένταξης για ασυνόδευτους ανηλίκους με τίτλο «Με οδηγό(ώ) (σ)το αύριο» σε συνεργασία με την UNICEF.
- Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη αιτούντων άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας.
- Έναρξη προγράμματος "Mental Health Hub" για την υποστήριξη και ανάπτυξη των δεξιοτήτων των επαγγελματιών ψυχικής υγείας και την προαγωγή της ψυχικής υγείας των ασυνόδευτων παιδιών.

2023

- Σύσταση Γενικής Γραμματείας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας.
- Παροχή δεκαετούς άδειας διαμονής σε πρώην ασυνόδευτους ανήλικους και σε παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Τριετής άδεια διαμονής με δυνατότητα ανανέωσης για άλλα τρία χρόνια στα παιδιά που μπαίνουν σε αναδοχή.

2024

- Λειτουργία κινητών μονάδων παιδικής προστασίας και κέντρων ενημέρωσης σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.
- "Power to UAMs" (Δύναμη στα ασυνόδευτα παιδιά): Διασφαλίζοντας ίση πρόσβαση, συμμετοχή και εκπροσώπηση σε τοπικό επίπεδο.
- Πιλοτική εφαρμογή προγράμματος ελέγχου προσκόμισης ποινικού μητρώου των Φορέων Παροχής Υπηρεσιών σε ανήλικους μετανάστες και πρόσφυγες.
- Ενταξιακές δράσεις εκπαίδευσης, κατάρτισης και πρακτικής άσκησης σε Δικαιούχους Διεθνούς Προστασίας (ΔΔΠ) και Ασυνόδευτους Ανηλίκους (ΑΑ).
- Πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού σε Δικαιούχους Διεθνούς Προστασίας (ΔΔΠ) και Ασυνόδευτους Ανηλίκους (ΑΑ).
- Ανάπτυξη προτύπων διαδικασιών λειτουργίας για τη δημιουργία συστήματος παραπομπής και ανταπόκρισης σε περιστατικά κακοποίησης και εκμετάλλευσης ασυνόδευτων ανηλίκων.

Αξιολόγηση

Η Επιτροπή διαπιστώνει:

1. Σημαντικές ποσοτικά και ποιοτικά δράσεις/ πρωτοβουλίες για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων ήδη από το 2021 με ανάπτυξη και διεύρυνση υπηρεσιών κατά το 2024.
2. Συστηματικές και πολυεπίπεδες πολιτικές κοινωνικής ένταξης ασυνόδευτων παιδιών στην εκπαίδευση και την κοινωνία, καθώς και νεαρών ενηλίκων στην αγορά εργασίας. Για το λόγο αυτό η Επιτροπή δεν καταθέτει -πέραν των βελτιωτικών/ πρόσθετων μέτρων- νέες προτάσεις πολιτικής στο αντίστοιχο κεφάλαιο της Έκθεσης (κεφάλαιο 4).
3. Ανάπτυξη ευρωπαϊκών και διεθνών συνεργασιών.
4. Σημαντικό αριθμό εκπαιδεύσεων προσωπικού και εκπόνηση λειτουργικών πρωτοκόλλων ενεργειών.

Η Επιτροπή λόγω των αυξανόμενων μεταναστευτικών ροών και των αιτούντων άσυλο προτείνει ως **βελτιωτικά/ πρόσθετα μέτρα**:

- ✓ Να ενισχυθεί η διασύνδεση με τη δικαιοσύνη για την έγκαιρη παρέμβαση στους ασυνόδευτους ανηλίκους με παραβατική συμπεριφορά (Επισπεύδον Υπ. Δικαιοσύνης).
- ✓ Να διευρυνθούν οι δράσεις ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα (Επισπεύδον ΥΠΑΙΘΑ).

3.5. Φιλική προς τα Παιδιά Δικαιοσύνη, ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού, υποστήριξη, ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων

Καταγραφή

2020

- Σύνδεση ανηλίκων εγγεγραμμένων στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων με υποψήφιους αναδόχους και θετούς γονείς που είναι εγγεγραμμένοι στα Εθνικά Μητρώα Υποψηφίων Αναδόχων και Υποψήφιων Θετών Γονέων αντίστοιχα.

2021

- Λειτουργία των Αυτοτελών Γραφείων Ανηλίκων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού» της Αθήνας και του Πειραιά.
- Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.
- Οικονομική ενίσχυση αναδοχής.
- Νέα θεσμικά μέτρα για την προώθηση της Αναδοχής και Υιοθεσίας- Ν.4865/2021.
- Εκπόνηση Στρατηγικής Αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα.
- Εκπόνηση Εθνικής Στρατηγικής για την Απασχόληση των Νέων: Σχέδιο Δράσης για την Ενισχυμένη Εγγύηση για τη Νεολαία 2021-2027.

2022

- Μετεγκατάσταση του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων του Καταστήματος Κράτησης Κορίνθου στο Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας, το οποίο μερικώς μετατράπηκε σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων.
- Εκπαίδευση προσωπικού των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών Ταύρου και Αμυγδαλέζας της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής με θέμα «Ανθρώπινα δικαιώματα - δικαιώματα κρατουμένων και διαχείριση Ανηλίκων και ευάλωτων ομάδων».
- Πλαίσιο συνεργασίας των Υπουργείων Δικαιοσύνης και Υγείας για την υποστήριξη των θυμάτων με έμφαση στα θύματα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως τα άτομα με αναπηρία, τα παιδιά και τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Θεσμοθέτηση ειδικού ποινικού μητρώου στο οποίο θα εγγράφεται κάθε ποινική πληροφορία για σοβαρά εγκλήματα σε βάρος ανηλίκων.
- Ίδρυση και λειτουργία τριών (3) ξενώνων για παραβατικούς εφήβους, για τη φιλοξενία εφήβων με παραπτωματική συμπεριφορά, με ψυχικές διαταραχές ή χωρίς σοβαρή ψυχική διαταραχή, αλλά με σοβαρά διαταραγμένους γονείς.
- Εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης, Διά Βίου Μάθησης και Νεολαίας 2022-2024.
- Διαμόρφωση νέου πλαισίου προϋποθέσεων ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (ΜοΠΠ) από Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου Μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα.
- Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου για την «Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί».

2023

- Υλοποίηση του Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων για την Πολιτική και Ποινική Δικαιοσύνη του Εθνικού Ποινικού Μητρώου (με ειδική πρόβλεψη για αδικήματα κατά ανηλίκων).
- Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ψυχική Υγεία.

2024

- Ένταξη κατόπιν επιλογής της Ελλάδας στο κοινό project Ευρωπαϊκής Ένωσης και Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη.
- Εφαρμογή του νέου αναμορφωτικού μέτρου της συμμετοχής ανηλίκων σε αθλητικά σωματεία.
- Ίδρυση Μονάδων Ψυχικής Υγείας για την ψυχοκοινωνική υποστήριξη ατόμων που εμπλέκονται με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- Επέκταση λειτουργίας του Κέντρου Ημέρας CONNECT FAMILY για την Παροχή Εξειδικευμένων Υπηρεσιών για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Νεανικής Παραβατικότητας.
- Νέα ειδική επιλογή στην Τηλεφωνική Γραμμή Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης (10306) για γονείς, εκπαιδευτικούς και κάθε εμπλεκόμενο για

συμβουλευτική και υποστήριξη σε θέματα βίας και επιθετικότητας παιδιών και εφήβων.

- Έναρξη του προγράμματος «Προαγωγή Υγείας Οικογένειας και Παιδιού».
- Υπαγωγή των ανηλίκων θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας στις διατάξεις δικανικής εξέτασης, ατομικής αξιολόγησης και υποστήριξης του άρθρου 227 ΚΠΔ και στην αρμοδιότητα των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού».

Αξιολόγηση

Η Επιτροπή αξιολογεί θετικά την πρόοδο της χώρας στη θεσμική ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού ιδίως από το 2021 έως σήμερα και διαπιστώνει τα εξής:

1. Η νομοθεσία είναι πλήρως εναρμονισμένη με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις για την προστασία των ανηλίκων θυμάτων και ανηλίκων παραβατών.
2. Τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την ενδυνάμωση και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ανηλίκων περιλαμβάνουν ολιστικές πολιτικές, ιδίως για την αποϊδρυματοποίηση, την απασχόληση και την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί.
3. Το θεσμικό πλαίσιο και η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων παραμένουν προσανατολισμένα στην επιβολή αναμορφωτικών μέτρων στην κοινότητα, σύμφωνα με τις αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας και τα διεθνή πρότυπα.
4. Ωστόσο, η εφαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου για τα ανήλικα θύματα και τους ανήλικους παραβάτες είναι περιορισμένη και ελλιπής. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην παροχή γενικής υποστήριξης στα ανήλικα θύματα από κάθε μορφή προσβολής, καθώς και στην κατάλληλη μεταχείριση των παιδιών θυμάτων με ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας.

Βελτιωτικά – πρόσθετα εφαρμοστικά μέτρα

Για την αποτελεσματική και φιλική προς τα παιδιά απονομή ποινικής δικαιοσύνης και στο πλαίσιο των κατευθύνσεων που δίδονται από τους διεθνείς και ευρωπαϊκούς Οργανισμούς, η Επιτροπή εκτιμά ότι θα πρέπει να ενσωματωθούν προβλέψεις και να ληφθούν μέτρα για την εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας και ειδικότερα:

- ✓ Για την πλήρη εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων που έχουν θεσμοθετηθεί με τον Ν. 3189/2003 και στοχεύουν στην κοινωνική ένταξη των ανηλίκων παραβατών είναι αναγκαία η χαρτογράφηση των Υπηρεσιών στην κοινότητα, η πιστοποίηση φορέων υλοποίησης μέτρων, καθώς και η ανάπτυξη συνεργειών και πρωτοκόλλων συνεργασίας με το Υπουργείο Δικαιοσύνης (Επισπεύδον Υπ. Εσωτερικών, συναρμόδια ΥΚΟΙΣΟ, Δικαιοσύνης).
- ✓ Για την έγκαιρη παροχή προσαρμοσμένων υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε ανήλικους παραβάτες και στις οικογένειές τους σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας είναι απαραίτητη η άμεση και στενή διασύνδεση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας με τις Υπηρεσίες της Δικαιοσύνης και η στοχευμένη διυπουργική συνεργασία. Στην ίδια κατεύθυνση η δημιουργία του μητρώου πραγματογνωμόνων για τη λειτουργία των «Επιστημονικών Ομάδων Εκτίμησης Ανηλίκων Δραστών» (Ν. 4689/2020, ά. 7) είναι εξίσου σημαντική (Επισπεύδον Υπ. Δικαιοσύνης, Συναρμόδιο Υπ. Υγείας).
- ✓ Η ενίσχυση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής σε ανθρώπινο δυναμικό (τουλάχιστον 1 επιμελητής/τρια ανηλίκων αποκλειστικής απασχόλησης ανά Δικαστήριο Ανηλίκων και ενίσχυση του προσωπικού ανάλογα με τη δικαστική ύλη) και σε υποδομές (μηχανοργάνωση και στέγαση σε χώρους κατάλληλους και φιλικούς προς τα παιδιά), καθώς και η ενίσχυση του φυλακτικού και επιστημονικού προσωπικού των ειδικών σωφρονιστικών καταστημάτων και του Ιδρύματος Αγωγής αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό και ασφαλή χειρισμό των ανηλίκων που εισάγονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Επισπεύδον Υπ. Δικαιοσύνης, συναρμόδιο Προστασίας του Πολίτη).
- ✓ Στο πλαίσιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας προτείνεται η επανεξέταση του Σχεδίου Νόμου για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων (πλήρες δίκτυο δομών για ανήλικους παραβάτες του νόμου) (Επισπεύδον Υπ. Δικαιοσύνης).

3.6. Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας μεταξύ των ανηλίκων και προστασία των ανηλίκων

Καταγραφή

2020

- Υλοποίηση στην Ελλάδα της Καμπάνιας «Ένα στα πέντε για την παιδική σεξουαλική κακοποίηση» του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2021

- Ίδρυση Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων στη διαρθρωτική δομή των Υποδιευθύνσεων Ασφαλείας Πατρών, Λάρισας, Ιωαννίνων, Ηρακλείου και Αλεξανδρούπολης.
- Εκπόνηση του Πρωτοκόλλου Οδηγιών Διαχείρισης Περιστατικών Κακοποίησης Ανηλίκων, στο πλαίσιο συνεργασίας της Ελληνικής Αστυνομίας με την Εταιρεία κατά της κακοποίησης του Παιδιού «ΕΛΙΖΑ» για τη διαχείριση περιστατικών κακοποίησης του παιδιού.
- Σύσταση Εθνικού Συστήματος Καταγραφής και Παρακολούθησης Αναφορών περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων.

2022

- Εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022- 2027.
- Εκπόνηση Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Οδικής Ασφάλειας.
- Θέσπιση ειδικού ποινικού μητρώου όπου θα καθορίζεται κάθε καταδικαστική απόφαση που αφορά σε αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής με θύματα παιδιά.

2023

- Εκπαίδευση 16.546 στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας στη διαχείριση υποθέσεων που εμπλέκονται ανήλικοι και στην προστασία των ανηλίκων.
- Έκδοση οδηγού ενεργειών για τις εξαφανίσεις ανηλίκων και εκκίνηση της καταχώρισης των εξαφανισμένων παιδιών στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας.
- Εφαρμογή του μηχανισμού AMBERALERT ΕΛ.ΑΣ. για την εξαφάνιση ανηλίκων.

2024

- Νέος επιχειρησιακός σχεδιασμός της Ελληνικής Αστυνομίας για την αποτροπή βίαιων συμπεριφορών και την προστασία των ανηλίκων με υλοποίηση περιπολιών ήπιας αστυνόμευσης.
- Λειτουργία της ειδικής γραμμής 10201 στην Ελληνική Αστυνομία για την ενιαία υποδοχή και διαχείριση καταγγελιών που αφορούν ανηλίκους.
- Δημιουργία και λειτουργία της ειδικής εφαρμογής SafeYouth για την προστασία των ανηλίκων.
- Υλοποίηση προγράμματος Safeborders: Ενίσχυση της εμπειρογνωμοσύνης των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών και των ανταποκριτών πρώτης γραμμής για την καταπολέμηση της εμπορίας παιδιών.
- Θέσπιση νέων αναμορφωτικών μέτρων, της παρακολούθησης ειδικών εκπαιδευτικών, καλλιτεχνικών ή πολιτιστικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, καθώς και της παρακολούθησης προγραμμάτων αθλητισμού και της συμμετοχής σε αθλητικά σωματεία.
- Ορισμός με την Κοινή Υπουργική Απόφαση με αριθμ. 6288/2024 του πλαισίου εφαρμογής του αναμορφωτικού μέτρου της παρακολούθησης προγραμμάτων αθλητισμού και συμμετοχής των ανηλίκων ή των νέων σε αθλητικά σωματεία.
- Τροποποίηση των τυπικών προϋποθέσεων του περιορισμού ανηλίκων σε κατάστημα κράτησης νέων σε περίπτωση που τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται, με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, επαρκή.

Η Επιτροπή αξιολογεί θετικά ότι:

1. Έχει εκπονηθεί Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022- 2027 καθώς και ενιαίο Πρωτόκολλο ενεργειών για την διυπηρεσιακή συνεργασία και συντονισμό των ενεργειών με στόχο την προστασία των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης.
2. Έχουν αναπτυχθεί στοχευμένες δράσεις κοινοτικής πρόληψης για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων.
3. Οι ανήλικοι κάτω των 12 ετών είναι ποινικά αδιάφοροι και τυχόν αντικοινωνικές συμπεριφορές τους απασχολούν αποκλειστικά τις κοινωνικές υπηρεσίες και ενδεχομένως την εισαγγελική Αρχή στο πλαίσιο της εφαρμογής διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την επιμέλεια.
4. Έχει προαχθεί η χρήση της τεχνολογίας και ο σχεδιασμός εφαρμογών προσιτών στους νέους για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων (safeyouth).

Η Επιτροπή, τέλος, διαπιστώνει την υπερφόρτωση του σωφρονιστικού συστήματος και την ακαταλληλότητα των συνθηκών στα καταστήματα κράτησης για νέους. Επισημαίνεται επίσης ότι η τοποθέτηση στο Ίδρυμα Αγωγής παιδιών από την ηλικία των 12 ετών για πλημμελληματικές παραβάσεις και ο συγχρωτισμός τους με πολύ μεγαλύτερα παιδιά με σοβαρότερη παραβατική συμπεριφορά ευνοεί την περαιτέρω εμπλοκή τους με την παραβατικότητα.

Η Επιτροπή προτείνει ως **πρόσθετα -βελτιωτικά μέτρα** για το 2025 τα εξής:

- ✓ Τη λειτουργία κατάλληλων χώρων για την χωριστή αστυνομική κράτηση των ανηλίκων (Επισπεύδον Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη).
- ✓ Την παροχή φιλικού προς τα παιδιά οδηγού πληροφόρησης και ενημέρωσής τους για τις διαδικασίες στη δικαιοσύνη (Επισπεύδον Υπ. Δικαιοσύνης, συναρμόδιο Προστασίας του Πολίτη).
- ✓ Την ανάπτυξη επιμορφωτικών προγραμμάτων εστιασμένων στην πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και τη βελτίωση των τεχνικών επικοινωνίας των αστυνομικών κατά τις διαδικασίες με παιδιά (Επισπεύδον Προστασίας του Πολίτη).

4

Η Εθνική Στρατηγική για τη Βία και την Παραβατικότητα των Ανηλίκων

4.1. Όραμα και στρατηγικοί στόχοι

Η Εθνική Στρατηγική 2025-2030 οραματίζεται τη δημιουργία μίας κοινωνίας στην οποία τα παιδιά και οι νέοι θα μεγαλώνουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον χωρίς φόβο και απειλή, απαλλαγμένο από κάθε μορφής βία. Είναι δικαίωμα των παιδιών να νοιώθουν ασφαλή και να προστατεύονται από τη βία.

Οι στρατηγικοί στόχοι της Εθνικής Στρατηγικής είναι:

1. Η πρόληψη της βίας κατά των παιδιών σε όλες τις εκφάνσεις της (ενδοοικογενειακή, σχολική, κοινοτική, αθλητική, διαδικτυακή κ.ά.) υπό το πρίσμα της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών (άρ. 19, 34 ΔΣΔΠ).

2. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων με την ουσιαστική εφαρμογή της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης (άρ. 37, 40 ΔΣΔΠ).

3. Η κινητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και η ανάπτυξη διυπουργικών, διαθεσμικών συνεργειών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Το 2024[68] η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιεύει την ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, όπου η πρόληψη της βίας κατά των παιδιών και η δικαιοσύνη για ανηλίκους, παραβάτες και θύματα, αποτελούν βασικούς πυλώνες.

Οι ίδιες προτεραιότητες περιλαμβάνονται και στη στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης[69] (2022-2027). Η «Εθνική Στρατηγική για την Πρόληψη της Βίας κατά των Παιδιών και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας Ανηλίκων» είναι απολύτως εναρμονισμένη με το διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.

Η Ελλάδα ανταποκρίνεται έγκαιρα και κατάλληλα στην έκκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς τα κράτη μέλη να διαμορφώσουν ολοκληρωμένες και συνεκτικές εθνικές πολιτικές για την ενδυνάμωση των παιδιών και την προστασία των δικαιωμάτων τους. Η Εθνική Στρατηγική αποσκοπεί στο να μεγαλώνουν τα παιδιά ασφαλή, χωρίς βία και να κατοχυρώνεται μια Φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη.

4.2. Κύρια χαρακτηριστικά

Η Εθνική Στρατηγική έχει τα εξής κύρια χαρακτηριστικά:

- **Συνεκτική θεωρία της αλλαγής και συνάφεια, συνοχή και λογική των δράσεων:** Η θεωρία της αλλαγής που διέπει την Εθνική Στρατηγική δίνει σαφείς κατευθύνσεις προκειμένου οι δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας να απαντούν στους άξονες προτεραιότητας και στους στόχους για την προστασία των παιδιών από οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης και από την έκθεσή τους σε βία από τη θέση του δράστη, του θύματος, του μάρτυρα.
- **Συνεκτικότητα μεταξύ δράσεων:** Επιδιώκεται η συνεκτικότητα, η διαλειτουργικότητα και η συμπληρωματικότητα μεταξύ των προτεινόμενων παρεμβάσεων τόσο σε διυπουργικό και διαθεσμικό επίπεδο όσο και στο πεδίο και στις υπηρεσίες παροχής των υπηρεσιών.
- **Διασύνδεση με εθνικές και υπερεθνικές πολιτικές:** Οι προτεινόμενες δράσεις κατά της βίας συναντούν και εμπλουτίζουν τις ευρύτερες εθνικές πολιτικές για το παιδί, λαμβάνοντας υπόψη και τις προτάσεις εθνικών αρχών και φορέων. Είναι συνεπείς με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας και με τις αντίστοιχες προτεραιότητες των κειμένων πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ακολουθούν τις συστάσεις υπερεθνικών οργάνων και επιτροπών (Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, GREVIO, GRETA κ.λπ.), καθώς και τις προτάσεις των αντιπροσωπειών τους στη χώρα (UNICEF).
- **Σαφές πεδίο εφαρμογής και οριζόντια προσέγγιση:** Ορίζεται ένα σαφές πεδίο εφαρμογής των παρεμβάσεων ανά πεδίο αρμοδιότητας. Στο πλαίσιο του προτεινόμενου σχεδίου διακυβέρνησης, προβλέπεται η παροχή κατευθυντήριων οδηγιών προς τους αρμόδιους φορείς, προκειμένου οι συνεισφορές τους να είναι ευθυγραμμισμένες με τις προβλεπόμενες πολιτικές. Απώτερος στόχος είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικής υλοποίησης των προτεραιοτήτων του σχεδίου. Η προσέγγιση αυτή είναι οριζόντια, καθώς εμπλέκει πολλαπλούς φορείς και τομείς πολιτικής, αφήνοντας, ωστόσο, ικανό πεδίο διακριτικής ευχέρειας στους επιμέρους φορείς υλοποίησης των πολιτικών, ώστε η εφαρμογή τους να είναι ρεαλιστική, γρήγορη και επιμελής.
- **Συστημική προσέγγιση, διεταιρικότητα και συντονισμός:** Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της βίας απαιτεί συντονισμένη

δράση και συστημική προσέγγιση, διασφαλίζοντας τον συντονισμό μεταξύ διαφόρων φορέων που απαντούν στα διαφορετικά επίπεδα ευθύνης και επιρροής στα δικαιώματα του παιδιού. Οι συνέργειες μεταξύ των φορέων πρέπει να είναι σαφείς, διαφανείς και οι επιμέρους αρμοδιότητες να είναι οριοθετημένες, ώστε ο καθένας να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στην αποστολή και στο επίπεδο ευθύνης του. Μεθοδολογικοί οδηγοί, πρωτόκολλα ενεργειών και πρωτόκολλα συνεργασίας υποστηρίζουν την υλοποίηση ολοκληρωμένων και αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων.

- **Εναρμόνιση με τους στόχους και τους δείκτες του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη:** Σε κάθε πυλώνα και ανά μέτρο αναφέρεται ο συσχετισμός με τον στόχο και τις επιδιώξεις του. Η παρακολούθηση της υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής αποτελεί παράλληλα και εργαλείο για την παρακολούθηση της επίτευξης των στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο.
- **Ευελιξία και προσαρμοστικότητα:** Η ευελιξία κατά την υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής είναι απαραίτητη, για να μπορούν οι σχεδιαζόμενες δράσεις να αντέχουν και να ανταποκρίνονται σε νέες προκλήσεις και εξωτερικούς παράγοντες, όπως κοινωνικοοικονομικές κρίσεις, πολιτικές αλλαγές ή ακόμη και έκτακτες καταστάσεις. Οι δράσεις και οι στόχοι αναπροσαρμόζονται, εάν οι συνθήκες που επηρεάζουν την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής μεταβληθούν, διασφαλίζοντας ότι οι παρεμβάσεις είναι κατάλληλες και αποτελεσματικές υπό τις νέες συνθήκες.
- **Διαβούλευση με τα παιδιά:** Η διατύπωση της άποψης του παιδιού, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και αποτελεί αξιωματική αρχή, επιτάσσει την ενεργό συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού πολιτικών. Δεν συνεπάγεται απλώς την ακρόαση των απόψεών τους, αλλά και τη διασφάλιση ότι οι απόψεις τους λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση πολιτικών. Προτείνεται η διαβούλευση με τα παιδιά να αποτελέσει την πρώτη δράση μετά την υποβολή της Έκθεσης και να υλοποιηθεί σε συνεργασία με τη UNICEF Ελλάδας.

4.3. Η μεθοδολογία και η ερευνητική τεκμηρίωση

Στην παρούσα συγκυρία παρατηρείται σημαντική κινητικότητα στους διεθνείς οργανισμούς και ασκείται πίεση προς τα κράτη μέλη να διαμορφώσουν εθνικές στρατηγικές για την πρόληψη της βίας κατά των παιδιών. Ενώ υπάρχουν κάθετες εθνικές πολιτικές/ στρατηγικές είτε για την πρόληψη της βίας κατά των παιδιών είτε για την παραβατικότητα ανηλίκων, δεν υπάρχει σε κανένα κράτος μέλος των διεθνών οργανισμών (Ο.Η.Ε.) μια συγκροτημένη ολιστική Εθνική Στρατηγική. Η Εθνική Στρατηγική είναι πρωτότυπη παγκοσμίως, γιατί δεν επικεντρώνεται μόνο στο φαινόμενο της βίας κατά των παιδιών, αλλά συνδυάζεται και με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων, υιοθετώντας την ερευνητικά αποδεδειγμένη συσχέτιση μεταξύ θυματοποίησης και παραβατικότητας. Ουσιαστικά πρόκειται για μια συγκροτημένη ολιστική αντεγκληματική πολιτική με επικέντρωση στην πρόληψη. Φιλοδοξούμε η Εθνική μας Στρατηγική εκτός από τα χρήσιμα αποτελέσματα που θα έχει στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας, για τις ομάδες στόχους και για τη χάραξη πολιτικής, να αποτελέσει επίσης παράδειγμα καλής πρακτικής και για άλλες χώρες.

Κατά τη σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής, η Επιτροπή προέβη σε:

Α. Επισκόπηση Σχεδίων Δράσης: Πραγματοποιήθηκε επισκόπηση 22 θεματικών σχεδίων δράσης και στρατηγικών, από την οποία αναδεικνύονται δράσεις και μέτρα που μπορούν να εισφέρουν άμεσα ή έμμεσα στην πρωτογενή (γενική) και δευτερογενή (ειδική) πρόληψη του φαινομένου, καθώς και στην τριτογενή πρόληψη/πρόληψη επανεκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς και στην προστασία των θυμάτων, σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (π.χ. το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, το Σχέδιο 'Φιλία' για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, η Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, η Στρατηγική για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Β. Επισκόπηση των δημόσιων πολιτικών από 2019-2024: Σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Συντονισμού του Κυβερνητικού Έργου αποτυπώθηκε, κατηγοριοποιήθηκε και αξιολογήθηκε το παραχθέν κυβερνητικό έργο που συμβάλλει στην πρόληψη, τη διαχείριση και την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων.

Γ. Ερευνητική τεκμηρίωση: Η Εθνική Στρατηγική στηρίχτηκε σε πρωτογενή και δευτερογενή ερευνητικά δεδομένα (evidence-based) για το φαινόμενο της βίας και της παραβατικότητας στην Ελλάδα.

Δ. Συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία (ΕΛΣΤΑΤ, UNICEF, ΕΛΑΣ, Υπουργείο Παιδείας): Αξιοποιήθηκαν στοιχεία που αφορούν στον πληθυσμό των ανηλίκων στην Ελλάδα και στην καταγεγραμμένη παραβατικότητα του πληθυσμού αυτού για το χρονικό διάστημα που εκτείνεται από το 2019 έως το 2024.

Ε. Μελέτη των καλών πρακτικών: Λήφθησαν υπόψη καλές πρακτικές στην Ελλάδα και διεθνώς όσον αφορά σε μέτρα/ενέργειες/δράσεις.

ΣΤ. Εστιασμένες συνεντεύξεις (focus groups): Κατά τη σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής εξασφαλίστηκε η συμμετοχή των εμπειρογνωμόνων και των επαγγελματιών του πεδίου, μέσα από συναντήσεις και υποβολή υπομνημάτων εκ μέρους τους (μεταξύ άλλων η UNICEF, ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας και η Βοηθός Συνήγορος του Παιδιού). Συνολικά λήφθησαν τέσσερις εστιασμένες συνεντεύξεις με βάση την επαγγελματική ομάδα. Ειδικότερα, στις Ομάδες Εστίασης συμμετείχαν:

α) Είκοσι ένα (21) άτομα εκπαιδευτικοί/στελέχη εκπαίδευσης/επαγγελματίες της εκπαίδευσης (Περιφερειακοί/ές Διευθυντές/ριες Εκπαίδευσης, Σύμβουλοι Εκπαίδευσης, Διευθυντές/ριες σχολικών μονάδων, Εκπαιδευτικοί, Ειδικοί/ές Παιδαγωγοί, Ψυχολόγοι και Κοινωνικοί/ές Λειτουργοί).

β) Εκπρόσωποι από το διοικητικό, το φυλακτικό/τεχνικό και το επιστημονικό προσωπικό των ιδρυματικών/φυλακτικών δομών ανηλίκων του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη στην περιοχή του Βόλου, έξι (6) εργαζόμενοι/ες στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου και οκτώ (8) εργαζόμενοι/ες στο Ειδικό Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας. Στο πλαίσιο της επιτόπιας επίσκεψης πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με δέκα (10) ανηλίκους στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου και με τριάντα έξι (36) ανήλικους κρατούμενους.

γ) Στελέχη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δώδεκα (12) συνολικά, εκ των οποίων έντεκα (11) κοινωνικοί/ές λειτουργοί από το ΕΚΚΑ και από διαφορετικές περιοχές της χώρας, κυρίως Αθήνα, Κεντρική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και μία (1) ψυχολόγος.

δ) Είκοσι (20) συνολικά άτομα, δικαστικοί/ές και εισαγγελικοί/ές λειτουργοί, καθώς και επιμελητές/ριες ανηλίκων των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, εκπρόσωποι του Συνδέσμου Επιμελητών Δικαστηρίων Ανηλίκων Ελλάδος, και προσωπικό των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού».

Χρησιμοποιήθηκαν Οδηγοί Συνέντευξης που διαμορφώθηκαν ανά επαγγελματική ομάδα:

Α) Ο Οδηγός Συνέντευξης των εκπαιδευτικών/επαγγελματιών της εκπαίδευσης αποτελούταν από δέκα (10) ερωτήσεις ομαδοποιημένες σε τέσσερις (4) άξονες, όπως φαίνονται ακολούθως:

Άξονες-Ερωτήσεις

1ος Άξονας. Συχνότητα, μορφές, αίτια και συνέπειες φαινομένου

2ος Άξονας. Παρεμβάσεις σε επίπεδο σχολείου-οικογένειας-κοινότητας

3ος Άξονας. Δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου

4ος Άξονας. Προτάσεις

Β) Ο Οδηγός Συνέντευξης των επαγγελματιών στις ιδρυματικές/ φυλακτικές δομές ανηλίκων περιελάμβανε τρεις άξονες συζήτησης:

1ος Άξονας. Διερεύνηση αναγκών.

2ος Άξονας. Αναλυτική καταγραφή προβλημάτων – Προκλήσεις.

3ος Άξονας. Προτάσεις των επαγγελματιών.

Γ) Ο Οδηγός Συνέντευξης των κοινωνικών λειτουργών εστίαζε στους κάτωθι δύο άξονες:

1ος Άξονας. Προφίλ των μετεχόντων (π.χ. σπουδές, προϋπηρεσία, τρέχουσα απασχόληση).

2ος Άξονας. Προκλήσεις (ανάδειξη των μεγαλύτερων προκλήσεων αναφορικά με τη βία – κακοποίηση και παραβατικότητα ανηλίκων βάσει των αρμοδιοτήτων τους).

3ος Άξονας. Παρεμβάσεις-Καλές Πρακτικές.

4ος Άξονας. Πρόληψη- Δικτύωση.

5ος Άξονας. Προτάσεις.

Δ) Ο Οδηγός Συνέντευξης των επαγγελματιών του δικαστικού συστήματος περιελάμβανε δύο άξονες:

1ος Άξονας. Σοβαρά προβλήματα και ελλείψεις κατά τις δικαστικές διαδικασίες.

2ος Άξονας. Προτάσεις για μέτρα και προτεραιότητες στο πλαίσιο των δικαστικών διαδικασιών.

Πίνακας 1. Συνοπτικά αποτελέσματα των Ομάδων Εστίασης (Focus Groups)

Υποστήριξη από την πολιτεία			
Α. Εκπαιδευτικοί	**Β. Ιδρυματικές / Φυλακτικές Δομές**	**Γ. Κοινωνικοί Λειτουργοί**	**Δ. Δικαστικό Σύστημα**
Στελέχωση (απουσία ΕΔΥ σε σχολεία, έλλειψη σταθερότητας, συχνές μετακινήσεις προσωπικού κ.λπ.) **Χρηματοδότηση** (π.χ. ασφάλεια χώρων)	**Στελέχωση** (φυλακτικό προσωπικό, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κ.λπ.) **Χρηματοδότηση** (π.χ. καθαριότητα, κτιριακές ελλείψεις, ασφάλεια χώρων, διατροφικές ανάγκες, εξοπλισμός, μεταφορά ψυχιατρικών περιστατικών σε εγκαταστάσεις υγείας)	**Στελέχωση** (απουσία παιδοψυχιάτρων, καθυστερήσεις τοποθέτησης/ έλλειψη σταθερότητας κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία κ.λπ.) **Χρηματοδότηση** (π.χ. καθαριότητα, κτιριακές ελλείψεις)	**Στελέχωση** (δικαστικοί γραμματείς, επιμελητές ανηλίκων, ψυχολόγοι κ.λπ.) **Χρηματοδότηση** (π.χ.έλλειψη φορέων υλοποίησης αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, απουσία υποδομών/προϋποθέσεων εφαρμογής)
Δικτύωση			
Προστασία των παιδιών σε επίπεδο κοινότητας Συνεργασία (π.χ. Σύλλογος Διδασκόντων- ΕΔΥ- αρμόδιοι φορείς) Συνεργασία σχολείου-οικογένειας/ γονική εμπλοκή Θέσπιση Γραφείου Συντονισμού σε κάθε Διεύθυνση Εκπαίδευσης με διεπιστημονική ομάδα	Εξωστρέφεια στην κοινωνία Συνεργασία με φορείς της κοινότητας, όπως ΔΥΠΑ, κ.ά.	Συστηματική δικτύωση Υπηρεσιών, Εισαγγελίας και Μονάδων Εκπαίδευσης Τομεοποίηση και συντονισμός (υπερ-εμπλοκή πληθώρας υπηρεσιών χωρίς μεταξύ τους επικοινωνία ή με αντιφατικά μηνύματα) Υποστήριξη/συνεργασία γονέων Κεντρική Υπηρεσία για τον συντονισμό της συνεργασίας με την Εισαγγελία	Διασύνδεση των υποσυστημάτων της ποινικής δικαιοσύνης και των αναγκαίων υπηρεσιών (έλλειμα ουσιαστικής επικοινωνίας/ κοινών προτεραιοτήτων και συντονισμού ενεργειών)
Επαγγελματική Ανάπτυξη			
Ενημέρωση-επιμόρφωση εκπαιδευτικών και λοιπών επαγγελματιών της εκπαίδευσης Υλοποίηση προγραμμάτων προαγωγής των δεξιοτήτων ζωής Ενεργητική, βιωματική και ομαδοσυνεργατική διδασκαλία	Επιμόρφωση, ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό Δημιουργική απασχόληση παιδιών και λειτουργία επαγγελματικών εργαστηρίων Οργάνωση διαρκών προγραμμάτων ψυχαγωγίας εκπαίδευσης και κατάρτισης	Εκπαίδευση των στελεχών στις Εισαγγελίες Περαιτέρω επιμόρφωση επαγγελματιών	Αρχική ολόπλευρη επιμόρφωση νεοεισερχόμενων εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργών κατά την ανάληψη καθηκόντων σχετικών με ανηλίκους Αναβάθμιση της εκπαίδευσης στα ΠΣ της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών
Τυποποίηση Διαδικασιών			
Σύνταξη πρωτοκόλλων και ανάπτυξη εργαλείων πρόληψης	Δημιουργία Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Δημιουργία εργαλείων διαχείρισης κρίσεων	Σύνταξη οδηγών βήμα-βήμα παρέμβασης Εργαλεία αξιολόγησης και Φόρμες Αναφοράς για όλα τα στάδια της διαδικασίας Πρωτόκολλο διυπηρεσιακής συνεργασίας και διασύνδεσης υπηρεσιών	Σύνταξη πρωτοκόλλων ενεργειών, διαχείρισης και μεθοδολογικών οδηγών Συστηματική τήρηση και αξιοποίηση συγκεντρωτικών στατιστικών στοιχείων

Συμπερασματικά, όλοι οι επαγγελματίες και λειτουργοί συμφώνησαν ότι χρειάζονται στήριξη από την πολιτεία για το έργο τους, ενίσχυση της δικτύωσης και της δι-υπηρεσιακής συνεργασίας, επαγγελματική ανάπτυξη και τυποποίηση των διαδικασιών.

4.4 Προτάσεις Πολιτικών - Εμβληματικές Πολιτικές

Η Επιτροπή, με στόχο την πρόληψη της βίας κατά των παιδιών και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων, προτείνει τις εξής πολιτικές:

Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού

Εμβληματική Πολιτική:
Εκπαιδεύοντας μη βίαιους πολίτες

Στόχοι:

- Μείωση της βίας, της επιθετικότητας και του εκφοβισμού στα σχολεία.
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων για μη βίαιη επικοινωνία.
- Καλλιέργεια της συνεργασίας, της υπευθυνότητας και της ομαδικής επίλυσης συγκρούσεων.
- Βελτίωση του σχολικού κλίματος και της ψυχικής υγείας των παιδιών.

Μέτρα:

- ✓ Υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών/ριών στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων, τη διαμεσολάβηση και τη μη βίαιη επικοινωνία.
- ✓ Παιδαγωγική-συμβουλευτική προσέγγιση του μέτρου της αποβολής στη Β/Θμια Εκπαίδευση: αναστολή παρακολούθησης της μαθησιακής διαδικασίας εντός του σχολείου.
- ✓ Υποχρεωτική «κοινωνική εργασία» στο σχολείο για τους μαθητές που εκφοβίζουν.

Μέτρο 1: Υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών/ριών στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων, τη διαμεσολάβηση και τη μη βίαιη επικοινωνία

Η σχολική διαμεσολάβηση ομοτίμων (peer mediation) εφαρμόζεται υποχρεωτικά σε αρκετές χώρες παγκοσμίως. Στην Ευρώπη, ήδη από τη δεκαετία του 2000 έχουμε θετικές αξιολογήσεις για την εφαρμογή του μέτρου σε σχολεία στην Ιταλία, Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο και Ισπανία. Στην Ελλάδα προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης ξεκίνησαν να εφαρμόζονται το 2010, κυρίως σε ιδιωτικά και πειραματικά σχολεία και συχνότερα στο δημοτικό και το γυμνάσιο. Ως διαμεσολαβητής μπορεί να οριστεί είτε ένας ενήλικας, συνήθως μέλος του προσωπικού που έχει λάβει κάποια επαγγελματική κατάρτιση στη μέθοδο είτε ένας/μία μαθητής/ρια που έχει λάβει σχετική εκπαίδευση στο σχολείο.

Στην τελευταία περίπτωση μιλάμε για 'διαμεσολαβητές ομοτίμων/ομηλίκων' (peer mediators) και είναι προτιμότερη από την περίπτωση των ενηλίκων για δύο κυρίως λόγους:

- Οι μαθητές/ριες διαμεσολαβητές μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τη θέση στην οποία βρίσκονται οι συμμαθητές/ριές τους και να επιτύχουν πιο αποτελεσματικές συμφωνίες.
- Οι μαθητές/ριες που εκπαιδεύονται σε τεχνικές ειρηνικής επίλυσης συγκρούσεων εφαρμόζουν αυτές τις τεχνικές διά βίου και σε πολλούς τομείς. Πρόκειται για βιωματική μάθηση που τους συνοδεύει και στην ειρηνική επίλυση συγκρούσεων στο επαγγελματικό, οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον τους.

Η σχολική διαμεσολάβηση στηρίζεται στις αρχές της εμπιστευτικότητας, του εθελοντισμού, του σεβασμού, της ισότητας, της ουδετερότητας και της επίλυσης των συγκρούσεων στο πρότυπο «αμοιβαίου οφέλους» (win-win). Τα αποτελέσματα είναι θετικά και μακροχρόνια για όλους. Οι εκπαιδευόμενοι/ες μαθητές/ριες-διαμεσολαβητές/ριες αναπτύσσουν δεξιότητες επικοινωνίας, ενσυναίσθησης και συμπόνοιας, ενώ αυξάνεται η αυτοεκτίμηση, η αυτοπεποίθηση, η υπευθυνότητα, η αυταξία κι η ακαδημαϊκή τους επίδοση. Από την πλευρά τους και οι εκπαιδευτικοί αλλάζουν στάση ως προς την ικανότητα των παιδιών να συνάπτουν και να τηρούν συμφωνίες. Σε γενικές γραμμές, αυξάνεται το αίσθημα ασφάλειας και ηρεμίας στο σχολείο και βελτιώνεται το σχολικό κλίμα.

Για τους παραπάνω λόγους, **προτείνεται η υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών/ριών στη διαμεσολάβηση ομοτίμων/ομηλίκων** (peer mediators) και τη μη βίαιη επικοινωνία στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο. Προτείνεται η θεωρητική εκπαίδευση στις τεχνικές ειρηνικής επίλυσης συγκρούσεων και διαμεσολάβησης (π.χ. είδη συγκρούσεων, επικοινωνιακές δεξιότητες, έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων, αποδοχή και σεβασμός της διαφορετικότητας), καθώς και η πρακτική εξάσκηση (π.χ. παιχνίδια ρόλων, ομαδικά παιχνίδια, βιωματικές δραστηριότητες, χρήση οπτικο-ακουστικών μέσων) ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο της εκπαίδευσης.

Μέτρο 2: Παιδαγωγική-συμβουλευτική προσέγγιση του μέτρου της αποβολής στη Β/Θμια Εκπαίδευση: αναστολή παρακολούθησης της μαθησιακής διαδικασίας εντός του σχολείου

Η εφαρμογή της αποβολής στους/στις μαθητές/ριες που παραβιάζουν τους κανόνες παρουσιάζει προβλήματα, όπως είναι η αδυναμία εποπτείας του αποβληθέντα μαθητή από κάποιον ενήλικα κατά τις ώρες απομάκρυνσής του από το σχολείο, οπότε μπορεί και να αυξάνεται η πιθανότητα εκδήλωσης της ίδιας ή άλλης ανεπιθύμητης συμπεριφοράς (π.χ. διαδικτυακός εκφοβισμός).

Για τους παραπάνω λόγους και για τη συνειδητοποίηση εκ μέρους του/της μαθητή/ριας ότι αποδοκιμάζεται η ανεπιθύμητη συμπεριφορά, η οποία μάλιστα είναι αναστρέψιμη, και όχι ο/η ίδιος/α, προτείνεται ο εμπλουτισμός των παιδαγωγικών μέτρων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, προτείνεται **η αναστολή παρακολούθησης της μαθησιακής διαδικασίας να συνοδεύεται από υποχρεωτική παρακολούθηση μαθημάτων πολιτειακής εκπαίδευσης με βιωματικό χαρακτήρα εντός του σχολείου.**

Παράλληλα, προτείνεται ο/η Διευθυντής/ρια της σχολικής μονάδας να εισηγείται στον Σύλλογο Διδασκόντων να χρησιμοποιήσει/αξιοποιήσει όλους τους διαθέσιμους τρόπους, ιδίως **συμβουλευτικές συναντήσεις** με τις υποστηρικτικές εκπαιδευτικές δομές, διαδικασία διαμεσολάβησης για τη βελτίωση της συμπεριφοράς του/της μαθητή/τριας, ενίσχυση της ατομικής υπευθυνότητας και αντιμετώπιση κάθε αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Οι συμβουλευτικές συναντήσεις υλοποιούνται **εκτός της αίθουσας διδασκαλίας** και **εντός της σχολικής μονάδας** και μπορεί να περιλαμβάνουν τουλάχιστον μία ώρα με τον/τη Διευθυντή/ρια του σχολείου, τον/την εκπαιδευτικό, υπεύθυνο/η του Τμήματος, τον/την ψυχολόγο και κοινωνικό/ή λειτουργό του σχολείου [μέλη της Επιτροπής Διεπιστημονικής Υποστήριξης (Ε.Δ.Υ.) του Σχολικού Δικτύου Εκπαιδευτικής Υποστήριξης (Σ.Δ.ΕΥ.) σε όσα σχολεία είναι ενταγμένα σε (Σ.Δ.ΕΥ.)] και δύο ώρες με τον/τη Σύμβουλο Σχολικής Ζωής.

> **Ανάλογα με τη σοβαρότητα του περιστατικού, πραγματοποιείται παραπομπή του/της μαθητή/ριας σε δομές της κοινότητας με τις οποίες και συνεργάζεται η Διεύθυνση.**

Μέτρο 3: Υποχρεωτική «κοινωνική εργασία» στο σχολείο για τους μαθητές που εκφοβίζουν

Με στόχο την ανάληψη της ευθύνης των πράξεων και την αναγνώριση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς από το παιδί που εκφοβίζει και των ακολούθων του προτείνεται η υποχρεωτική συμμετοχή τους σε ενδοσχολικές δράσεις που προάγουν την κοινωνική ευθύνη, όπως υποστήριξη σε μαθητές/ριες μικρότερων τάξεων (στη μελέτη μαθημάτων κ.λπ.), βοήθεια σε σχολικές δραστηριότητες, φροντίδα του σχολικού περιβάλλοντος, κ.ά. Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται με επιτυχία σε χώρες της Ευρώπης (π.χ. Ιταλία) και τις Η.Π.Α.

Εμβληματική Πολιτική:
Θεσμοθέτηση και λειτουργία τεχνικού γυμνασίου

Στόχοι:

- Ανταπόκριση στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα παιδιών από διαφορετικά υπόβαθρα και με διαφορετικές ικανότητες.
- Παροχή ευκαιριών βιωμάτων σχολικής επιτυχίας με βάση τις κλίσεις, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/ριών.
- Αύξηση της πιθανότητας ολοκλήρωσης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για όλους/ες τους/τις μαθητές/ριες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου.
- Πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων.
- Περαιτέρω μείωση της μαθητικής διαρροής.
- Εξασφάλιση ευνοϊκότερων επαγγελματικών ευκαιριών και μείωση της φτώχειας.

Σύμφωνα με έκθεση της UNICEF[70], σχεδόν 200 εκατομμύρια αγόρια και κορίτσια παγκοσμίως δεν ολοκληρώνουν την κατώτερη και ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μάλιστα, αν συνεχιστούν οι τρέχουσες τάσεις, άλλα 825 εκατομμύρια παιδιά δεν θα αποκτήσουν τις βασικές δεξιότητες που τους παρέχει η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έως το 2030.

Η μαθητική διαρροή είναι βασική ένδειξη ότι ένας νέος δεν πέτυχε στο σχολείο και κινδυνεύει να μην πετύχει και στην ενήλικη ζωή. Συχνά συνδέεται με άλλα αρνητικά φαινόμενα, όπως η βία και η παραβατικότητα ανηλίκων, η φτώχεια και η ανεργία. Αναμφισβήτητα, η ολοκλήρωση της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης επιφέρει πλήθος θετικών αποτελεσμάτων, όπως τη δημιουργία ή βελτίωση των προοπτικών εξεύρεσης εργασίας και τη μείωση των πιθανοτήτων της κοινωνικής περιθωριοποίησης[71].

Οι λόγοι για τους οποίους οι νέοι εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση είναι πολυπαραγοντικοί και περιλαμβάνουν: α) κοινωνικούς/οικογενειακούς λόγους, όπως η αρνητική στάση ή αδιαφορία των γονέων, β) σχολικούς λόγους, όπως τα προβλήματα πειθαρχίας, η έλλειψη ενδιαφέροντος, η επανάληψη της τάξης, το άγχος και η πίεση κατά τη μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο λόγω των υπερβολικών απαιτήσεων και του ακαδημαϊκού του προσανατολισμού, με αρνητικές επιδράσεις στην ψυχολογική και ακαδημαϊκή εξέλιξη των μαθητών/ριών. Άλλοι λόγοι μπορεί να σχετίζονται με τη φτώχεια, την παιδική εργασία, καθώς και προσωπικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά ζητήματα συγκεκριμένων ευπαθών ομάδων, όπως παιδιά Ρομά, αλλοδαποί, πρόσφυγες, μετανάστες, άτομα με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, κ.ά[72].

Η μέτρηση της σχολικής διαρροής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης υπόκειται σε συγκεκριμένους δείκτες (π.χ. δείκτης πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης και κατάρτισης, δείκτης συμμετοχής στη βασική εκπαίδευση κ.α.) και διαφορετικά όρια ηλικιών (π.χ. από 18 και άνω). Η Ελλάδα βρίσκεται στις χώρες με χαμηλά ποσοστά σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές στατιστικές. Όμως στην πραγματικότητα δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των παιδιών ηλικίας 12-15 που δεν ολοκληρώνουν επιτυχώς την υποχρεωτική εκπαίδευση, παρότι είναι εγγεγραμμένα. Οι αναφορές από τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής δείχνουν ότι αρκετά παιδιά σε κίνδυνο παραβατικότητας ή ήδη παραβάτες δεν παρακολουθούν ούτε ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Χρειάζεται όχι μόνο περαιτέρω διερεύνηση του φαινομένου, αλλά ουσιαστικά μέτρα για την πλήρη ένταξη όλων των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον.

Η παροχή πολλαπλών δυνατοτήτων και ευέλικτων/εναλλακτικών μορφών πρόσβασης στη γνώση (Multiple Flexible Pathways)[73] αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, η οποία αποσκοπεί στην ανταπόκριση στις ετερογενείς ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού, με ιδιαίτερη έμφαση σε όσους ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Μία τέτοια προσέγγιση ευθυγραμμίζεται με τις διεθνείς συμβάσεις αλλά και με τις υπαγορεύσεις του Στόχου 4 του ΟΗΕ, που αναφέρει ως απόλυτη προτεραιότητα τη δημιουργία εκπαιδευτικών συστημάτων που προάγουν ισότιμες ευκαιρίες στη μάθηση για όλους/ες τους/τις μαθητές/ριες.

Η παροχή ευρύτερων μαθησιακών ευκαιριών στα εκπαιδευτικά πλαίσια μπορεί να επιτευχθεί με εμπλουτισμό του συστήματος της κατώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό, **προτείνεται** η διεξαγωγή μελέτης και **η πιλοτική λειτουργία δέκα (10) τεχνικών γυμνασίων σε επιλεγμένες περιοχές της χώρας.** Πρόκειται για μία πιο εξειδικευμένη εκπαίδευση μετά το Δημοτικό σχολείο ή μία δεύτερη γυμνασιακή κατεύθυνση, την οποία θα έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν **μαθητές ηλικίας 12-15 ετών** και να συνεχίσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση σε έναν νέο τύπο σχολικής βαθμίδας, που θα τους προσφέρει μαζί με τις βασικές ακαδημαϊκές γνώσεις και πρακτικές δεξιότητες. Οι απόφοιτοι θα μπορούν να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στα ΕΠΑΛ ή ακόμη και στα Γενικά Λύκεια. Επίσης, με τις δεξιότητες που θα έχουν αποκτήσει θα έχουν τη δυνατότητα να απορροφηθούν στην αγορά εργασίας.

Η παραπάνω δομή σε καμία περίπτωση δεν ισοδυναμεί με τη δημιουργία χαμηλότερου status δομών ή κατευθύνσεων, αλλά με την προώθηση της ισότιμης πρόσβασης όλων ανεξαιρέτως των μαθητών/ριών στο εκπαιδευτικό αγαθό, σύμφωνα με τα ισχύοντα προβλεπόμενα.

Ειδικότερα, θα δοθεί η δυνατότητα στους/στις μαθητές/ριες:

- Να ανακαλύψουν και να αναπτύξουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους σε πρώιμο στάδιο,
- Να μαθαίνουν μέσα από την πράξη (learning by doing),
- Να αναπτύξουν θετικές διαπροσωπικές σχέσεις σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης,
- Να καλλιεργήσουν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες,
- Να ενταχθούν στην κοινωνία και να μην τεθούν στο περιθώριο στην ευαίσθητη αυτή ηλικία.

Πολιτική:
Ενδυνάμωση της συνεργασίας σχολείου-οικογένειας-κοινότητας

Στόχοι:

- Ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας.
- Ενθάρρυνση της συμμετοχής των γονέων/ασκούντων την επιμέλεια παιδιών στη σχολική ζωή.
- Συνέργειες των σχολικών μονάδων με την τοπική κοινότητα.

Μέτρα:

- ✓ Καθιέρωση υποχρεωτικής ενδοσχολικής συνεκπαίδευσης εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων/ασκούντων την επιμέλεια την 11η Δεκεμβρίου, Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού.

Μέτρο: Καθιέρωση υποχρεωτικής ενδοσχολικής συνεκπαίδευσης εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων/ασκούντων την επιμέλεια την 11η Δεκεμβρίου, Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού

Τις τελευταίες δεκαετίες τονίζεται εμφατικά μέσα από διάφορες θεωρίες και μοντέλα η αναγκαιότητα της γονικής συμμετοχής στην εκπαίδευση και η διαμόρφωση ενός σχολείου ανοιχτό στην κοινωνία[74]. Τα μοντέλα αυτά συμπεριλαμβάνουν **τους γονείς ως εταίρους στη σχολική μονάδα** και τονίζουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ σχολείου και οικογένειας ως βασική προϋπόθεση για τη γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών/ριών.

Το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας μας αναγνωρίζει την αναγκαιότητα της επικοινωνίας ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια και προβλέπει τη συμμετοχή των γονέων στα εκπαιδευτικά δρώμενα (άρθρα 9 και 21 του Συντάγματος του 1975/1986/2001 και Ν. 1566/1985 και Ν. 2621/1998). Ωστόσο, λείπει από το εκπαιδευτικό σύστημα η ανάπτυξη μιας κουλτούρας συνεργασίας. Το σχολείο υποδέχεται τους γονείς των μαθητών/ριών σαν άτομα αποκομμένα από τη λειτουργία του και περιορίζεται συνήθως στο επίπεδο της τυπικής ενημέρωσης των γονέων για την πρόοδο του παιδιού τους, στερώντας τους το δικαίωμα να συμμετέχουν σε σημαντικές αποφάσεις που τους αφορούν. Το κλειστό σχολείο αποτελεί μια καθολικά παγιωμένη κατάσταση στη χώρα μας, που είναι πλέον ανάγκη να περάσει στο παρελθόν και να δώσει θέση σε νέες πιο ανοικτές μορφές λειτουργίας, οι οποίες θα δίνουν έμφαση στην ουσιαστική επικοινωνία και την «επί ίσοις όροις» συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μελών.

Από τα παραπάνω προκύπτει η αναγκαιότητα **συνεκπαίδευσης εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων/ασκούντων την επιμέλεια,** η οποία θα στηρίζεται στις **αρχές της «μικτής μάθησης»** και θα κυμαίνεται από τη διά ζώσης, πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία, μέχρι την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με βάση τις αρχές της σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας.

Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η **καθιέρωση της 11ης Δεκεμβρίου, Παγκόσμιας Ημέρας του Παιδιού, ως ημέρας υποχρεωτικής ενδοσχολικής συνεκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, των μαθητών/ριών και των γονέων/ασκούντων την επιμέλεια** με προσκλήσεις ειδικών σε ζητήματα π.χ. πρώιμης παρέμβασης, διαπαιδαγώγησης ανηλίκων, ψυχικής υγείας και ανθεκτικότητας. Αυτήν την ημέρα θα παρέχεται **δικαιολογημένη άδεια στους γονείς από την εργασία τους**, βάσει νομοθετικής ρύθμισης των συναρμόδιων Υπουργείων.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, προτείνονται οι εξής δράσεις:

- **«Ανοικτές ημέρες»** την εβδομάδα που περιλαμβάνει την 6η Μαρτίου (Παγκόσμια Ημέρα κατά της Ενδοσχολικής Βίας και του Εκφοβισμού) με δράσεις από τους/τις μαθητές/ριες και συμμετοχή των γονέων και των μελών της σχολικής και τοπικής κοινότητας, με σκοπό τη διαμόρφωση ενός σχολικού κλίματος κατά της Ε.ΒΙ.Ε..
- Θεσμοθέτηση **λειτουργίας ομάδων γονέων/ασκούντων την επιμέλεια ανά σχολική μονάδα** για υποστήριξη τους σε ζητήματα διαχείρισης συμπεριφοράς των παιδιών τους. Οι ομάδες θα συντονίζονται από εκπαιδευτικούς, σχολικούς ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και στελέχη εκπαίδευσης ή/και λοιπούς εμπειρογνώμονες.
- Προώθηση της **συμμετοχής των γονέων**/ασκούντων την επιμέλεια παιδιών στη σχολική ζωή με διάφορους τρόπους (π.χ. εγχειρίδια-οδηγοί με πληροφορίες, σύνταξη επιστολών στη μητρική γλώσσα) και διαρκής εμπλουτισμός της ιστοσελίδας του σχολείου με υλικό ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (π.χ. ανάρτηση πρωτοκόλλων, εκπαιδευτικού υλικού, πορισμάτων επιμορφωτικών συναντήσεων, βίντεο των μαθητών/ριών για δράσεις σχετικές με τον εκφοβισμό).
- Δημιουργία κεντρικού **ψηφιακού Αποθετηρίου Καλών Πρακτικών στην Ελλάδα και το εξωτερικό και Ψηφιακού Οδηγού** με αποτελεσματικά προγράμματα και επιπρόσθετο υλικό κατά της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού (π.χ. άρθρα, βίντεο, ομιλίες, οργανισμοί) προσβάσιμο από τους/τις εκπαιδευτικούς, τους/τις μαθητές/ριες και τους γονείς/ ασκούντες την επιμέλεια και ειδικά διαμορφωμένο για τις ανάγκες της κάθε ομάδας-στόχου.

Πολιτική:
Ενίσχυση των εκπαιδευτικών

Στόχοι:

- Ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ του Συμβούλου Εκπαίδευσης και των μελών της σχολικής κοινότητας των σχολικών μονάδων της δικαιοδοσίας του με ατομικές και ομαδικές διά ζώσης συναντήσεις.
- Ενεργός συμμετοχή του Συμβούλου Εκπαίδευσης στον σχεδιασμό, παρακολούθηση και αξιολόγηση δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης της Ε.ΒΙ.Ε. σε επίπεδο σχολικής μονάδας.
- Αποφυγή αποσιώπησης περιστατικών Ε.ΒΙ.Ε. από το εκπαιδευτικό προσωπικό λόγω φόβου καταγγελίας από τους γονείς και κηδεμόνες.

Μέτρα:

- ✓ Ενίσχυση του ρόλου των συμβούλων εκπαίδευσης στην ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό. Καθιέρωση υποχρεωτικής παρουσίας των συμβούλων εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες της δικαιοδοσίας τους τρεις (3) φορές την εβδομάδα.
- ✓ Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για τη νομική προστασία εκπαιδευτικών, ώστε να αναφέρουν περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού χωρίς φόβο.

Μέτρο 1: Ενίσχυση του ρόλου των συμβούλων εκπαίδευσης στην ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό. Καθιέρωση υποχρεωτικής παρουσίας των συμβούλων εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες της δικαιοδοσίας τους τρεις (3) φορές την εβδομάδα

Ο ρόλος του Συμβούλου Εκπαίδευσης είναι κομβικός, μεταξύ άλλων, και για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, καθώς είναι υπεύθυνος για την εν γένει παιδαγωγική και επιστημονική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών και των μελών του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και του Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού (Ε.Β.Π.)[75]. Ενώ στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο προβλέπεται γενικά η επίσκεψη των συμβούλων στα σχολεία της δικαιοδοσίας τους, **ωστόσο δεν γίνεται ρητή αναφορά στην υποχρεωτικότητα και τον αριθμό των επισκέψεων στα σχολεία, ούτε στον ρόλο τους στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού.**

Για τον σκοπό αυτό, κρίνεται αναγκαία η επικαιροποίηση της Υπουργικής Απόφασης Φ.353.1./324/105657/Δ1/8-10-2002

«Καθορισμός των ειδικότερων καθηκόντων και αρμοδιοτήτων των προϊσταμένων των περιφερειακών υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, των διευθυντών και υποδιευθυντών των σχολικών μονάδων και ΣΕΚ και των συλλόγων διδασκόντων»
(ΦΕΚ 1340, Τεύχος Β, 16-10-2002) με πρόβλεψη για υποχρεωτική παρουσία των Συμβούλων Εκπαίδευσης στα σχολεία της δικαιοδοσίας τους.

Ειδικότερα, προτείνεται **αναδιατύπωση** του άρθρου 9, παρ. 2, εδ. Γ της Υπουργικής Απόφασης Φ.353.1./324/105657/Δ1/8-10-2002 ως εξής:

«Οι Σύμβουλοι Εκπαίδευσης επισκέπτονται **[υποχρεωτικά]** *τα σχολεία της δικαιοδοσίας τους, δημόσια και ιδιωτικά* ***[τρεις (3) φορές την εβδομάδα με γνώμονα τα δίκτυα των σχολείων]*** *και ενημερώνονται για το επιτελούμενο εκπαιδευτικό έργο. Συζητούν τα ιδιαίτερα προβλήματα, περιλαμβανομένης της πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού, παρέχουν τις απαραίτητες οδηγίες και υποδείξεις και ενισχύουν νέες πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών επιστημονικά και παιδαγωγικά αποδεκτές».*

Κατά την υποβολή του ενδεικτικού προγραμματισμού δραστηριοτήτων/δράσεων ανά τρίμηνο στον Επόπτη Ποιότητας της Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην οποία ανήκει, ο Σύμβουλος Εκπαίδευσης θα αναγράφει ρητά τις ημερομηνίες των επισκέψεων στην ομάδα των σχολείων του κατά τις οποίες θα πραγματοποιούνται συναντήσεις με τους/τις Διευθυντές/ριες, το διδακτικό προσωπικό και τους γονείς των μαθητών/ριών για την αντιμετώπιση περιστατικών ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού, τη διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς των μαθητών/ριών και την επίλυση άλλων παιδαγωγικών ζητημάτων.

Μέτρο 2: Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για τη νομική προστασία εκπαιδευτικών, ώστε να αναφέρουν περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού χωρίς φόβο

Η ανταπόκριση των σχολείων σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχή πρόληψη και αντιμετώπισή τους. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες όπως η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, οι δυσλειτουργικές σχέσεις ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια, η αίσθηση απουσίας νομικής κάλυψης και ο φόβος πιθανής ποινικής δίωξης λειτουργούν ανασταλτικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τα ευρήματα διεθνούς έρευνας της UNESCO στην οποία συμμετείχαν 34.877 εκπαιδευτικοί, 3 στους/στις 5 συμμετέχοντες/ουσες ανέφεραν ότι η βία στις τάξεις επηρεάζει τις διδακτικές τους πρακτικές, αλλά μόνο οι μισοί από τους ερωτηθέντες θεώρησαν ότι ήταν πλήρως εκπαιδευμένοι και ότι λάμβαναν την κατάλληλη υποστήριξη από τη διεύθυνση του σχολείου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε.. Η μελέτη, επίσης, έδειξε ότι ορισμένοι εκπαιδευτικοί δεν ήταν σε θέση να προσδιορίσουν τις διάφορες μορφές εκφοβισμού, ειδικά εκείνοι που προέρχονταν από περιοχές όπου επικρατούσαν υψηλά ποσοστά εκφοβισμού[76]. Επίσης, ερευνητικά δεδομένα που μελετούν τις απόψεις και στάσεις των γονέων σε σχέση με την Ε.ΒΙ.Ε. δείχνουν, μεταξύ άλλων, μια δυσπιστία απέναντι στο σχολείο για τον βαθμό στον οποίο λαμβάνονται υπόψη τέτοια περιστατικά, ενώ επιρρίπτονται ευθύνες σε αυτό για την έλλειψη διαχείρισής τους[77]. Κάποιες φορές τα περιστατικά ενδοσχολικής βίας μένουν στην αφάνεια είτε γιατί ελλοχεύει ο φόβος ότι η δημοσιοποίησή τους θα στιγματίσει τόσο τους θύτες όσο και τα θύματα, είτε γιατί υπάρχει η ανησυχία μήπως πληγεί το κύρος του σχολείου[78].

Τέλος, η πρωτογενής έρευνα της Επιτροπής μας (focus-group επαγγελματιών της εκπαίδευσης) ανέδειξε την ανησυχία των συμμετεχόντων/ουσών για την απουσία νομικής προστασίας και κάλυψης σε τέτοιου είδους περιστατικά, γεγονός που τους δημιουργεί ανασφάλεια, άγχος και άλλα αρνητικά συναισθήματα.

Η επιστημονική σε συνδυασμό με τη νομική ενδυνάμωση του εκπαιδευτικού προσωπικού δύναται να υπερβεί τους παραπάνω ανασταλτικούς παράγοντες.

Πρόσφατα δημοσιεύτηκε ο Ν. 5090/2024 (ΦΕΚ 30/Α/23-02-2024) από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, σύμφωνα με τον οποίο αναφέρονται, μεταξύ των άλλων: α) αν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους επαγγελματίες στον χώρο της εκπαίδευσης πληροφορούνται ή διαπιστώνουν με οποιονδήποτε τρόπο, ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ανηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, υποχρεούνται να το αναφέρουν αμελλητί στις αρμόδιες διωκτικές αρχές και β) καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, μόνο αν το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο. **Κατ' αντιστοιχία, προτείνεται να επεκταθεί η νομική προστασία των επαγγελματιών στον χώρο της εκπαίδευσης και στην ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό.**

Ειδικότερα, προτείνεται η **νομική προστασία** των παιδαγωγών, εκπαιδευτικών, μελών του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ή του ειδικού βοηθητικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων κατά τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες διαχείρισης περιστατικών Ε.ΒΙ.Ε.. Οι παραπάνω υποχρεούνται, όταν υποπίπτει στην αντίληψή τους, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, περιστατικό Ε.ΒΙ.Ε. να παρεμβαίνουν για την αντιμετώπισή του χωρίς να υπάρχει κίνδυνος πιθανής δίωξής τους από τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών/ριών που εμπλέκονται στο περιστατικό.

Πολιτική:
Η σχολική ηγεσία εμπνέει και καθοδηγεί την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού

Στόχοι:

- Ετήσια επικαιροποίηση και δημόσια προβολή-διάχυση στο ευρύ κοινό της σχολικής πολιτικής με έμφαση στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε..
- Διαμόρφωση ενός θετικού κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος με κυρίαρχο το αίσθημα της ασφάλειας και της ελευθερίας των μαθητών/ριών.
- Αποδοχή της διαφορετικότητας και προώθηση των αρχών της ισότητας, της αλληλεγγύης και της ενσυναίσθησης.

Μέτρα:

- ✓ Εστιασμένες δράσεις της σχολικής ηγεσίας για την ανάπτυξη μιας σχολικής κουλτούρας και πολιτικής με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε..

Μέτρο: Εστιασμένες δράσεις της σχολικής ηγεσίας για την ανάπτυξη μιας σχολικής κουλτούρας και πολιτικής με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε.

Η σχολική ηγεσία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη σχολική επιτυχία, την εφαρμογή καινοτομιών, τη σχολική αποτελεσματικότητα και την ανάπτυξη μιας ενταξιακής-συμπεριληπτικής σχολικής κουλτούρας κατά της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Μέσα από πληθώρα δράσεων εστιασμένων στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε., ο/η Διευθυντής/ρια μπορεί να εμπνεύσει και να καθοδηγήσει όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και να υποστηρίξει ένα κοινό συλλογικό όραμα το οποίο προάγει τη συνεργασία του εκπαιδευτικού προσωπικού, το σεβασμό των μαθητών/τριών στην τήρηση των κανόνων, καθώς και την εμπλοκή όλων στην πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού.

Ο σχολικός ηγέτης πρέπει να αναπτύσσει μια σχολική πολιτική που να καταδικάζει τη βία και να εφαρμόζεται δίκαια προς όλους. Για τον σκοπό αυτό, προτείνονται οι παρακάτω δράσεις με υποχρεωτικό χαρακτήρα, ώστε να γίνει σαφής η προτεραιότητα που δίνεται στο φαινόμενο της Ε.ΒΙ.Ε.:

- **Υποχρεωτική διασύνδεση κάθε σχολικής μονάδας με τουλάχιστον άλλη μία όμορης ή ευρύτερης περιοχής,** με σκοπό την καλλιέργεια μιας ενιαίας και ενταξιακής κουλτούρας συνεργασίας με την υλοποίηση κοινών δράσεων (π.χ. εθελοντισμός, αθλητικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, εικαστικές δημιουργίες, κοινά μαθητικά συνέδρια, διαδικτυακές παρουσιάσεις των έργων των Σχεδίων Εργασίας-project-based learning).
- **Ανάπτυξη καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (π.χ. διαγενεακά προγράμματα,** με την επίσκεψη μαθητών σε οίκους ευγηρίας της κοινότητας και την ενδυνάμωση της επικοινωνίας μεταξύ παιδιών και ηλικιωμένων).
- Οργάνωση στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς επίσημης **εκδήλωσης ειδικά για τη πρόληψη της βίας και του ενδοσχολικού εκφοβισμού**, με τη συμμετοχή όλης της σχολικής κοινότητας και στόχο την ευαισθητοποίησή της και τη δημιουργία ενός αισθήματος συνυπευθυνότητας.
- Εμπλουτισμός/**προσαρμογή του Κανονισμού Λειτουργίας** της σχολικής μονάδας με την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς και δημόσια προβολή του στην Ιστοσελίδα του σχολείου, με σαφείς και μετρήσιμους στόχους και μέτρα για την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε..
- **Δημιουργία εργαλείων παρακολούθησης της εφαρμογής του Κανονισμού Λειτουργίας και αξιολόγησης κινδύνου** (monitoring and risk assessment tool) με δημιουργία δεικτών μέτρησης της βίας ή αξιοποίηση ήδη υφιστάμενων εργαλείων.
- **Σχέδια Δράσης στο πλαίσιο της αυτοαξιολόγησης** της σχολικής μονάδας για την αντιμετώπιση του φαινομένου με ταυτόχρονη σύσταση συντονιστικής διεπιστημονικής ομάδας με ισάριθμη εκπροσώπηση όλων των εμπλεκόμενων μερών και τακτικές συνεδριάσεις.
- Μέριμνα για **διαμόρφωση ασφαλών χώρων στο σχολείο με ιδιωτικότητα,** για να λαμβάνουν χώρα ατομικές συζητήσεις του θύτη με την/ον εκπαιδευτικό ή/και την υπεύθυνη διεπιστημονική ομάδα.
- Ανάπτυξη σχολικής πολιτικής για την προαγωγή της **Κοινωνικής και Συναισθηματικής Μάθησης.**

Πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

Το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας έχει ρυθμιστεί σε ικανοποιητικό βαθμό σε θεσμικό επίπεδο και οι πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης έχουν αυξηθεί ποσοτικά και αναβαθμιστεί ποιοτικά.

Οι προτάσεις της Επιτροπής εστιάζουν σε τομείς που χρειάζονται ενίσχυση, με έμφαση στα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Εμβληματική Πολιτική:
Ενίσχυση της Θετικής Γονεϊκότητας για την Πρόληψη της Ενδοοικογενειακής Βίας

Στόχοι:

- Πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας και των συγκρούσεων.
- Προαγωγή της υγιούς ανάπτυξης των παιδιών.
- Μείωση προβλημάτων συμπεριφοράς.

Μέτρα:

- ✓ Ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, πρόληψης και υποστήριξης γονέων/ασκούντων επιμέλεια/φροντιστριών-ών και υποψήφιων γονέων στη θετική γονεϊκότητα.
- ✓ Ενσωμάτωση των προγραμμάτων εκπαίδευσης στις Υπηρεσίες Υγείας με ψηφιακή πλατφόρμα ομαδικών εκπαιδεύσεων, διαδικτυακά μαθήματα αυτοεκπαίδευσης και καθοδήγησης σε οικογένειες γενικά και δια ζώσης συμβουλευτική σε περιπτώσεις υψηλού κινδύνου ειδικά.
- ✓ Προσαρμογή και υλοποίηση των προγραμμάτων σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά πλαίσια, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των οικογενειών.

Τα προγράμματα θετικής γονεϊκότητας είναι δομημένες παρεμβάσεις για τη βελτίωση των γονεϊκών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής διαχείρισης άγχους και θυμού, ενώ μπορεί να συνδεθούν και με την πρόληψη των εξαρτήσεων. Εστιάζουν στη θετική ενίσχυση, τη συναισθηματική ρύθμιση και την εποικοδομητική επικοινωνία μέσα στην οικογένεια.

Υπάρχουν διάφορες παραλλαγές αυτών των προγραμμάτων, ωστόσο κοινός άξονας είναι η βελτίωση των σχέσεων γονέων -παιδιών και η καθιέρωση οικογενειακής ρουτίνας και κατάλληλης πειθαρχίας. Μετα-αναλύσεις[79] επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων σε διάφορα πλαίσια.

Πολιτική:
Πλήρης και ταχεία διερεύνηση των αναφορών για κακοποίηση - παραμέληση παιδιών

Στόχοι:

- Προστασία των παιδιών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.
- Έγκαιρη ανίχνευση, συστηματική αξιολόγηση και αποτελεσματική αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης.
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας στη διερεύνηση κοινωνικών φακέλων και αναφορών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών.

Μέτρα:

- ✓ Σύσταση και λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία.

Μέτρο: Σύσταση και λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία

Στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του για τον χειρισμό καταγγελιών σχετικά με την κακοποίηση και παραμέληση παιδιών (των λεγόμενων «κοινωνικών φακέλων»), ο Εισαγγελέας ανηλίκων διατάσσει τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών και παιδοψυχιατρικών εκτιμήσεων, καθώς και προβαίνει σε κάθε άλλη ενέργεια που κρίνει σκόπιμη προς το συμφέρον του ανηλίκου[80]. Πέραν της δικαστικής διαδικασίας, αστικής ή και ποινικής φύσης, που μπορεί να ακολουθήσει, ο Εισαγγελέας χρειάζεται ευχερή πρόσβαση σε **κοινωνικές υπηρεσίες επείγουσας διερεύνησης** των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών στην οικογενειακή εστία, καθώς και γνωμοδότησης και αντιμετώπισης των περιστατικών, στην περίπτωση που η οικογένεια χρειάζεται τον έλεγχο και την προστατευτική επίβλεψη της Αρχής. Για την άμεση και εξειδικευμένη παρέμβαση στο πεδίο αυτό, η **Επιτροπή προτείνει τη σύσταση και λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία** [81]οι οποίες θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα στον εντοπισμό και την αξιολόγηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας στο επίπεδο της Εισαγγελίας.

Πολιτική:
Άμεση Υποδοχή και κατάλληλη φιλοξενία παιδιών θυμάτων κακοποίησης - παραμέλησης

Στόχοι:

- Προστασία, αποκατάσταση και ολοκληρωμένη φροντίδα των παιδιών θυμάτων.
- Δημιουργία συστήματος επείγουσας φιλοξενίας για παιδιά-θύματα κακοποίησης και παραμέλησης εκτός οικογένειας.
- Εξασφάλιση ομαλούς ένταξης των παιδιών θυμάτων.

Μέτρα:

- ✓ Λειτουργία ξενώνων επείγουσας φιλοξενίας.

Μέτρο: Λειτουργία ξενώνων επείγουσας φιλοξενίας

Για τις περιπτώσεις που ο Εισαγγελέας προβαίνει στην άμεση απομάκρυνση του/των παιδιού/παιδιών από την οικογένεια, χρειάζεται η δημιουργία ενός συστήματος υποδοχής και κατάλληλης φιλοξενίας του/τους. Επ' αυτού, διαπιστώνεται έντονη η ανάγκη τοποθέτησής τους σε ασφαλείς και κατάλληλους χώρους διαμονής, καθώς σήμερα, σε συνέχεια της απομάκρυνσής τους με εισαγγελική εντολή, παραμένουν επί μακρόν στις Παιδιατρικές Κλινικές των Νοσοκομείων με ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη.

Η Επιτροπή προτείνει τη λειτουργία ξενώνων επείγουσας φιλοξενίας παιδιών θυμάτων κακοποίησης και παραμέλησης για τη βραχεία παραμονή τους σε συνέχεια της απομάκρυνσής τους από την οικογένεια. Οι ξενώνες βραχείας φιλοξενίας θα καλύπτουν το σύνολο των ατομικών αναγκών του παιδιού (στέγαση, σίτιση, ψυχοκοινωνική και εκπαιδευτική στήριξη). Θα προβλέπεται επίσης ένα εξατομικευμένο σχέδιο παρέμβασης το οποίο θα υλοποιείται από κοινού με το «Σπίτι του Παιδιού», στην περίπτωση που το παιδί έχει καταθέσει εκεί, στο πλαίσιο μιας ποινικής διαδικασίας. Στόχος είναι η σταδιακή ένταξη του παιδιού σε ένα σταθερό και κατάλληλο περιβάλλον διαβίωσης και ανάπτυξης.

Ενδοοικογενειακή βία

Προστασία των παιδιών από τη διαδικτυακή βία

Το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, αναγνωρίζοντας την ανάγκη θωράκισης των νέων απέναντι στις προκλήσεις του ψηφιακού κόσμου, εκπόνησε ad hoc Εθνική Στρατηγική (2024) για την προστασία των ανηλίκων από τον εθισμό στο διαδίκτυο που περιλαμβάνει σειρά πολιτικών, δράσεων και μέτρων για το ζήτημα.

Η οριζόντια δικτύωση και οι συνέργειες μεταξύ της Εθνικής Στρατηγικής για την Πρόληψη της Βίας κατά των Παιδιών και την Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας ανηλίκων και της Εθνικής Στρατηγικής για την προστασία των ανηλίκων από τον εθισμό στο διαδίκτυο κρίνεται ουσιαστική και επιβεβλημένη.

> **Η Επιτροπή προτείνει επίσης τις εξής πολιτικές για την προστασία των παιδιών από τους κινδύνους του διαδικτύου και τη διαδικτυακή βία.**

Διαδικτυακή βία

Εμβληματική Πολιτική:
Θεσμοθέτηση της ψηφιακής ενηλικίωσης στα 15 έτη και μηχανισμών ελέγχου και ηλικιακής ταυτοποίησης των χρηστών

Στόχοι:

- Εποπτευόμενη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά μικρότερης ηλικίας.
- Ευθυνοποίηση των παρόχων μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Μέτρα:

- ✓ Ψηφιακή εφαρμογή "Kids Wallet".

Μέτρο: Ψηφιακή εφαρμογή "Kids Wallet"

Η πολιτική εντάσσεται σε ευρωπαϊκή θεσμική πρωτοβουλία στην οποία η Ελλάδα πρωτοστατεί. Χρήστες κάτω των 15 ετών δεν θα επιτρέπεται να χρησιμοποιούν μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χωρίς τη ρητή συγκατάθεση των γονέων/ασκούντων την επιμέλεια. Από την πλευρά τους, οι πάροχοι μέσων κοινωνικής δικτύωσης, θα υποχρεούνται να υιοθετήσουν μηχανισμούς για την επαλήθευση της ηλικίας των χρηστών και για την ταυτοποίηση των γονέων/ασκούντων την επιμέλεια που παρέχουν τη συγκατάθεση στην περίπτωση ανήλικου χρήστη (διασταύρωση με δημόσια έγγραφα, ψηφιακή θυρίδα κ.λπ.). Χρήσιμο εργαλείο για την ηλικιακή ταυτοποίηση και τη γονική εποπτεία στον ψηφιακό κόσμο αποτελεί η ψηφιακή εφαρμογή που προτείνεται και από την Εθνική Στρατηγική για την προστασία των ανηλίκων από τον εθισμό στο διαδίκτυο και ο οποίος διασφαλίζει την κατάλληλη χρήση του (**Kids Wallet**). Μέσω της εφαρμογής ο/οι γονέας/είς ασκών/ούντες την επιμέλεια θα έχει/ουν τη δυνατότητα να θέτει/ουν σκόπιμους περιορισμούς (ως προς τον χρόνο πρόσβασης κ.λπ.) και να ενημερώνεται/ονται για τυχόν άστοχη/κακή χρήση και κατάχρηση.

Πολιτική:
Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών και του κοινού στη χρήση του διαδικτύου

Στόχοι:

- Πρόληψη και προστασία των παιδιών από τους κινδύνους του διαδικτύου.

Μέτρα:

- ✓ Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών και του κοινού.

Μέτρο: Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών και του κοινού

Η εκστρατεία ενημέρωσης των παιδιών θα πρέπει να αποτελεί διαρκή δράση, προσαρμοσμένη στις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, να ανανεώνεται και να αφορά την ορθή και ασφαλή χρήση του διαδικτύου και της τεχνολογίας. Επιμέρους δράσεις θα πραγματοποιούνται στο σχολικό περιβάλλον, ενταγμένες στο αναλυτικό πρόγραμμα και στα εργαστήρια δεξιοτήτων, αλλά και σε όλους τους χώρους όπου το παιδί διαθέτει τον ελεύθερο χρόνο του (ομαδικές δραστηριότητες, αθλητισμός, τέχνη κ.λπ.), με ζωντανή επικοινωνία, μέσω των ΜΜΕ και on line.

Οι εκστρατείες εξοικείωσης και ενημέρωσης του κοινού για τις νέες τεχνολογίες (AI) και για την ορθή και υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου, μέσω ΜΜΕ και ΜΚΔ, είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ενημέρωσης του πολίτη και του καταναλωτή. Στο πλαίσιο αυτό, προάγεται η κουλτούρα προστασίας των παιδιών στον ψηφιακό κόσμο και η γενική εγρήγορση αναφορικά με τους ενδεχόμενους κινδύνους.

Πρόταση Πολιτικής:
Συμβουλευτική σε παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας

Στόχοι:

- Πολύπλευρη υποστήριξη παιδιών θυμάτων διαδικτυακής βίας.

Μέτρα:

- ✓ Ανάπτυξη συμβουλευτικών προγραμμάτων για παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας και παιδιά σε εξάρτηση από το διαδίκτυο και για τις οικογένειές τους.
- ✓ Ανάπτυξη προγραμμάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

Στα θύματα διαδικτυακής βίας, κακοποίησης και εκμετάλλευσης, καθώς και στις οικογένειές τους θα παρέχονται γενικές και ειδικές συμβουλευτικές υπηρεσίες ενημέρωσης και υποστήριξης στα κατά τόπους 'Σπίτια του Παιδιού' και σε Υπηρεσίες και φορείς ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στην κοινότητα. Έμφαση δίνεται στη συμμετοχή τους σε αποκαταστατικές πρακτικές, εφόσον η υπόθεση απασχολεί τη δικαιοσύνη. Ειδικά προγράμματα απεξάρτησης από τον εθισμό στο διαδίκτυο θα παρέχονται από το Υπουργείο Υγείας.

Πολιτική:
Ενίσχυση της ικανότητας των γονέων στην εποπτευόμενη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά

Στόχοι:

- Προστασία των παιδιών από τους κινδύνους του διαδικτύου.
- Υποστήριξη της οικογένειας στον εποπτικό της ρόλο.

Μέτρα:

- ✓ Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παροχή υποστήριξης σε γονείς για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά.

Μέτρο: Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παροχή υποστήριξης σε γονείς για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά

Η Επιτροπή προτείνει την παροχή δια ζώσης και on line εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε γονείς/ασκούντες την επιμέλεια/φροντιστές των παιδιών σχετικά με: α) τη θέσπιση κανόνων και τη χωροχρονική οριοθέτηση χρήσης του διαδικτύου από παιδιά, β) την εγκατάσταση και τη χρήση εργαλείων γονικού ελέγχου, γ) την αναγνώριση κινδύνων και ενδείξεων διαδικτυακής βίας και προσβολών, και δ) την πληροφόρηση και τη λήψη υπηρεσιών υποστήριξης. Η δράση θα πρέπει να είναι διαρκής και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης να ανανεώνεται, δεδομένης και της εξέλιξης της τεχνολογίας. Η εκπαίδευση των γονέων θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στα διαφορετικά επίπεδα ψηφιακής εγγραμματοσύνης τους (ανάλογα με την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την πρόσβαση σε τεχνολογία κ.λπ.) και να παρέχεται συμπληρωματικά πρόσβαση σε υπηρεσίες ενημέρωσης και αρωγής σχετικά με τις νέες τεχνολογίες και την τεχνική πρόληψη κινδύνων. Για τη διευκόλυνση και την ενθάρρυνση της γονικής εποπτείας στη χρήση του διαδικτύου, προτείνεται η υποχρέωση των κατασκευαστών συσκευών με πρόσβαση στο διαδίκτυο να προεγκαθιστούν εύχρηστα συστήματα γονικού ελέγχου, τα οποία θα ενεργοποιούνται αυτόματα όταν θα δηλώνεται η χρήση μιας συσκευής από παιδιά.

Εμβληματική Πολιτική:
Πρόληψη και αντιμετώπιση της εξτρεμιστικής και ρατσιστικής βίας και της ρητορικής μίσους

Στόχοι:

- Εκπαίδευση παιδιών και εφήβων στην ορθή διατύπωση επιστημονικών επιχειρημάτων για την προαγωγή θετικών προτύπων.
- Διαμόρφωση μιας ασφαλούς κοινότητας που θα καταδικάζει κάθε μορφή βίας, ρατσισμού και διακρίσεων.
- Ανάδειξη της συνυπευθυνότητας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην καταπολέμηση της ρητορικής του μίσους.

Μέτρα:

- ✓ Διοργάνωση debates σε επίπεδο κοινότητας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων.
- ✓ Εκπόνηση Οδηγού για την υπεύθυνη κάλυψη και την καταπολέμηση της

Η βία και η παραβατικότητα ανηλίκων μπορεί να λειτουργήσουν ως προθάλαμοι του εξτρεμισμού και ακραίων μορφών ριζοσπαστικοποίησης. Ιδίως οι νέοι/ες μπορεί να θεωρούν τον εξτρεμισμό ως αποδεκτή απάντηση στα κοινωνικά, οικονομικά ή πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Όταν η βία διαχέεται ή/και όταν υπάρχει ανοχή απέναντι στη βία, τότε ανοίγει ο δρόμος για πιο ακραίες μορφές εξτρεμισμού και ριζοσπαστικοποίησης.

Η ρητορική του μίσους που αναπτύσσεται τόσο στον πραγματικό κόσμο όσο και στο διαδίκτυο υποσκάπτει την κοινωνική συμπερίληψη και ενισχύει τον εξτρεμισμό. Ο Γενικός Γραμματέας του Ο.Η.Ε. Antonio Guterres έχει χαρακτηρίσει τη λεκτική επιθετικότητα σαν ένα «μεγάφωνο μίσους» εναντίον μεταναστών, προσφύγων, εθνικών, θρησκευτικών και κοινωνικών μειονοτήτων. Πρόκειται για ευάλωτες ομάδες που δαιμονοποιούνται, με αποτέλεσμα αφενός μεν να εμποδίζεται η κοινωνική τους ένταξη και αφετέρου να αυξάνεται η δυνητικότητα της άσκησης βίας εναντίον τους. Καθώς οι ανήλικοι μετέχουν στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης μετατρέπονται σε κοινωνούς αλλά και δρώντες μέσα σε έναν ψηφιακό κόσμο στον οποίο παράγεται λεκτική επιθετικότητα που αποτελεί ένα υλικό δυνητικά μετατρέψιμο σε βίαιη δράση. Πλήθος στοιχείων και ιστορικών παραδειγμάτων καταδεικνύουν τη συσχέτιση μεταξύ της αύξησης της ρητορικής μίσους και της αύξησης των εγκλημάτων μίσους[82]. Αυτό επιτείνεται από το γεγονός ότι η διαδικτυακή ρητορική του μίσους επιτρέπει επίσης στους χρήστες να παραμένουν ανώνυμοι, κάτι που διευκολύνει την προώθηση ακραίων ιδεών αποφεύγοντας τις συνέπειες του πραγματικού κόσμου. Αυτή η ανωνυμία μειώνει τους φραγμούς όσον αφορά την έκφραση βίας και μίσους, ενώ οι αλγόριθμοι των κοινωνικών δικτύων και η δημιουργία των echo champers συχνά προωθούν ακραίο περιεχόμενο που τραβά την προσοχή και προκαλεί περισσότερη εμπλοκή. Αυτός ο φαύλος κύκλος μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω πόλωση και στην άνοδο βίαιων ιδεολογιών.

Μέτρο 1: Διοργάνωση debates σε επίπεδο κοινότητας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων

Η ρητορική μίσους πρέπει να απορρίπτεται θεσμικά και κοινωνικά προκειμένου να μην οδηγήσει σε συμπεριφορές μιμητικές και πολλαπλασιαστικές, καθώς συχνά υιοθετείται μια αδιάφορη στάση απέναντι στο μισαλλόδοξο διαδικτυακό λόγο, το περιεχόμενο του οποίου αποουσιαστικοποιείται και συχνά παρουσιάζεται σαν ένα αθώο αστείο.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, προτείνεται η εκπαίδευση στην αντιεπιχειρηματολογία (counter-narratives) στον ψηφιακό και τον πραγματικό κόσμο που ως στόχο έχει την προώθηση, με λογικά και επιστημονικά επιχειρήματα, θετικών προτύπων, και την αντιστροφή της λεκτικής επιθετικότητας.

Η διοργάνωση debates σε επίπεδο κοινότητας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων για την εκπαίδευση στην αντιεπιχειρηματολογία θα συμβάλλει στη δημιουργία ασφαλών περιβαλλόντων μέσα στον πραγματικό κόσμο, περιλαμβανομένου του χώρου του σχολείου, όπου θα πρέπει να δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες προκειμένου οι μαθητές/ριες να αισθάνονται ασφαλείς να συζητούν τις απόψεις τους χωρίς να δέχονται επικρίσεις και στιγματισμό, με επιτρεπτικότητα στον διάλογο πάνω σε ευαίσθητα θέματα (σεξουαλικότητα, προκαταλήψεις, φύλο, κ.λπ.).

Μέτρο 2: Εκπόνηση Οδηγού για την υπεύθυνη κάλυψη και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Τα Μίντια έχουν καταλυτική επίδραση στην κανονικοποίηση της βίας με την προβολή της και την εξοικείωση που συντελείται μέσω αυτών. Επίσης, η «δαιμονοποίηση» των ανηλίκων δραστών μπορεί να ενθαρρύνει μιμητικές συμπεριφορές μεταξύ των εφήβων και των νέων, αλλά και να ενισχύσει τα αρνητικά κοινωνικά στερεότυπα. Ακόμη, μπορεί να συμβάλλει στην εξοικείωση με τη βία, στην κυνική στάση απέναντί της και στη συνέχιση και διεύρυνση του κύκλου της βίας. Σε περιόδους που η βία ανηλίκων βρίσκεται σε έξαρση, η συνεχής αναφορά σε περιστατικά μπορεί να εντείνει το πρόβλημα. Οι δημοσιογράφοι πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί, ώστε η κάλυψη να μη συμβάλλει στην κλιμάκωση ή/και στην αναπαραγωγή της βίας με ιδιαίτερη προσοχή στη ρητορική μίσους.

Βάσει των παραπάνω, προτείνεται εκπόνηση Οδηγού για την υπεύθυνη κάλυψη των περιστατικών βίας από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ο οποίος θα περιλαμβάνει προτάσεις, όπως:

(α) Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης να συνεργάζονται με ειδικούς για την κάλυψη τέτοιων θεμάτων, παρέχοντας στο κοινό πληροφορίες που βασίζονται στην επιστήμη και προσφέροντας πρακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση της βίας.

(β) Οι δημοσιογράφοι, συντάκτες και παραγωγοί ειδήσεων να (επαν-)εξετάζουν τις πρακτικές τους και να σκέφτονται πώς οι τίτλοι, οι πηγές, τα ρεπορτάζ και η επιλογή των θεμάτων τους μπορούν να δώσουν το πλαίσιο των βίαιων γεγονότων από πολλές πλευρές και να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία προκειμένου να σπάσει ο κύκλος της βίας.

(γ) Οι δημοσιογράφοι να εκπαιδεύονται σε θέματα παιδικής και εφηβικής ψυχολογίας, ώστε να κατανοούν τις επιπτώσεις της κάλυψής τους και να συμβάλλουν θετικά στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

(δ) Τα Μίντια να αναδεικνύουν θετικά πρότυπα και να προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις. Είναι σημαντικό να παρουσιάζονται παραδείγματα νέων που ξεπερνούν τις δυσκολίες ή βρίσκουν υποστήριξη μέσα από προγράμματα κοινωνικής ένταξης, εκπαίδευσης ή ψυχολογικής υποστήριξης. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως εναλλακτικό πρότυπο για άλλους ανηλίκους που ενδέχεται να βρίσκονται σε κίνδυνο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς.

Πολιτική:
Ενδυνάμωση της ασφάλειας και της κοινωνικής ειρήνης στην κοινότητα. Τοπικά δίκτυα πρόληψης της παραβατικότητας

Στόχοι:

- Ενδυνάμωση του αισθήματος ασφάλειας στην κοινότητα.
- Συντονισμένη πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων μέσω της θεσμικής δικτύωσης.
- Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.
- Συστηματική δι-υπηρεσιακή συνεργασία.

Μέτρα:

- ✓ Ανάπτυξη τοπικών δικτύων πρόληψης της παραβατικότητας.
- ✓ Χαρτογράφηση φορέων και υπηρεσιών.

Για την ασφάλεια και την κοινωνική ειρήνη στην κοινότητα προτείνονται πολιτικές πρόληψης που στοχεύουν στην ενδυνάμωση του κοινωνικού ιστού, την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας, την έγκαιρη παρέμβαση, καθώς και την αποτελεσματική λειτουργία των υπηρεσιών. Στην κατεύθυνση αυτή προτείνονται:

- Ανάπτυξη **τοπικών δικτύων πρόληψης της παραβατικότητας** και θεσμική δικτύωση των φορέων και υπηρεσιών σε επίπεδο δήμου/περιφέρειας ανάμεσα σε Περιφέρεια/Δήμο και Περιφερειακές Διευθύνσεις Αστυνομίας, Εκπαίδευσης, Υγείας, Κοινωνικών Υπηρεσιών και φορέων της κοινωνίας των πολιτών.
- **Χαρτογράφηση των φορέων και υπηρεσιών** που απευθύνονται στη νεολαία και την κοινότητα (κοινωνικά και ψυχολογικά προγράμματα, αθλητισμός, πολιτισμός κ.λπ.) σε επίπεδο δήμου/περιφερειακής ενότητας. Η συστηματική συλλογή στοιχείων από τους φορείς της κοινότητας είναι αναγκαία και εξυπηρετεί τόσο την καταγραφή αναγκών προς κάλυψη για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής όσο και την ενημέρωση των αρμόδιων Αρχών και Υπηρεσιών για την ευχερή παραπομπή ανηλίκων θυμάτων, παραβατών και ανηλίκων σε κίνδυνο.

Πολιτική:
Ενεργή συμμετοχή των παιδιών στη ζωή της κοινότητας. Ανάπτυξη θεσμού «περιφερειακού συμβουλίου παιδιών»

Στόχοι:

- Προώθηση της συμμετοχής των παιδιών στη λήψη αποφάσεων και της εμπλοκής τους σε διαδικασίες ενεργού πολίτη.
- Ενδυνάμωση της δημοκρατικής συνείδησης και της κοινωνικής υπευθυνότητας.
- Πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς.
- Ενίσχυση του σεβασμού των μνημείων και άλλων δημόσιων χώρων.

Μέτρα:

- ✓ Περιφερειακό Συμβούλιο Παιδιών.

Το άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού καθιερώνει το δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους. Πρόκειται για ένα θεμελιώδες δικαίωμα που ενισχύει τη δημοκρατική συμμετοχή και την προστασία των παιδιών σε παγκόσμιο επίπεδο, προωθώντας την ισότητα, τον σεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση.

Μέτρο: Περιφερειακό Συμβούλιο Παιδιών

Η συμμετοχή των παιδιών στα κοινά με δράσεις ενεργού πολίτη συμβάλλει στην πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς και την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Πρόκειται για έναν θεσμό πολιτικής κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης του αισθήματος κοινωνικής συμμετοχής και υπευθυνότητας και του σεβασμού των δημόσιων αγαθών. Ειδικά ως προς τον σεβασμό των δημόσιων αγαθών και τη διαφύλαξη και πρόληψη του βανδαλισμού των μνημείων και άλλων δημόσιων χώρων, η ανάπτυξη του θεσμού προβλέπεται να λειτουργήσει αποτρεπτικά μέσα από σχετικές συζητήσεις και πρωτοβουλίες του συμβουλίου. Προτείνεται η πιλοτική εφαρμογή του μέτρου σε πέντε περιφέρειες της χώρας.

Πολιτική:
Προώθηση της μη βίαιης επικοινωνίας από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Στόχοι:

- Η καταπολέμηση της κανονικοποίησης της βίας.
- Η ευρύτερη διάχυση μηνυμάτων που προάγουν την κοινωνική ειρήνη.
- Η ενθάρρυνση των παιδιών να καταδικάζουν τη βία, να απέχουν από τη διάδοσή της και να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην πρόληψή της.

Μέτρα:

- ✓ Καμπάνιες για την ενίσχυση του αισθήματος κοινωνικής υπευθυνότητας των παιδιών και της κοινωνικής αλληλεγγύης («η ανοχή είναι συνενοχή»).
- ✓ Εμπλοκή δημοφιλών προσώπων από τον χώρο του διαδικτύου (influencers, YouTubers), του αθλητισμού και της τέχνης στις εκστρατείες κατά της βίας.
- ✓ Εμπλοκή των ΜΜΕ στις καμπάνιες δημόσιας επικοινωνίας, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης ενάντια στη βία, στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής υπευθυνότητας.
- ✓ Αναθεώρηση του πλαισίου σήμανσης σχετικά με την καταλληλότητα παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων ανά ηλικιακή ομάδα.

Παρότι οι σημερινοί ανήλικοι απομακρύνονται όλο και περισσότερο από την οθόνη της τηλεόρασης και χρησιμοποιούν αυτή του κινητού τηλεφώνου, ο ρόλος των ΜΜΕ παραμένει κρίσιμος στην έκθεση ή αναπαραγωγή βίαιων προτύπων και συμπεριφορών, με άλλα λόγια στην από-ευαισθητοποίηση και την κανονικοποίηση της βίας. Τα προτεινόμενα μέτρα δημιουργούν ένα πλαίσιο ηθικής δέσμευσης και επικοινωνιακής σύμπραξης ενάντια στη βία.

Παραβάτες και θύματα στη Δικαιοσύνη - Φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη

Οι πολιτικές που προτείνονται για το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για ανήλικα θύματα και για ανήλικους παραβάτες του νόμου προάγουν την φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη και βρίσκουν έρεισμα σε διαρκείς και πρόσφατες κατευθύνσεις που δίνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή[83], το Συμβούλιο της Ευρώπης[84] και τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης[85]. Οι προτεινόμενες εμβληματικές και γενικές πολιτικές στοχεύουν:

- στη συνεκτική εφαρμογή των αρχών και των διαδικασιών της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης, στο πεδίο ειδικότερα της ποινικής δικαιοσύνης,
- στην οικονομία, αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα της διαδικασίας σε όλα τα επίπεδα,
- στη συνεπή εφαρμογή της αρχής της εξειδίκευσης του ποινικού δικαίου ανηλίκων

Εμβληματική Πολιτική:
Ολιστική υποστήριξη και πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης: Τα «Σπίτια του Παιδιού» για όλα τα ανήλικα θύματα

Στόχοι:

- Διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του ανήλικου θύματος.
- Υποστήριξη για όλα τα ανήλικα θύματα (υπηρεσίες γενικής υποστήριξης).
- Έμφαση στα θύματα με ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας (ευάλωτα θύματα).
- Μείωση των επαναλαμβανόμενων αφηγήσεων και αποφυγή αδικαιολόγητων καθυστερήσεων.
- Αξιολόγηση και κάλυψη βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων αναγκών όλων των ανήλικων θυμάτων.

Μέτρα:

- ✓ Θεσμική ανασυγκρότηση των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ) ώστε να καλύπτουν τη γενική και την ειδική υποστήριξη όλων των ανηλίκων θυμάτων ανεξάρτητα από τη φύση του αδικήματος, ανάλογα με τις ανάγκες.
- ✓ Γεωγραφική ανάπτυξη των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ).

Σήμερα, τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ) παρέχουν το πλαίσιο για τη δικανική κατάθεση του θύματος και μια γενική υποστήριξη σε ειδικές κατηγορίες θυμάτων, όπως είναι τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, θύματα ενδοοικογενειακής βίας και θύματα εμπορίας ανθρώπων. Έχουν θεσμοθετηθεί πέντε ΣτΠ (σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιά, Πάτρα και Ηράκλειο Κρήτης), ωστόσο σε πλήρη λειτουργία βρίσκονται τα τρία, στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη[86].

Η πρόταση της Επιτροπής εστιάζει στη θεσμική αναβάθμιση των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ), στην επέκτασή τους στην έδρα κάθε Εφετείου και στην παροχή υπηρεσιών ανάλογα με τις ανάγκες.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις επιμέρους κατηγορίες θυμάτων προτείνεται:

- Για τα ανήλικα θύματα των εγκλημάτων για τα οποία η δικανική εξέταση εμπίπτει **υποχρεωτικά** στην αρμοδιότητα των ΣτΠ[87], προτείνεται η ολοκληρωμένη λειτουργία των ΣτΠ σύμφωνα με το διεθνώς αναγνωρισμένο σκανδιναβικό μοντέλο "Barnahus"[88] που βασίζεται στην «αρχή της μιας πόρτας», ("One door principle"). **Όλες οι υπηρεσίες θα προσφέρονται «κάτω από μία στέγη»** ("Under one roof"), στον ίδιο - φιλικά προς το παιδί διαμορφωμένο - χώρο, ο οποίος, εκτός από μια μεγάλη αίθουσα, εξυπηρετεί διαφορετικές ανάγκες. Η πρακτική "Under one roof" προλαμβάνει την επανατραυματοποίηση/ δευτερογενή θυματοποίηση και διασφαλίζει:
  - το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού
  - το δικαίωμα του παιδιού ν' ακουστεί και να ληφθεί υπόψη μέσω της δικανικής κατάθεσης, χωρίς επαναλαμβανόμενες αφηγήσεις/ συνεντεύξεις και αδικαιολόγητη καθυστέρηση
  - την πολύπλευρη και ενιαία υποστήριξη τόσο του ίδιου του παιδιού όσο και των αναίτιων οικείων του, σε ασφαλές, φιλικό και παιδοκεντρικό περιβάλλον
  - τη σε βάθος χρόνου, αν είναι αναγκαίο, παρακολούθησή του

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού επισημαίνει τις αποτελεσματικές διαδικασίες για την εφαρμογή της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού από κάθε μορφής βία (ά. 19 ΔΣΔΠ)[89]. Η προτεινόμενη διαδικασία περιλαμβάνει συνοπτικά: (α) μια συμμετοχική, πολυθεματική αξιολόγηση των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων αναγκών του παιδιού και της οικογένειας, όπου δίνεται η αρμόζουσα βαρύτητα στις απόψεις που εκφράζουν και στην ανταλλαγή των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, (β) την επιτόπια παροχή υπηρεσιών και την παραπομπή του παιδιού και της οικογένειας σε για την ευρύτερη κάλυψη των αναγκών τους, και (γ) τη μετα-παρακολούθηση της παρέμβασης.

Όλα τα παραπάνω επιδιώκονται στο πλαίσιο του προτεινόμενου πολυδύναμου μοντέλου, το οποίο θα διαθέτει:

- Δωμάτιο Παιδικής Προστασίας για την αξιολόγηση των αναγκών, τόσο του θύματος όσο και των άλλων μελών της οικογένειάς του,
- Δωμάτιο ιατροδικαστικών εξετάσεων με σύγχρονο ιατρικό εξοπλισμό,
- Δωμάτιο λήψης της δικανικής εξέτασης και βιντεοσκόπησής της και
- Δωμάτιο συμβουλευτικής υποστήριξης και θεραπευτικών παρεμβάσεων με στόχο τη διαχείριση του τραύματος.

Όπου προς το παρόν δεν λειτουργούν ΣτΠ, προτείνεται να δημιουργηθεί και να ενεργοποιηθεί μητρώο εκπαιδευμένων πραγματογνωμόνων για τη δικανική εξέταση ανηλίκων μαρτύρων θυμάτων προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας (ά. 227 ΚΠΔ).

- Για τα ανήλικα θύματα με **ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας**, η Επιτροπή προτείνει να παραπέμπονται υποχρεωτικά στα ΣτΠ για ατομική αξιολόγηση και διερεύνηση των τυχόν ειδικών αναγκών προστασίας σύμφωνα με τον νόμο (ά. 68 Ν. 4478/2017). Η συγκεκριμένη κατηγορία θυμάτων περιλαμβάνει, πέραν των θυμάτων που ήδη προστατεύονται, θύματα που υπέστησαν σημαντική βλάβη λόγω της σοβαρότητας του εγκλήματος, θύματα τρομοκρατίας, εγκλήματος που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή διακρίσεις, θύματα τα οποία είναι ιδιαίτερα ευάλωτα λόγω της σχέσης τους με τον δράστη ή της εξάρτησής τους από αυτόν, θύματα με αναπηρίες κ.λπ. (ά. 22 παρ. 3 Οδηγίας 2012/29/ΕΕ). Στο πλαίσιο των ΣτΠ θα παρέχονται στα εν λόγω θύματα οι κατάλληλες υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης (ά. 62 παρ. 2 Ν. 4478/2017), συμπεριλαμβανομένης και της εξασφάλισης της προσωρινής τους στέγασης μαζί με ενήλικο πρόσωπο εμπιστοσύνης τους, όποτε αυτό κρίνεται σκόπιμο.
- Για **όλα** τα ανήλικα θύματα, η Επιτροπή προτείνει να παρέχονται στο πλαίσιο των ΣτΠ οι κατάλληλες υπηρεσίες γενικής υποστήριξης (ά. 62 παρ. 1 Ν. 4478/2017).

Η παροχή των εν λόγω πολυθεματικών υπηρεσιών προϋποθέτει τη διεπιστημονική τους στελέχωση με εξειδικευμένους επαγγελματίες.

Πολιτική:
Ενδυνάμωση δι-υπηρεσιακής συνεργασίας και εκπόνηση εργαλείων

Στόχοι:

- Συνεκτικό πλαίσιο αξιολόγησης και διαχείρισης περιστατικών.
- Προσαρμοσμένη και κατάλληλη υποστήριξη ανηλίκων θυμάτων.
- Έγκαιρη και επιμελής εξέταση των υποθέσεων.

Μέτρα:

- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.).
- ✓ Εκπόνηση φιλικού προς τα παιδιά οδηγού πληροφόρησης σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων τους, τον τρόπο συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία και τις υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης, από την πρώτη επαφή τους με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/προσδιορισμού των ειδικών αναγκών προστασίας για παιδιά θύματα.

Τα προτεινόμενα μέτρα υποστηρίζουν τα γενικά συστατικά της Φιλικής προς το Παιδιά Δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και την ανάπτυξη ειδικευμένων υπηρεσιών σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας σε εθνικό επίπεδο. Προτείνονται επίσης συνέργειες με τις πολιτικές και τα μέτρα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Σεξουαλική Κακοποίηση Παιδιών 2022-2027 και συγκεκριμένα το Ενιαίο Εθνικό Πρωτόκολλο Διαχείρισης Περιστατικών Σεξουαλικής Κακοποίησης.

ΙΙ. Προτάσεις για τους ανήλικους παραβάτες

Στην ελληνική έννομη τάξη η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών του νόμου εφαρμόζεται καταρχήν στην κοινότητα, με αναμορφωτικά μέτρα (ά. 122επ. ΠΚ), ενώ προβλέπονται και θεραπευτικά μέτρα για ανηλίκους με προβλήματα ψυχικής υγείας, εξάρτησης κ.λπ. (ά. 123 ΠΚ). Η τοποθέτηση σε Ίδρυμα Αγωγής προβλέπεται για την τέλεση οποιουδήποτε αδικήματος από ανήλικο 12-18 ετών, ενώ ποινή στερητική της ελευθερίας (περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων) μπορεί να επιβληθεί σε ανήλικο15-18 ετών για πράξη που αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα, με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση (ά. 127 ΠΚ).

Εμβληματική Πολιτική:
Ένας κόμβος εξειδικευμένων υπηρεσιών για τους ανήλικους παραβάτες

Στόχοι:

- Ενοποίηση και βελτιστοποίηση των δομών απονομής δικαιοσύνης για ανήλικους παραβάτες.
- Αποτελεσματικότερη και ταχύτερη διαχείριση των υποθέσεων ανήλικων παραβατών.
- Έγκαιρη παραπομπή σε υπηρεσίες αξιολόγησης, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, ένταξης και πρόληψης της υποτροπής.
- Καθιέρωση εξειδικευμένων νομικών εργαλείων και διαδικασιών.

Μέτρα:

- ✓ Δημιουργία διαλειτουργικής μονάδας φιλικής δικαιοσύνης για τους ανήλικους παραβάτες του νόμου.
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.).
- ✓ Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/εκτίμησης παραγόντων κινδύνου και προστασίας για παιδιά παραβάτες.

Προτείνεται η δημιουργία μιας ενιαίας διαλειτουργικής μονάδας -κόμβου υπηρεσιών στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου[90] σε διακριτό χώρο, όπου θα συστεγάζονται και θα συνεργάζονται στενά **οι θεσμοί του Εισαγγελέα Ανηλίκων, του ειδικού Ανακριτή Ανηλίκων, του Επιμελητή Ανηλίκων και του Δικαστηρίου Ανηλίκων**[91].

Για τον ορθότερο και αποτελεσματικότερο χειρισμό των υποθέσεων πριν από την είσοδο του ανηλίκου στο δικαστικό σύστημα, προτείνεται η **δημιουργία Τμημάτων Προστασίας Ανηλίκων σε όλες τις Περιφερειακές Αστυνομικές Διευθύνσεις**, κατά το πρότυπο της Υποδιεύθυνσης που λειτουργεί στην Αθήνα και η δημιουργία εξειδικευμένων Τμημάτων Αντιμετώπισης Παραβατικότητας Ανηλίκων σε ορισμένες περιοχές (κατά το πρότυπο των Τμημάτων Ενδοοικογενειακής Βίας).

Αμέσως μετά την ολοκλήρωση του σταδίου που αφορά την Αστυνομία, με την είσοδο του ανηλίκου στο δικαστικό σύστημα και στη διαλειτουργική μονάδα -κόμβο υπηρεσιών, θα εφαρμόζονται με μεγαλύτερη ευχέρεια και με τη μικρότερη δυνατή έκθεση του ανηλίκου, όλες οι προβλεπόμενες από την ποινική νομοθεσία διαδικασίες και δυνατότητες[92]. Στην κατεύθυνση αυτή θα συνέβαλε και η δημιουργία Εισαγγελίας Ανηλίκων σε κάθε Πρωτοδικείο, κατά το πρότυπο του Τμήματος Ανηλίκων και Ενδοοικογενειακής Βίας της Εισαγγελίας Αθηνών.

Ειδικότερα, στον κόμβο αυτό:

- Θα ασκούν τα καθήκοντά τους **ο Εισαγγελέας Ανηλίκων και ο Ανακριτής Ανηλίκων**. Ο/Η ανήλικος/η (συνοδευόμενος/η από τον/την/τους ασκούντα/ες την επιμέλεια) θα οδηγείται (άμεσα και υποχρεωτικά) στον Εισαγγελέα Ανηλίκων, οπότε θα είναι πρόσφορες:
  - Η ακρόασή του/της από τον Εισαγγελέα για το ενδεχόμενο της εφαρμογής της αποχής από την ποινική δίωξη με ή χωρίς την επιβολή μέτρου[93]
  - Η ακρόασή του/της από τον Εισαγγελέα και η άμεση παραπομπή του/της είτε στο ακροατήριο, σε ρητή δικάσιμο, είτε στο συστεγαζόμενο Γραφείο του Ειδικού Ανακριτή Ανηλίκων, σύμφωνα με τον νόμο. Η συστέγαση με τον Επιμελητή Ανηλίκων παρέχει τη δυνατότητα της ταυτόχρονης διασύνδεσης με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (ΥΕΑ&ΚΑ), της έγκαιρης ενημέρωσης και πληροφόρησής του/της, της διενέργειας της ατομικής αξιολόγησης αμελλητί (ή έστω της έναρξης αυτής), ενώ μειώνεται ο κίνδυνος της ερήμην εκδίκασης των υποθέσεων. Επιπλέον, ο/η επιμελητής/ρια ανηλίκων αποκτά άμεση πρόσβαση στη δικογραφία για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των στοιχείων της. Η συστέγαση με τον Ανακριτή εξασφαλίζει τον γρήγορο και επιμελή συντονισμό των ενεργειών των, εκ του νόμου, από κοινού εμπλεκόμενων Υπηρεσιών και την άμεση ενεργοποίηση των περιοριστικών όρων.
- Θα εδρεύει το **Δικαστήριο Ανηλίκων**, σύμφωνα με τη φιλική προς τα παιδιά οργάνωση χώρων που διασφαλίζουν την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και την επικέντρωση στον διαπαιδαγωγικό σκοπό της διαδικασίας.
- Θα λειτουργεί το **Τμήμα/Αυτοτελές Γραφείο Επιμελητών Ανηλίκων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής** (ΥΕΑ&ΚΑ) και θα παρέχονται οι υπηρεσίες ατομικής αξιολόγησης, επιμέλειας και επιτήρησης, καθώς και παραπομπής σε φορείς της κοινότητας από τον/την επιμελητή/ρια ανηλίκων (βάσει διαθέσιμου στην Εισαγγελία καταλόγου χαρτογραφημένων υπηρεσιών και επικαιροποιημένων στοιχείων), σε όποια από τις παραπάνω περιπτώσεις. Προκειμένου να είναι σε θέση οι Υπηρεσίες να ανταποκριθούν στο σχέδιο αυτό, προτείνεται ο εκσυγχρονισμός και η συμπλήρωση του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας[94] των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (ΥΕΑ&ΚΑ) και η στελέχωσή τους ανάλογα με τη δικαστική ύλη, με την πρόβλεψη τουλάχιστον μίας θέσης Επιμελητή Ανηλίκων αποκλειστικής απασχόλησης, ανά Δικαστήριο Ανηλίκων.
- Θα παρέχονται **υπηρεσίες πρώτης γραμμής** από ειδικό ψυχικής υγείας για έγκαιρη παρέμβαση[95], καθώς και η ειδική ατομική αξιολόγηση, όποτε κρίνεται σκόπιμο, από την Ομάδα Εκτίμησης Ανηλίκων Δραστών (σύμφωνα με τον νόμο).

Για τη γρήγορη και επιμελή διαχείριση των υποθέσεων είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν σύγχρονα εργαλεία ατομικής αξιολόγησης και πρωτόκολλα ενεργειών που θα εξασφαλίζουν τον συντονισμό των Υπηρεσιών και την εξατομικευμένη μεταχείριση των παιδιών.

Η εφαρμογή του προτεινόμενου μοντέλου προϋποθέτει την επαρκή στελέχωση των Υπηρεσιών που συμπράττουν.

Πολιτική:
Εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης

Στόχοι:

- Ενσωμάτωση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στη δικαστηριακή πρακτική.
- Εναρμόνιση των διαδικασιών με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές αρχές και την ελληνική έννομη τάξη.
- Επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης.

Μέτρα:

- ✓ Ανάπτυξη δικτύου παρόχων υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Ν. 4478/2017, ά. 63) που θα συμβάλλουν στην εφαρμογή της κατά παρέκκλιση διαδικασίας (ά. 46 παρ. 1 ΚΠΔ).
- ✓ Εκπαίδευση επαγγελματιών σε φιλικές προς τα παιδιά επανορθωτικές διαδικασίες.

Οι υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης (διαμεσολάβηση δράστη - θύματος, επανορθωτικοί κύκλοι κ.ά.) προβλέπονται νομοθετικά από το 2017, δεν έχουν, ωστόσο, εφαρμοσθεί στη χώρα μας. Με τα προτεινόμενα μέτρα προωθείται η συστηματική ένταξη της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στη δικαστηριακή πρακτική, υπό τις νόμιμες και σκόπιμες προϋποθέσεις, καθώς διασφαλίζει το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών και την αποφόρτιση του ποινικού συστήματος.

Πολιτική:
Ενίσχυση του ρόλου της κοινότητας στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων

Στόχοι:

- Ενίσχυση της εφαρμογής κοινοτικών μέτρων ως κύριας επιλογής στη μεταχείριση ανηλίκων παραβατών.
- Εμπλουτισμός των αναμορφωτικών μέτρων.
- Δημιουργία εξειδικευμένων δομών φιλοξενίας και θεραπείας για τη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος στην κοινότητα.

Μέτρα:

- ✓ Αναδιαμόρφωση και εκσυγχρονισμός του αναμορφωτικού μέτρου της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή επιτρόπους του: υποχρεωτική παρακολούθηση προγράμματος οικογενειακής συμβουλευτικής (κοινές συνεδρίες του ανήλικου με τους γονείς ή επιτρόπους του).
- ✓ Θεσμοθέτηση νέου αναμορφωτικού μέτρου «παρακολούθηση ειδικού προγράμματος πολιτειακής εκπαίδευσης».
- ✓ Δημιουργία θεραπευτικών δομών ψυχιατρικής εκτίμησης, θεραπευτικής παρέμβασης και διαμονής για ανηλίκους που χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης.
- ✓ Δημιουργία δομών φιλοξενίας για ανήλικους παραβάτες που στερούνται κατάλληλου οικογενειακού περιβάλλοντος και απασχολούν με ήπια και μεσαία παραβατική συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας, δίνεται σαφές προβάδισμα στην εφαρμογή μιας ποικιλίας μέτρων κοινωνικής ένταξης σε καθεστώς ελευθερίας (κοινοτικών μέτρων), ενώ τα στερητικά της ελευθερίας μέτρα και κυρώσεις αποτελούν την ύστατη λύση (ultimum refugium).

Ο εκσυγχρονισμός και η ενίσχυση του αναμορφωτικού μέτρου της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή επιτρόπους του, με την υποχρεωτική παρακολούθηση οικογενειακής συμβουλευτικής σε εξειδικευμένα προγράμματα που θα αναπτυχθούν για τον σκοπό αυτό στην κοινότητα αποσκοπεί στην οριοθέτηση του ανηλίκου στο πλαίσιο της οικογένειας, με την παράλληλη ενδυνάμωση της οικογενειακής συνοχής και την υποστήριξη των γονέων στο ρόλο τους.

Το νέο προτεινόμενο μέτρο της παρακολούθησης ειδικού προγράμματος πολιτειακής εκπαίδευσης συνίσταται στην παρακολούθηση ειδικού εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο θα παρέχεται από την τοπική αυτοδιοίκηση, σε συνεργασία και με το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, λόγω εμπειρίας σε παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής και υπευθυνότητας των ανηλίκων.

Για την υποστήριξη των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων στην κοινότητα (ά. 122 και 123 ΠΚ) προτείνεται η δημιουργία θεραπευτικών δομών, όπου θα τοποθετούνται ανήλικοι που εμπίπτουν στο ά. 123 ΠΚ (με ψυχική διαταραχή κ.λπ.), καθώς και δομών φιλοξενίας για ανηλίκους που χρήζουν παρακολούθησης με αναμορφωτικά μέτρα στην κοινότητα[96]. Για τον σκοπό αυτό, προτείνεται και η αξιοποίηση των Στεγών των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων.

Πολιτική:
Βελτίωση θεσμικού πλαισίου και συνθηκών κράτησης

Στόχοι:

- Θεσμική προσαρμογή και συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα για χωριστή κράτηση των ανηλίκων.
- Βελτίωση των συνθηκών κράτησης και εφαρμογή διεθνών συστάσεων.
- Προαγωγή της αποκατάστασης και της κοινωνικής επανένταξης.

Μέτρα:

- ✓ Προσθήκη διατάξεων στη σωφρονιστική νομοθεσία για τη χωριστή κράτηση της ηλικιακής ομάδας 15-18 ετών.
- ✓ Έκδοση Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας σωφρονιστικών καταστημάτων για ανηλίκους σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.
- ✓ Μετεγκατάσταση των ανήλικων κρατουμένων του Ειδικού Αγροτικού Σωφρονιστικού Καταστήματος Νέων Κασσαβέτειας και των Ειδικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων Νέων Βόλου και Αυλώνα σε κατάλληλες δομές.
- ✓ Διαχωρισμός στην κράτηση ανηλίκων με βάση το φύλο, το αναπτυξιακό στάδιο και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως απεξάρτηση και ψυχιατρική παρακολούθηση.
- ✓ Παροχή υπηρεσιών σωματικής, ψυχικής υγείας και απεξάρτησης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας, επικοινωνίας και κοινωνικής ένταξης.

Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων σε ιδρυματικό πλαίσιο χρήζει ειδικών προσαρμογών και άμεσων παρεμβάσεων στη βάση των προτεινόμενων μέτρων.

Πολιτική:
Επανένταξη - Μετασωφρονιστική μέριμνα

Στόχοι:

- Δημιουργία ενισχυμένου πλαισίου μετασωφρονιστικής μέριμνας για ανήλικους και νεαρούς ενήλικες.
- Κοινωνική, εκπαιδευτική και εργασιακή ένταξη αποφυλακισμένων.
- Μείωση της υποτροπής.

Μέτρα:

- ✓ Ενίσχυση του φορέα «ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΝΠΙΔ» (υπό την εποπτεία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη) και ίδρυση Παραρτημάτων σε Βόλο, Θεσσαλονίκη και Πάτρα.
- ✓ Εκπόνηση ατομικού σχεδίου κοινωνικής επανένταξης από το στάδιο της κράτησης.
- ✓ Εκπαίδευση στελεχών στην κοινωνική επανένταξη νεαρών αποφυλακισμένων.
- ✓ Εκπόνηση ερευνών για ζητήματα κοινωνικής επανένταξης νέων.

Οργανωμένες και συστηματικές δράσεις για την επανένταξη των ανήλικων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους είναι απαραίτητες για την αποκατάστασή τους και για την πρόληψη της υποτροπής.

Η αξιοποίηση και ενίσχυση του φορέα «ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΝΠΙΔ», μέσω και της ίδρυσης Παραρτημάτων, αποσκοπεί στην έγκαιρη, επιτόπια παρέμβαση σε ανήλικους και νέους κρατούμενους και αποφυλακισμένους, με έμφαση στην ανίχνευση αναγκών και τη διενέργεια προκαταρκτικών ενεργειών από το στάδιο της κράτησης. Η ανταπόκριση σε επείγουσες ανάγκες κατά την αποφυλάκιση και η άμεση διασύνδεση με τους τομείς της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης και την αγορά εργασίας αποτελούν προτεραιότητες. Κατάλληλα εκπαιδευμένοι επαγγελματίες και παρεμβάσεις που τεκμηριώνονται με ερευνητικά δεδομένα και αποδεδειγμένα καλές πρακτικές αποτελούν τη βάση για την επιτυχή έκβαση των περιπτώσεων.

Πολιτική:
Ειδική προληπτική παρέμβαση για τους ανηλίκους σε κίνδυνο

Στόχοι:

- Η πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς.
- Εκσυγχρονισμός του πλαισίου προληπτικής παρέμβασης της δικαιοσύνης σε ανηλίκους σε κίνδυνο.
- Προώθηση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ φορέων στην προληπτική παρέμβαση.

Μέτρα:

- ✓ Αναθεώρηση θεσμικού πλαισίου και αναβάθμιση του προληπτικού ρόλου του Εισαγγελέα.
- ✓ Ενεργή εμπλοκή και αξιοποίηση των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων στην προληπτική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα.

Μια ειδική κατηγορία ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο για εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς - και οι οποίοι δεν έχουν απασχολήσει τις αρχές με αξιόποινη πράξη - εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Εισαγγελικής Αρχής έπειτα από αναφορά. Το κανονιστικό και εφαρμοστικό πλαίσιο της προληπτικής παρέμβασης ανάγεται στο έτος 1940 (ΑΝ 2724/1940) και το ειδικό προληπτικό μέτρο («διοικητική επιμέλεια») επιβάλλεται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, σε συνέχεια ενεργειών του Εισαγγελέα.

Η Επιτροπή προτείνει το μέτρο της προληπτικής παρέμβασης για τους ανηλίκους σε κίνδυνο να διατηρηθεί. Όμως, για την ορθή εφαρμογή του, είναι αναγκαίο να εκσυγχρονισθεί η νομική βάση του και ο δικαιοδοτικός ρόλος του Εισαγγελέα, καθώς και να αναλαμβάνουν οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων την υλοποίηση του μέτρου, σε συνεργασία με τον Εισαγγελέα Ανηλίκων, ο οποίος θα εκδίδει και τη σχετική διάταξη.

4.5. Οριζόντιες Πολιτικές

Ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα καταγραφής για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων

Βασικός στόχος του ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος είναι η ακριβής αποτύπωση του φαινομένου της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων και η διαχρονική παρακολούθηση της εξέλιξής του. Η καταγραφή των στοιχείων με ακρίβεια και η τακτική ανάλυση των δεδομένων επιτρέπουν στις Αρχές να αναγνωρίσουν πρότυπα και τάσεις, προσφέροντας μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του προβλήματος. Επιπλέον, διευκολύνουν την εκπόνηση στοχευμένων παρεμβάσεων και τη βελτίωση των υφιστάμενων πολιτικών με βάση αποδεικτικά στοιχεία.

1. Συλλογή Δεδομένων

(α) Δημιουργία Μητρώου Ανηλίκων Θυμάτων Βίας

Η δημιουργία ενός εθνικού μητρώου για τα ανήλικα θύματα βίας αποτελεί βασικό εργαλείο για τη συλλογή, καταγραφή και παρακολούθηση των περιστατικών κακοποίησης και θυματοποίησης. Η καταχώριση των περιστατικών είναι υποχρεωτική και περιλαμβάνει δεδομένα από επαγγελματίες κοινωνικών υπηρεσιών, υγειονομικών μονάδων και γραμμών βοήθειας. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται πρέπει να καλύπτουν στοιχεία όπως το φύλο, η ηλικία και η μορφή της βίας, εξασφαλίζοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα του προβλήματος.
Η διεθνής βιβλιογραφία υπογραμμίζει τη σημασία της συγκέντρωσης ακριβών και επικαιροποιημένων δεδομένων για την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και θυματοποίησης. Για παράδειγμα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) έχει τονίσει τη σημασία της ύπαρξης εθνικών μητρώων για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τη βία, υποστηρίζοντας ότι τέτοια δεδομένα αποτελούν τη βάση για την εκπόνηση στρατηγικών πολιτικών και παρεμβάσεων (WHO, 2020).

(β) Διαλειτουργικότητα και διασύνδεση με άλλες πηγές δεδομένων

Η αποτελεσματική παρακολούθηση των περιστατικών απαιτεί τη διαλειτουργικότητα του πληροφοριακού συστήματος με τις στατιστικές βάσεις δεδομένων (στατιστικών) της αστυνομίας, της δικαιοσύνης και άλλων σχετικών πλατφορμών, όπως του stop bullying του Υπ. Παιδείας. Μέσω της διασύνδεσης αυτών των βάσεων δεδομένων, μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα στοιχεία ανά την επικράτεια για τη θυματοποίηση και την παραβατικότητα, προσδιορίζοντας δημογραφικές και κοινωνικές παραμέτρους, όπως η ηλικία, το φύλο και η μορφή βίας.
Η διασύνδεση και η ενοποίηση των πληροφοριακών συστημάτων είναι μια πρακτική που εφαρμόζεται ήδη σε αρκετές χώρες, με στόχο τη δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου δεδομένων. Σύμφωνα με έρευνες, η διαλειτουργικότητα ενισχύει την ικανότητα των αρχών να ανταποκρίνονται έγκαιρα και αποτελεσματικά, ενώ παράλληλα βελτιώνει την αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων (European Union Agency for Fundamental Rights, 2015).

(γ) Καταχώριση ποσοτικών στοιχείων από τις γραμμές επικοινωνίας και Μία Ενιαία γραμμή επικοινωνίας

Οι γραμμές βοήθειας αποτελούν συχνά τον πρώτο αποδέκτη των αναγκών των παιδιών και λειτουργούν ως ενδιάμεσοι που ενθαρρύνουν τις καταγγελίες και τις παραπομπές των περιστατικών σε εξειδικευμένους φορείς. Για το λόγο αυτό, η τήρηση έγκυρων και αξιόπιστων δεδομένων από τη λειτουργία των γραμμών είναι σημαντική. Σήμερα παρατηρείται κατακερματισμός των υφιστάμενων γραμμών βοήθειας (π.χ. δύο γραμμές ΕΚΚΑ 197 ψυχοκοινωνικής στήριξης, 1107 παιδικής προστασίας, 10306 γραμμή ψυχολογικής υποστήριξης του Υπουργείου Υγείας, 10201 του Υπ. Προστασίας του Πολίτη κ.ά.) και ελλιπής αποτίμηση του έργου τους.

Ήδη από το 2007 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ζητήσει από τα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν κοινούς σε όλα κράτη μέλη αριθμούς που να ξεκινούν από το 116 και ονομάζει τις υπηρεσίες **αυτές ως 'υπηρεσίες με κοινωνική αξία' (services of social value)[97]. Ο στόχος αυτής της ενιαίας ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας είναι να γνωρίζουν όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες** ότι υπάρχει ένα κοινό πλαίσιο δωρεάν παρεχόμενης συμβουλευτικής και υποστήριξης για περιστατικά που συμβαίνουν σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Εναρμονισμένη με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις είναι η γραμμή **116 111** για τα παιδιά που λειτουργεί από το 2015 από το Χαμόγελο του Παιδιού και δέχεται όλα τα σχετικά με τη βία κατά των παιδιών αιτήματα και καταγγελίες

https://www.hamogelo.gr/gr/el/116111/.

Προτείνονται οι εξής δράσεις:

1. Η συστηματική αποτίμηση του έργου των γραμμών βοήθειας με ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες και η ανάρτηση των σχετικών στατιστικών δεδομένων στο ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα.
2. Όλα τα στοιχεία και οι εκθέσεις της Εθνικής Γραμμής SOS 1056 που έχουν εκχωρηθεί στο Χαμόγελο του Παιδιού (παρ. 2 του άρθρο 67, Ν. 4313/ 2014) να υποβάλλονται ετησίως στο αρμόδιο όργανο διακυβέρνησης της Εθνικής Στρατηγικής και να αναρτώνται στο ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα, και
3. Ενοποίηση όλων των υφιστάμενων γραμμών βοήθειας για τα παιδιά σε μία **ενιαία γραμμή** για όλους τους πολίτες με εύκολο αριθμό απομνημόνευσης με επιμέρους εσωτερικές παραπομπές στις υπάρχουσες γραμμές ανάλογα με την ομάδα στόχο, την εκτίμηση του κινδύνου και άλλους παράγοντες.

2. Ανάπτυξη εργαλείων και εκπαίδευση επαγγελματιών

Η αποτελεσματική χρήση του πληροφοριακού συστήματος προϋποθέτει την εκπόνηση ειδικών εργαλείων και πρωτοκόλλων, καθώς και την εκπαίδευση των επαγγελματιών που θα το χρησιμοποιούν. Οι επαγγελματίες των κοινωνικών υπηρεσιών, του υγειονομικού τομέα και των δικαστικών αρχών χρειάζονται κατάλληλη εκπαίδευση για τη σωστή καταχώριση των περιστατικών και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους, εξασφαλίζοντας έτσι την αξιοπιστία των δεδομένων. Η εκπαίδευση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει θέματα που αφορούν τη χρήση του συστήματος, αλλά και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις επιπτώσεις της βίας στα παιδιά.

3. Κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας

Η λειτουργία του πληροφοριακού συστήματος πρέπει να υπόκειται σε ένα σαφές κανονιστικό πλαίσιο που θα διασφαλίζει την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τον έλεγχο της προσβασιμότητας. Το πλαίσιο αυτό πρέπει να περιλαμβάνει διαβαθμίσεις πρόσβασης και να ορίζει ποιοι επαγγελματίες έχουν δικαίωμα εισαγωγής και ανάκτησης δεδομένων, ώστε να προστατεύονται τα δικαιώματα των παιδιών και των οικογενειών τους. Επιπλέον, η διασφάλιση της προστασίας των δεδομένων είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

4. Περιοδική αξιολόγηση και αναπροσαρμογές

Η περιοδική αξιολόγηση του πληροφοριακού συστήματος και των αποτελεσμάτων του είναι απαραίτητη για την αναγνώριση πιθανών αδυναμιών και την προσαρμογή των διαδικασιών. Οι αναπροσαρμογές θα πρέπει να γίνονται με βάση τα ευρήματα των αξιολογήσεων, προκειμένου να βελτιώνεται η λειτουργικότητα και η αποτελεσματικότητα του συστήματος. Οι αξιολογήσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την εκπόνηση νέων στρατηγικών πολιτικών και παρεμβάσεων που θα ανταποκρίνονται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των ανηλίκων και των οικογενειών τους.
Η αξιολόγηση των πληροφοριακών συστημάτων και των σχετικών πολιτικών προγραμμάτων αποτελεί βέλτιστη πρακτική για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και της μακροπρόθεσμης επιτυχίας των παρεμβάσεων, όπως αναφέρεται από διεθνείς οργανισμούς και έρευνες (UNICEF, 2021).

Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας στο παιδί και την οικογένεια

Η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών ψυχικής υγείας στο παιδί και στην οικογένεια στο πλαίσιο της κοινότητας αποτελεί υψηλής προτεραιότητας πεδίο προληπτικής παρέμβασης και απαντά στο δικαίωμα του παιδιού στην επιβίωση και στην ανάπτυξη (άρθρο 6 ΔΣΔΠ).

(α) Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά και οικογένειες στην κοινότητα
Η προαγωγή της ψυχικής υγείας εξασφαλίζεται μέσα από την προσέγγιση της κοινοτικής ψυχιατρικής και την οργάνωση Υπηρεσιών σε περιφερειακό επίπεδο. Θα πρέπει οι παρεχόμενες υπηρεσίες να ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες και να προωθούνται οι κατάλληλες συνέργειες (διεταιρική προσέγγιση) για τον έγκαιρο εντοπισμό και την ατομική και οικογενειακή ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση των περιστατικών. Αναγκαία κρίνεται η άμεση ενίσχυση, σε ανθρώπινο δυναμικό και πόρους, και η γεωγραφική τους επέκταση, καθώς και η σύναψη πρωτοκόλλων συνεργασίας ανάμεσα στα Υπουργεία Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, καθώς και Δικαιοσύνης, για την ολοκληρωμένη λειτουργία τους.

(β) Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά με προβλήματα χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και τις οικογένειές τους
Η έγκαιρη παρέμβαση στη χρήση ουσιών εξασφαλίζεται μέσα από τη λειτουργία συμβουλευτικών προγραμμάτων και κέντρων ημέρας στην κοινότητα, εξειδικευμένων προγραμμάτων για τις περιπτώσεις παιδιών που εμφανίζουν συννοσηρότητα και θεραπευτικών προγραμμάτων διαμονής για τις περιπτώσεις για τις οποίες απαιτείται εντατική παρακολούθηση σε προστατευμένο περιβάλλον. Αναγκαία κρίνεται η άμεση ενίσχυση τέτοιων δομών, η γεωγραφική τους επέκταση και η σύναψη πρωτοκόλλων συνεργασίας με τα Υπουργεία Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, καθώς και Δικαιοσύνης.

(γ) Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για ιδιαίτερα ευάλωτα παιδιά και για παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης
Όλες οι παραπάνω (υπό α και β) υπηρεσίες απευθύνονται σε όλα τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Ωστόσο, ειδικά σχεδιασμένες

και προσαρμοσμένες παρεμβάσεις σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένης και της προστασίας της ψυχικής τους υγείας, απαιτούνται για ιδιαίτερα ευάλωτα παιδιά (παιδιά μεταναστών, παιδιά προσφύγων και αιτούντων άσυλο, ασυνόδευτα παιδιά, παιδιά με αναπηρίες, άστεγα παιδιά, παιδιά Ρομά και παιδιά που βρίσκονται σε ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων και ιδρυμάτων και καταστημάτων κράτησης του ποινικού συστήματος). Αμέσου προτεραιότητας είναι και η παροχή υπηρεσιών διάγνωσης και θεραπευτικής παρακολούθησης παιδιών που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας και βρίσκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης είτε ως δράστες είτε ως θύματα, καταρχήν στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών στον γενικό πληθυσμό (βλ. παραπάνω υπό α και β), αλλά και με ειδικές υπηρεσίες γρήγορης και επιμελούς εξέτασης των περιπτώσεων αυτών, όπου χρειάζεται. Αναγκαία, επομένως, κρίνεται η άμεση δημιουργία εξειδικευμένων προγραμμάτων στο πλαίσιο πρωτοκόλλων συνεργασίας ανάμεσα στα Υπουργεία Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, Μετανάστευσης και Ασύλου, Προστασίας του Πολίτη, καθώς και Δικαιοσύνης.

(δ) Κατάλληλες υπηρεσίες ψυχικής υγείας για όλα τα παιδιά έως 18 ετών
Αμέσου προτεραιότητας κρίνεται η άρση των εμποδίων για την εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης των παιδιών έως 18 ετών σε κατάλληλες για την ηλικία τους και το αναπτυξιακό τους στάδιο και επαρκείς ποιοτικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας στα νοσοκομεία όλης της επικράτειας.

(ε) Κινητοποίηση και ενημέρωση της κοινότητας
Η προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας στον γενικό πληθυσμό αποτελεί αναπόσπαστο τομέα της πρόληψης της βίας σε παιδιά και νέους. Δράσεις γενικής πρόληψης και στοχευμένες παρεμβάσεις στην τοπική κοινωνία, στη σχολική ζωή και στους χώρους συλλογικής δράσης συνθέτουν το τοπίο για την εγρήγορση της κοινότητας σε θέματα πρόληψης βίας και παραβατικότητας. Η ενδυνάμωση των προγραμμάτων πρόληψης μέσα από την ενίσχυση των συμπράξεων του Υπουργείου Υγείας με την τοπική αυτοδιοίκηση κρίνεται σκόπιμη.

Ανάπτυξη της έρευνας σε όλες τις μορφές βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων

Δυστυχώς η χώρα μας παρουσιάζει τεράστιο έλλειμα συστηματικών κοινωνικών ερευνών για το φαινόμενο της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων διαχρονικά (βλ. κεφ. 2 παρούσας έκθεσης). Χρειάζεται ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας σχετικά με τους αιτιολογικούς παράγοντες, τις μορφές, τις συνέπειες και τις στρατηγικές αντιμετώπισης της βίας κατά των παιδιών και της παραβατικότητας ανηλίκων, με σκοπό τη διαμόρφωση τεκμηριωμένων πολιτικών και την ανάπτυξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων.

Προτείνεται:

- **Η χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων:** Παροχή κρατικής και ιδιωτικής χρηματοδότησης για πανεπιστημιακά ερευνητικά προγράμματα που αφορούν την ανάλυση και πρόληψη της βίας κατά των παιδιών
- **Η πρόσβαση σε στοιχεία του ολοκληρωμένου συστήματος καταγραφής αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και με σεβασμό στην προστασία προσωπικών δεδομένων:** Συλλογή, καταγραφή και ανάλυση δεδομένων περιστατικών βίας και παραβατικότητας ανηλίκων
- **Η διασύνδεση ερευνών και πολιτικών:** Καθιέρωση μηχανισμού μεταφοράς ερευνητικών ευρημάτων σε φορείς χάραξης πολιτικής, με στόχο τη διαμόρφωση τεκμηριωμένων στρατηγικών και νομοθετικών ρυθμίσεων
- **Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση:** Συνεργασία με εκπαιδευτικά ιδρύματα για την ενσωμάτωση των ερευνητικών αποτελεσμάτων σε εκπαιδευτικά προγράμματα και καμπάνιες ευαισθητοποίησης της κοινωνίας, και
- **Η διεθνής συνεργασία:** Συμμετοχή σε διεθνείς ερευνητικές πρωτοβουλίες, ανταλλαγή καλών πρακτικών και ένταξη σε δίκτυα που ασχολούνται με τη μελέτη της παιδικής προστασίας και της ανήλικης παραβατικότητας.

Διεθνοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής και του ζητήματος της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων

Η πρωτοτυπία της Εθνικής Στρατηγικής αξίζει την περαιτέρω δημοσιοποίησή της σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Προτείνονται δράσεις διεθνοποίησης, προβολής και δικτύωσης σε ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα και θεσμούς. Περαιτέρω προτείνεται η ανάληψη πρωτοβουλίας από την Ελληνική Κυβέρνηση για τη σύσταση διεθνούς επιτροπής εμπειρογνωμόνων με αντικείμενο τη διερεύνηση του περιορισμού της πρόσβασης από παιδιά στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και άλλων πολιτικών της εθνικής στρατηγικής.

Κοινωνική Ευαισθητοποίηση

Δημόσιες εκστρατείες ευαισθητοποίησης

- Καμπάνιες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.
- Χρήση των δημοφιλών κοινωνικών πλατφορμών για την προώθηση θετικών μηνυμάτων, δίνοντας έμφαση στη συλλογική ευθύνη και την ανάγκη για κοινωνική υποστήριξη.
- Προβολή κοινωνικών μηνυμάτων που ενημερώνουν για τις επιπτώσεις της βίας και προάγουν την πρόληψη.
- Κοινωνικά μηνύματα, ντοκιμαντέρ και εκπομπές μπορούν να προβάλλουν ιστορίες επιτυχούς αντιμετώπισης του φαινομένου.
- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων και διαδικτυακών πλατφορμών που να προσφέρουν πληροφορίες και πόρους σχετικά με την πρόληψη της βίας. Επιπλέον, μπορούν να ενταχθούν σε καμπάνιες διεθνών οργανισμών, όπως π.χ. της UNICEF "End Violence Against Children", της UNESCO "School Violence and Bullying" και του ΠΟΥ "Global Campaign to End Bullying".

4.6. Πρόταση Συστήματος Διακυβέρνησης

Η υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής είναι σύνθετη και απαιτητική. Επεκτείνεται σε πολλαπλά πεδία άσκησης πολιτικής και απαιτεί τις συνέργειες μεταξύ των Υπουργείων και φορέων άσκησης πολιτικής. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την εφαρμογή της στρατηγικής είναι οι εξής:

- **Ενσωμάτωση της Εθνικής Στρατηγικής στα Ετήσια Σχέδια Δράσης των Υπουργείων:** Η σταδιακή ενσωμάτωση και συμπερίληψη της Εθνικής Στρατηγικής στα Σχέδια Δράσης των Υπουργείων, με γνώμονα την κατάταξη των προτεινόμενων παρεμβάσεων σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, είναι αναγκαία προϋπόθεση για την εφαρμογή της. Για αναλυτική περιγραφή των πολιτικών και των μέτρων (επισπεύδον και συναρμόδια υπουργεία, φορείς υλοποίησης, τρόποι υλοποίησης, καθώς και την εναρμόνιση με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης βλ. Παράρτημα Ι).
- **Σύστημα Παρακολούθησης:** Η ύπαρξη ενός δομημένου συστήματος παρακολούθησης της ενσωμάτωσης δράσεων στα Ετήσια Σχέδια Δράσης και η παρακολούθηση δεικτών επιτρέπει τη συλλογή δεδομένων που αφορούν την πρόοδο των δράσεων και τον αντίκτυπό τους στα παιδιά. Οι πληροφορίες αυτές βοηθούν στον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των πολιτικών και προσφέρουν τη δυνατότητα διορθωτικών ενεργειών.
- **Δείκτες (smart):** Για την παρακολούθηση της προόδου της ενσωμάτωσης είναι απαραίτητο στα Ετήσια Σχέδια Δράσης να καθοριστούν δείκτες που να αντικατοπτρίζουν τις επιδόσεις των δράσεων. Αυτοί οι δείκτες μπορεί να είναι ποσοτικοί (αριθμός παιδιών που έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες) και ποιοτικοί (βελτίωση της ποιότητας ζωής των παιδιών). Οι δείκτες αυτοί πρέπει να είναι σαφείς, ρεαλιστικοί και ευέλικτοι, για να προσαρμοστούν σε αλλαγές. Αναλυτικά για τους προτεινόμενους δείκτες παρακολούθησης βλ. Παράρτημα ΙΙ.
- **Ετήσιες Εκθέσεις και Αναθεωρήσεις:** Η ετήσια αξιολόγηση των στόχων και των αποτελεσμάτων της Εθνικής Στρατηγικής βοηθά στην κατανόηση της προόδου που έχει επιτευχθεί και δίνει τη δυνατότητα για αναπροσαρμογές των δράσεων. Οι εκθέσεις αυτές ενισχύουν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, επιτρέποντας την περαιτέρω ανάπτυξη και προσαρμογή δράσεων και έργων ενταγμένων στα Ετήσια Σχέδια Δράσης των Υπουργείων. Ως ημέρες δημοσίευσης της ετήσιας αξιολόγησης της Στρατηγικής προτείνονται η 20ή Νοεμβρίου ή η 11η Δεκεμβρίου, και οι δύο ημέρες αφιερωμένες στο παιδί.

Για τη βιωσιμότητα της Εθνικής Στρατηγικής, απαιτείται η αξιοποίηση θεσμικών δομών που θα παρακολουθούν τις δράσεις και θα διασφαλίζουν ότι οι παρεμβάσεις θα παραμένουν σε ισχύ.

Έτσι, προτείνεται ο ορισμός:

(α) Εθνικού Συντονιστή σε κεντρικό φορέα της Κυβέρνησης, και συγκεκριμένα στην Προεδρία της Κυβέρνησης που θα αναλάβει τον συντονισμό και την ενίσχυση της διατομεακής και διυπουργικής συνεργασίας,

(β) Εκπροσώπων από τα συναρμόδια υπουργεία (focal points) και τις 13 Περιφέρειες της χώρας. Τα συναρμόδια υπουργεία είναι: ΥΠΑΙΘΑ, ΥΚΟΙΣΟ, Υγείας, Δικαιοσύνης, Προστασίας του Πολίτη, Εσωτερικών, Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Μετανάστευσης και Ασύλου, Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Πολιτισμού, και

(γ) Επιστημονικού Συμβουλίου για την παρακολούθηση, αξιολόγηση, επικαιροποίηση των πολιτικών και των μέτρων, τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης και την εν γένει παροχή τεχνογνωσίας στην υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής.

Σχέδιο Διακυβέρνησης της Εθνικής Στρατηγικής

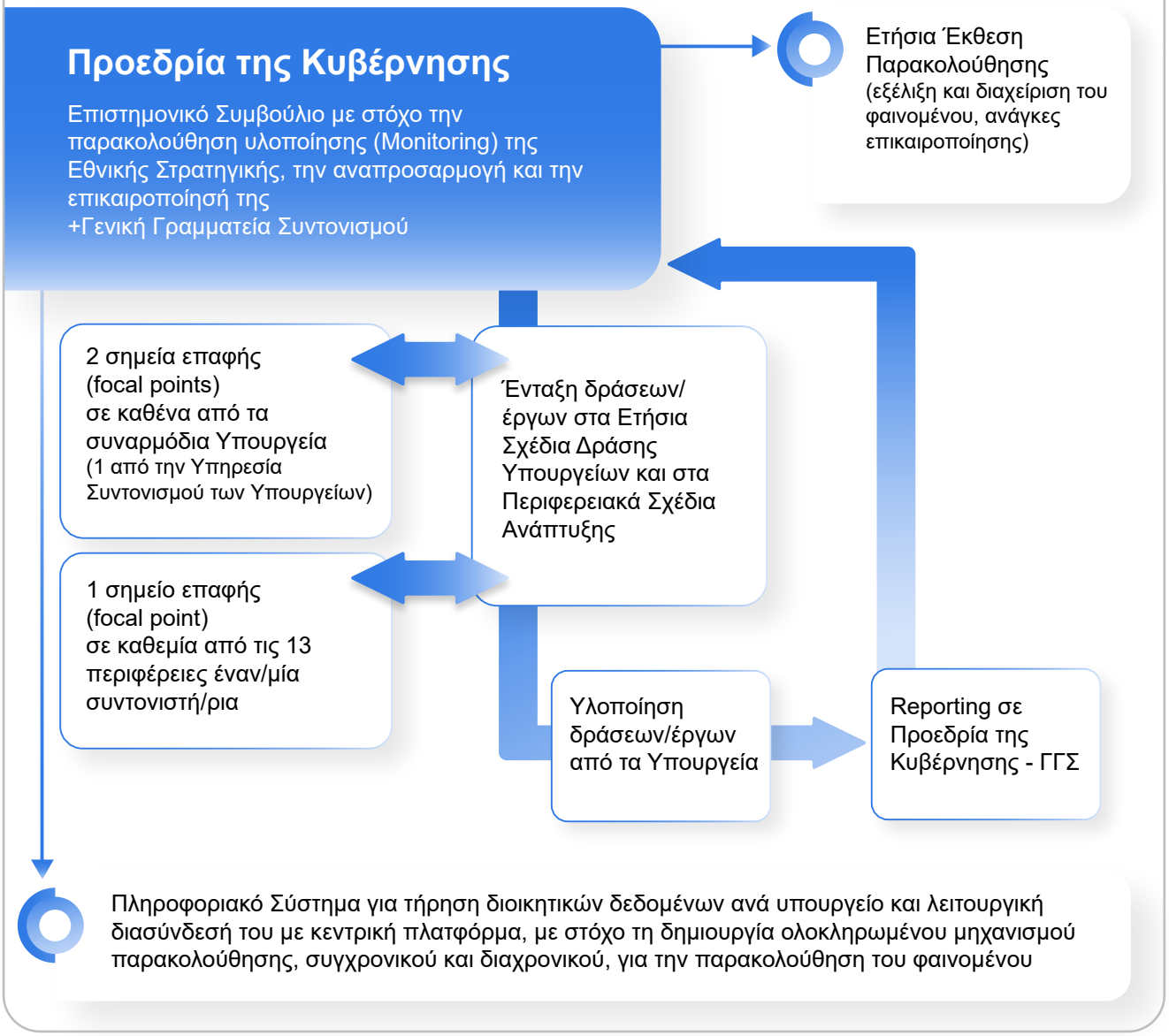

Χρηματοδότηση των παρεμβάσεων: Η βιωσιμότητα των δράσεων εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα πόρων και την ενεργή υποστήριξη των εμπλεκόμενων φορέων. Για την επιτυχή εφαρμογή των παρεμβάσεων κατά της βίας, χρειάζεται να εξασφαλιστούν τακτικοί και μακροπρόθεσμοι πόροι, τόσο οικονομικοί όσο και ανθρώπινοι. Οι κυβερνητικοί φορείς, η τοπική αυτοδιοίκηση και επικουρικά οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να προτεραιοποιήσουν την οικονομική υποστήριξη των δράσεων και να δεσμευτούν στον στόχο.

Παράρτημα Ι.
Πίνακας πολιτικών και μέτρων

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	1. Εμβληματική Πολιτική: Εκπαιδεύοντας μη βίαιους πολίτες				
Ι: Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός	1.1 Υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών/ριών στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων, τη διαμεσολάβηση και τη μη βίαιη επικοινωνία.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Επιμόρφωση εκπαιδευτικών/ μαθητών.	2026-2027	4.1 4.7
	1.2. Παιδαγωγική-συμβουλευτική προσέγγιση του μέτρου της αποβολής στη Β/Θμια Εκπαίδευση: αναστολή παρακολούθησης της μαθησιακής διαδικασίας εντός του σχολείου.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Έκδοση εγκυκλίου.	2025	4Α 4.7
	1.3. Υποχρεωτική 'κοινωνική εργασία' στο σχολείο για τους μαθητές που εκφοβίζουν.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Έκδοση εγκυκλίου.	2025-2026	4.1 4.7

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
I: Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός	**2. Εμβληματική Πολιτική: Θεσμοθέτηση και λειτουργία Τεχνικού Γυμνασίου**				
	2.1. Πιλοτική λειτουργία δέκα (10) τεχνικών γυμνασίων σε επιλεγμένες περιοχές της χώρας.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Νομοθετική ρύθμιση. Πιλοτική εφαρμογή.	2026-2027	4.1 8.5 8.6
	3. Ενίσχυση των εκπαιδευτικών				
	3.1. Ενίσχυση του ρόλου των συμβούλων εκπαίδευσης στην ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό. Καθιέρωση υποχρεωτικής παρουσίας των συμβούλων εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες της δικαιοδοσίας τους τρεις (3) φορές την εβδομάδα.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Έκδοση εγκυκλίου	2025-2026	4.1 4.7
	3.2. Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για τη νομική προστασία εκπαιδευτικών, ώστε να αναφέρουν περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού χωρίς φόβο.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025	16.1 16.2

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
Ι: Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός	**4. Η σχολική ηγεσία εμπνέει και καθοδηγεί την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού**				
	4.1. Εστιασμένες δράσεις της σχολικής ηγεσίας για την ανάπτυξη μιας σχολικής κουλτούρας και πολιτικής με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Ε.ΒΙ.Ε.	*ΥΠΑΙΘΑ*	Έκδοση εγκυκλίου.	2025-2026	16.1 16.2
	5. Ενδυνάμωση της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας - κοινότητας				
	5.1. Καθιέρωση υποχρεωτικής ενδοσχολικής συνεκπαίδευσης εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων/ασκούντων την επιμέλεια την 11η Δεκεμβρίου, Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού.	*ΥΠΑΙΘΑ/ ΥΚΟΙΣΟ / Πανεπιστήμια*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025	16.1 16.2

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	6. Εμβληματική Πολιτική: Ενίσχυση της θετικής γονεϊκότητας για την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας				
ΙΙ: Ενδοοικογενειακή βία	6.1. Ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, πρόληψης και υποστήριξης γονέων/ ασκούντων επιμέλεια/ φροντιστριών-ών και υποψήφιων γονέων στη θετική γονεϊκότητα.	*Υπουργείο Εσωτερικών-Δήμοι-Περιφέρειες/ ΥΚΟΙΣΟ/ ΥΠΑΙΘΑ/ Υγείας/ Δικαιοσύνης/ Διεθνείς Οργανισμοί/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Δημιουργία προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	3.4 3.5 3.7 4.7 4.α 5.4 5.γ 16.1 16.2
	6.2 Ενσωμάτωση των προγραμμάτων εκπαίδευσης στις Υπηρεσίες Υγείας με ψηφιακή πλατφόρμα ομαδικών εκπαιδεύσεων, διαδικτυακά μαθήματα αυτοεκπαίδευσης και καθοδήγησης σε οικογένειες γενικά και δια ζώσης συμβουλευτική σε περιπτώσεις υψηλού κινδύνου ειδικά.	*Υπουργείο Υγείας*	Δημιουργία προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού.	2025-2027	3.4 3.5 3.7 4.7 4.α 5.4 5.γ 16.1 16.2
	6.3. Προσαρμογή και υλοποίηση των προγραμμάτων σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά πλαίσια, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των οικογενειών.	*Υπουργείο Εσωτερικών-Δήμοι-Περιφέρειες/ ΥΚΟΙΣΟ/ ΥΠΑΙΘΑ/Υγείας/ Δικαιοσύνης/ ΥπΠΡΟΠΟ/Διεθνείς Οργανισμοί/ Πανεπιστήμια ΜΚΟ*	Δημιουργία προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	3.4 3.5 3.7 4.7 4.α 5.4 5.γ 16.1 16.2

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
II: Ενδοοικογενειακή βία	**7. Πλήρης και ταχεία διερεύνηση των αναφορών για κακοποίηση - παραμέληση παιδιών**				
	7.1. Σύσταση και λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών στα Πρωτοδικεία (Ν. 2447/1996, ά. 49-55).	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Υπηρεσίες/ Στελέχωση.	2025-2027	3.4 3.5 3.7 4.7 4.α 5.4 5.γ 16.1 16.2
	8. Άμεση υποδοχή και κατάλληλη φιλοξενία παιδιών θυμάτων κακοποίησης - παραμέλησης				
	8.1. Λειτουργία ξενώνων επείγουσας φιλοξενίας.	*Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Δημιουργία-Αξιοποίηση υποδομών/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2026	3.4 10.4 16.1 16.2

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
III: Διαδικτυακή βία	**9. Εμβληματική Πολιτική: Θεσμοθέτηση της ψηφιακής ενηλικίωσης στα 15 έτη και μηχανισμών ελέγχου και ηλικιακής ταυτοποίησης των χρηστών**				
	9.1. Ψηφιακή εφαρμογή ανηλίκων "Kids Wallet".	*Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ ΥΠΑΙΘΑ / ΥΚΟΙΣΟ*	Πρόβλεψη: Απρίλιος 2025	2025	3.4 3.5 4.7 4α 16.1 16.2
	10. Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών και του κοινού στη χρήση του διαδικτύου				
	10.1. Εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών και του κοινού.	*Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ Υγείας/ΥΠΑΙΘΑ/ ΥΚΟΙΣΟ/ Δικαιοσύνης/ ΥπΠΡΟΠΟ / Διεθνείς Οργανισμοί/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Καμπάνιες ενημέρωσης/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	3.4 3.5 3.7 4.7 4.α 5.4 5.γ 16.1 16.2

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
III: Διαδικτυακή βία	**11. Συμβουλευτική σε παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας**				
	11.1. Ανάπτυξη συμβουλευτικών προγραμμάτων για παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας και παιδιά σε εξάρτηση από το διαδίκτυο και για τις οικογένειές τους.	*Υπουργείο Υγείας/ Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ ΥΠΑΙΘΑ/ ΥΚΟΙΣΟ/ Δικαιοσύνης/ ΥπΠΡΟΠΟ/ Διεθνείς Οργανισμοί/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Δημιουργία και πιστοποίηση προγραμμάτων αποκατάστασης, online συμβουλευτικών υπηρεσιών και παραγωγή ενημερωτικού υλικού/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2026	3.4 16.1 16.2 16.6 17.14
	11.2. Ανάπτυξη προγραμμάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Πανεπιστήμια*	Δημιουργία μητρώου επαγγελματιών/ Πιστοποίηση φορέων/ Εκπαίδευση επαγγελματιών.	2025-2028	16.3 16.6 16.10 17.14
	12. Ενίσχυση της ικανότητας των γονέων στην εποπτευόμενη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά				
	12.1. Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παροχή υποστήριξης σε γονείς για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά.	*Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ ΥΠΑΙΘΑ / ΥΚΟΙΣΟ/ Υπουργείο Εσωτερικών- Δήμοι- Περιφέρειες/ Διεθνείς Οργανισμοί/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υλικού- οδηγού/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	4.7 5.β 16.1 16.2 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
IV: Κοινοτική βία	**13. Εμβληματική Πολιτική: Πρόληψη και αντιμετώπιση της εξτρεμιστικής και ρατσιστικής βίας και της ρητορικής μίσους**				
	13.1. Διοργάνωση debates σε επίπεδο κοινότητας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων.	*Υπουργείο Εσωτερικών- Δήμοι- Περιφέρειες/ Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος/ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου/ Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων*	Δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και υλικού- οδηγού/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	4.7 10.2 11β 16.6 17.14
	13.2. Εκπόνηση Οδηγού για την υπεύθυνη κάλυψη των περιστατικών βίας και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.	*Υπουργός Επικρατείας, Προεδρία της Κυβέρνησης – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας/ Πανεπιστήμια*	Δημιουργία υλικού- οδηγού.	2025-2026	4.7 16.1 16.2 16.6 17.14
	14. Ενεργή συμμετοχή των παιδιών στη ζωή της κοινότητας - ανάπτυξη θεσμού "περιφερειακού συμβουλίου παιδιών"				
	14.1. Περιφερειακό Συμβούλιο Παιδιών	*Υπουργείο Εσωτερικών- Δήμοι- Περιφέρειες/ ΥΚΟΙΣΟ / Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων*	Δημιουργία και διάδοση θεσμού.	2026-2027	4.7 10.2 11.β 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	15. Προώθηση της μη βίαιης επικοινωνίας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης				
IV: Κοινοτική βία	15.1. Καμπάνιες για την ενίσχυση του αισθήματος κοινωνικής υπευθυνότητας των παιδιών και της κοινωνικής αλληλεγγύης («η ανοχή είναι συνενοχή»).	*Προεδρία της Κυβέρνησης- Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας*	Καμπάνιες ευαισθητοποίησης.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	16.1 16.2 16.6 17.14
	15.2. Εμπλοκή δημοφιλών προσώπων από τον χώρο του διαδικτύου (influencers, YouTubers), του αθλητισμού και της τέχνης στις εκστρατείες κατά της βίας.	*Προεδρία της Κυβέρνησης – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας*	Καμπάνιες ευαισθητοποίησης.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	16.1 16.2 16.6 17.14
	15.3. Εμπλοκή των ΜΜΕ στις καμπάνιες δημόσιας επικοινωνίας, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης ενάντια στη βία, στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής υπευθυνότητας.	*Προεδρία της Κυβέρνησης – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης/ Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας Θράκης, Ένωση Συντακτών Επαρχιακού Τύπου, Ένωση Συντακτών Περιοδικού και Ηλεκτρονικού Τύπου*	Καμπάνιες ευαισθητοποίησης.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	16.1 16.2 16.6 17.14
	15.4. Αναθεώρηση του πλαισίου σήμανσης σχετικά με την καταλληλότητα παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων ανά ηλικιακή ομάδα.	*Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης / ΕΣΡ*	Νομοθετική ρύθμιση.	2026	3.4 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
IV: Κοινοτική βία	**16. Ενδυνάμωση της ασφάλειας και της κοινωνικής ειρήνης στην κοινότητα - τοπικά δίκτυα πρόληψης της παραβατικότητας**				
	16.1. Ανάπτυξη τοπικών δικτύων πρόληψης της παραβατικότητας	*ΥΠΕΣ/ ΥΚΟΙΣΟ / Υγείας/ ΥΠΑΙΘΑ / Πολιτισμού/ Προστασίας του Πολίτη/ Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος Πανεπιστήμια/ Εκκλησία/ ΜΚΟ*	Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	16.1 16.2 17.14
	16.2. Χαρτογράφηση φορέων και υπηρεσιών.	*Υπουργείο Εσωτερικών- Δήμοι- Περιφέρειες/ ΥΚΟΙΣΟ / Υγείας/ ΥΠΑΙΘΑ/ Πολιτισμού/ Πανεπιστήμια/ Εκκλησία/ ΜΚΟ*	Δημιουργία, διάχυση και συνεχιζόμενη επικαιροποίηση καταλόγων φορέων/ οδηγών.	2025-2026	1.3 1.5 3.4 4.4 4.5 4.6 4.7 5.γ 10.2 10.3 10.4 11.1 11.β 16.1 16.2 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	**17. Εμβληματική Πολιτική: Ολιστική υποστήριξη και πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης - τα "Σπίτια του Παιδιού" για όλα τα ανήλικα θύματα**				
	17.1. Θεσμική ανασυγκρότηση των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ) ώστε να καλύπτουν τη γενική και την ειδική υποστήριξη όλων των ανηλίκων θυμάτων, ανεξάρτητα από τη φύση του αδικήματος, ανάλογα με τις ανάγκες.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Ανάπτυξη υπηρεσιών/ Στελέχωση.	2025-2027	16.3 16.6 16.10 17.14
	17.2. Γεωγραφική ανάπτυξη των Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων «Το Σπίτι του Παιδιού» (ΣτΠ).	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Επέκταση Υπηρεσιών/ Νομοθετική ρύθμιση.	2025-2027	16.3 16.6 16.10 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	**18. Ενδυνάμωση δι-υπηρεσιακής συνεργασίας και εκπόνηση εργαλείων για τα ανήλικα θύματα**				
	18.1. Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.)	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Πρωτόκολλο ενεργειών.	2025-2026	16.3 16.6 16.10 17.14
	18.2. Εκπόνηση φιλικού προς τα παιδιά οδηγού πληροφόρησης σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων τους, τον τρόπο συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία και τις υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης, από την πρώτη επαφή τους με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Οδηγός για ανήλικα θύματα.	2025-2026	1.3 1.5 3.4 4.4 4.5 4.6 4.7 5.γ 10.2 10.3 10.4 11.1 11.β 16.1 16.2 16.6 17.14
	18.3. Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/ προσδιορισμού των ειδικών αναγκών προστασίας για παιδιά θύματα.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Εργαλεία ατομικής αξιολόγησης.	2025-2026	16.3 16.6 16.10 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	19. Εμβληματική Πολιτική: Ένας κόμβος εξειδικευμένων υπηρεσιών για τους ανήλικους παραβάτες				
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	19.1. Δημιουργία διαλειτουργικής μονάδας φιλικής δικαιοσύνης για τους ανήλικους παραβάτες του νόμου.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Υπουργείο Υγείας*	Δημιουργία - Αξιοποίηση υποδομών/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	3.4 4.1 4.4 4.5 10.4 16.3 16.6 16.10 17.14
	19.2. Εκπόνηση και καθιέρωση πρωτοκόλλων ενεργειών σε κάθε στάδιο, προς χρήση από τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες (αστυνομία, δικαστική και εισαγγελική Αρχή κ.λπ.).	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Πρωτόκολλο ενεργειών.	2025-2026	16.3 16.6 16.10 17.14
	19.3. Εκπόνηση και καθιέρωση εργαλείων ατομικής αξιολόγησης/ εκτίμησης παραγόντων κινδύνου και προστασίας για παιδιά παραβάτες.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Εργαλεία ατομικής αξιολόγησης.	2025-2026	16.3 16.6 16.10 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	20. Εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης				
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	20.1. Ανάπτυξη δικτύου εκπαιδευμένων παρόχων υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης (Ν. 4478/2017, ά. 63) που θα συμβάλλουν στην εφαρμογή της κατά παρέκκλιση διαδικασίας (ά. 46 παρ. 1 ΚΠΔ)	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Δημιουργία μητρώου επαγγελματιών/ Πιστοποίηση επαγγελματιών.	2026-2028	16.3 16.6 16.10 17.14
	20.2. Εκπαίδευση επαγγελματιών σε φιλικές προς τα παιδιά επανορθωτικές διαδικασίες.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Πανεπιστήμια*	Εκπαίδευση επαγγελματιών	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	16.3 16.6 16.10 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	**21: Ενίσχυση του ρόλου της κοινότητας στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων**				
	21.1. Αναδιαμόρφωση και εκσυγχρονισμός του αναμορφωτικού μέτρου της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή επιτρόπους του: υποχρεωτική παρακολούθηση προγράμματος οικογενειακής συμβουλευτικής (κοινές συνεδρίες του ανήλικου με τους γονείς ή επιτρόπους του).	*Υπουργείο Δικαιοσύνης /Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας*	Δημιουργία προγραμμάτων/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2026	3.7 4.7 10.4 16.1 16.2 16.3 16.6 17.14
	21.2. Θεσμοθέτηση νέου αναμορφωτικού μέτρου «παρακολούθηση ειδικού προγράμματος πολιτειακής εκπαίδευσης».	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025-2026	3.7 4.7 10.4 16.1 16.2 16.3 16.6 17.14
	21.3. Δημιουργία θεραπευτικών δομών ψυχιατρικής εκτίμησης, θεραπευτικής παρέμβασης και διαμονής για ανηλίκους που χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης.	*Υπουργείο Υγείας*	Δημιουργία - Αξιοποίηση υποδομών/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	3.4 10.2 10.4 16.6 17.14
	21.4. Δημιουργία δομών φιλοξενίας για ανήλικους παραβάτες που στερούνται κατάλληλου οικογενειακού περιβάλλοντος και απασχολούν με ήπια και μεσαία παραβατική συμπεριφορά.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας/ Υπουργείο Υγείας/ Περιφέρειες/ Δήμοι/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Δημιουργία- Αξιοποίηση υποδομών/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2027	3.4 10.2 10.4 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	**22. Βελτίωση θεσμικού πλαισίου και συνθηκών κράτησης**				
	22.1. Προσθήκη διατάξεων στη σωφρονιστική νομοθεσία για την χωριστή κράτηση της ηλικιακής ομάδας 15-18 ετών.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025	16.3 16.6 17.14
	22.2. Έκδοση Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας σωφρονιστικών καταστημάτων για ανηλίκους σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025-2026	16.3 16.6 17.14
	22.3. Μετεγκατάσταση των ανήλικων κρατουμένων του Ειδικού Αγροτικού Σωφρονιστικού Καταστήματος Νέων Κασσαβέτειας και των Ειδικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων Νέων Βόλου και Αυλώνα σε κατάλληλες δομές.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Διαμόρφωση χώρων.	2026-2027	1.3 1.5 3.4 6.2 10.4 16.3 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	22.4. Διαχωρισμός στην κράτηση ανηλίκων με βάση το φύλο, το αναπτυξιακό στάδιο και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως απεξάρτηση και ψυχιατρική παρακολούθηση	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη*	Διαμόρφωση χώρων.	2026-2027	1.3 1.5 3.4 6.2 10.4 16.3 16.6 17.14
	22.5. Παροχή υπηρεσιών σωματικής, ψυχικής υγείας και απεξάρτησης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας, επικοινωνίας και κοινωνικής ένταξης.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ Δικαιοσύνης/ Υγείας/ ΥΚΟΙΣΟ / ΥΠΑΙΘΑ / Πολιτισμού/ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης/ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου/ Περιφέρειες/ Δήμοι/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030	1.3 1.5 3.4 4.5 4.6 4.7 4.a 6.2 10.2 10.3 10.4 16.1 16.2 16.6 17.14
	23. Επανένταξη - Μετασωφρονιστική μέριμνα				
	23.1. Ενίσχυση του φορέα «ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΝΠΙΔ» (υπό την εποπτεία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη) και ίδρυση Παραρτημάτων σε Βόλο, Θεσσαλονίκη και Πάτρα.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ ΕΠΑΝΟΔΟΣ*	Ανάπτυξη/ Στελέχωση υπηρεσιών επανένταξης.	2025-2028	16.3 16.6 16.9 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	23.2. Εκπόνηση ατομικού σχεδίου κοινωνικής επανένταξης από το στάδιο της κράτησης.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ ΕΠΑΝΟΔΟΣ/ Δικαιοσύνης/ Υγείας/ ΥΚΟΙΣΟ / ΥΠΑΙΘΑ / Πολιτισμού/ Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης/ Μετανάστευσης και Ασύλου/ Περιφέρειες/ Δήμοι/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Στελέχωση υπηρεσιών επανένταξης/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2026-2028	1.3 1.5 3.4 4.4 4.5 4.7 4.a 6.2 10.2 10.3 10.4 16.6 17.14
	23.3. Εκπαίδευση στελεχών στην κοινωνική επανένταξη νεαρών αποφυλακισμένων.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ ΕΠΑΝΟΔΟΣ*	Εκπαίδευση προσωπικού.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	10.2 10.3 10.4 16.6 17.14
	23.4. Εκπόνηση ερευνών για ζητήματα κοινωνικής επανένταξης νέων.	*Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη/ ΕΠΑΝΟΔΟΣ*	Χρηματοδότηση έρευνας.	2026-2030	10.2 10.3 10.4 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
V: Παραβάτες και θύματα στη δικαιοσύνη - φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη	**24. Ειδική προληπτική παρέμβαση για τους ανήλικους σε κίνδυνο**				
	24.1. Αναθεώρηση θεσμικού πλαισίου και αναβάθμιση του προληπτικού ρόλου του Εισαγγελέα.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Νομοθετική ρύθμιση.	2025-2026	16.3 16.6 16.10 17.14
	24.2. Ενεργή εμπλοκή και αξιοποίηση των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων στην προληπτική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα.	*Υπουργείο Δικαιοσύνης*	Κανονιστικό πλαίσιο.	2025-2026	3.4 4.1 4.4 4.5 10.4 16.3 16.6 16.10 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
VI: Οριζόντιες πολιτικές	**25. Ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα καταγραφής για τη βία και την παραβατικότητα ανηλίκων**				
	25.1. Σύστημα Συλλογής Δεδομένων.	*Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ ΥΠΑΙΘΑ / ΥΚΟΙΣΟ/ Δικαιοσύνης/ Προστασίας του Πολίτη*	Δημιουργία Μητρώου Ανηλίκων Θυμάτων Βίας/ Δημιουργία συστήματος διασύνδεσης με άλλες πηγές δεδομένων/ Δημιουργία Ενιαίας Γραμμής Επικοινωνίας και καταχώρισης στοιχείων.	2025-2030 Διαρκής δράση	16.1 16.2 16.6 17.14
	25.2. Ανάπτυξη εργαλείων και εκπαίδευση επαγγελματιών.	*Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, ΥΚΟΙΣΟ, Προστασίας Πολίτη, Δικαιοσύνης, Υγείας*		2025-2026	16.1 16.2 16.6 17.14
	25.3. Κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας.	Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, ΥΚΟΙΣΟ, Προστασίας Πολίτη, Δικαιοσύνης, Υγείας	Νομοθετική ρύθμιση.	2026	16.1 16.2 16.6 17.14
	25.4. Σύστημα αξιολόγησης και αναπροσαρμογών.	Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης		2025-2030 Διαρκής δράση	16.1 16.2 16.6 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
	26: Υπηρεσίες ψυχικής υγείας για το παιδί και την οικογένεια				
VI: Οριζόντιες πολιτικές	26.1. Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά και οικογένειες στην κοινότητα.	*Υπουργείο Υγείας/ΥΠΑΙΘΑ /ΥΚΟΙΣΟ*	Υπηρεσίες/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	3.4 3.5 10.4 16.1 16.2 17.14
	26.2. Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για παιδιά με προβλήματα χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και τις οικογένειές τους.	*Υπουργείο Υγείας/ΥΠΑΙΘΑ /ΥΚΟΙΣΟ*	Υπηρεσίες/ Προγράμματα συμβουλευτικής και απεξάρτησης για εφήβους/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	3.4 3.5 10.4 16.1 16.2 17.14
	26.3. Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για ιδιαίτερα ευάλωτα παιδιά και για παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.	*Υπουργείο Υγείας/ ΥΠΑΙΘΑ / ΥΚΟΙΣΟ / Μετανάστευσης και Ασύλου/ Προστασίας του Πολίτη/ Δικαιοσύνης.*	Υπηρεσίες/ Διαπολιτισμικά προγράμματα ψυχικής υγείας/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	3.4 3.5 10.4 16.1 16.2 17.14

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
VI: Οριζόντιες πολιτικές	26.4. Κατάλληλες υπηρεσίες ψυχικής υγείας για όλα τα παιδιά έως 18 ετών.	*Υπουργείο Υγείας*	Ανάπτυξη υπηρεσιών σε δομές υγείας.	2025-2030 Διαρκής δράση	3.4 3.5 10.4 16.1 16.2 17.14
	26.5. Κινητοποίηση και ενημέρωση της κοινότητας.	*Υπουργείο Υγείας/ ΥΚΟΙΣΟ / Εσωτερικών- Δήμοι- Περιφέρειες/ Πανεπιστήμια/ ΜΚΟ*	Προγράμματα πρόληψης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης/ Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030 Διαρκής δράση	3.4 3.5 10.4 16.1 16.2 17.14
	27: Ανάπτυξη της έρευνας σε όλες τις μορφές βίας κατά των παιδίων				
	27.1. Χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων	ΥΠΑΙΘΑ, Ανάπτυξης, Υγείας, Πανεπιστήμια/ Ερευνητικά Κέντρα		2025-2030	
	27.2. Πρόσβαση σε στοιχεία του ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος καταγραφής αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και με σεβασμό στην προστασία προσωπικών δεδομένων.	Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης/ Δικαιοσύνης/ Προστασίας του Πολίτη/ Πανεπιστήμια/ Ερευνητικά Κέντρα / Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2026-2030	
	27.3. Διασύνδεση ερευνών και πολιτικών.	*ΥΠΑΙΘΑ, / Προστασίας του Πολίτη/ Δικαιοσύνης/ Υγείας/ ΥΚΟΙΣΟ / Πολιτισμού/ Μετανάστευσης και Ασύλου/ Περιφέρειες/Δήμοι/ Πανεπιστήμια/ΜΚΟ*	Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030	

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
VI: Οριζόντιες πολιτικές	27.4. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του κοινού.	*Προεδρία της Κυβέρνησης – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας/ Υπουργεία*	Καμπάνιες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης/ Ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων πληροφόρησης και πρόληψης.	2025-2030	
	27.5. Διεθνής συνεργασία στην έρευνα και στην ανταλλαγή καλών πρακτικών.	*ΥΠΕΞ/ ΥΠΑΙΘΑ /Προστασίας του Πολίτη/ Δικαιοσύνης/ Υγείας/ ΥΚΟΙΣΟ / Πολιτισμού/ Μετανάστευσης και Ασύλου/ Περιφέρειες/ Δήμοι/ Πανεπιστήμια/ Διεθνείς Οργανισμοί*	Πρωτόκολλα συνεργασίας.	2025-2030	
	28: Διεθνοποίηση της εθνικής στρατηγικής και του ζητήματος της βίας και της παραβατικότητας ανηλίκων				
	28.1. Δράσεις διεθνοποίησης, προβολής και δικτύωσης σε ευρωπαϊκά και διεθνή όργανα και θεσμούς.	*Προεδρία της Κυβέρνησης/ Υπουργείο Εξωτερικών*		2025-2030	
	28.2. Ανάληψη πρωτοβουλίας για τη σύσταση διεθνούς επιτροπής εμπειρογνωμόνων για τα θέματα του διαδικτύου και της βίας των ανηλίκων.	*Προεδρία της Κυβέρνησης/ Υπουργείο Εξωτερικών*		2025-2027	

Πυλώνας	Δράση	Φορείς Υλοποίησης	Τρόπος Υλοποίησης	Χρόνος	Αντιστοίχιση με στόχους βιώσιμης ανάπτυξης ΟΗΕ
VI: Οριζόντιες πολιτικές	**29: Κοινωνική ευαισθητοποίηση**				
	29.1. Δημόσιες εκστρατείες ευαισθητοποίησης.	*Προεδρία της Κυβέρνησης – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας/ Υπουργεία*	Καμπάνιες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης/ Ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων πληροφόρησης και πρόληψης.	2025-2030 Διαρκείς δράσεις	

Παράρτημα ΙΙ. Δείκτες Παρακολούθησης

1. Από την πλατφόρμα Stop-Bullying ΥΠΑΙΘΑ

- Σύνολο αναφορών στην επικράτεια
- Σύνολο αναφορών ανά διεύθυνση εκπαίδευσης
- Σύνολο αναφορών ανά είδος εκφοβισμού
- Σύνολο αναφορών ανά είδος εκφοβισμού, βαθμίδα εκπαίδευσης και διεύθυνση περιφέρειας
- Σύνολο αναφορών που κρίθηκαν ως αβάσιμες ανά διεύθυνση εκπαίδευσης, βαθμίδα εκπαίδευσης και αιτιολογία
- Σύνολο αναφορών σε κατάσταση εκτός αρμοδιότητας ανά διεύθυνση εκπαίδευσης, βαθμίδα εκπαίδευσης, είδος εκφοβισμού
- Σύνολο αναφορών που αναλήφθηκαν από τετραμελείς ομάδες δράσεις ανά διεύθυνση περιφέρειας βαθμίδα εκπαίδευσης και είδος εκφοβισμού
- Σύνολο και είδη παιδαγωγικών παρεμβάσεων επί του συνόλου των αναφορών ανά διεύθυνση εκπαίδευσης, διεύθυνση περιφέρειας, βαθμίδα εκπαίδευσης, είδος εκφοβισμού
- Στάδιο διαχείρισης αναφορών (εν εξελίξει / περαίωση) σε σχέση με τον χρόνο υποβολής της αναφοράς, ανά διεύθυνση εκπαίδευσης, διεύθυνση περιφέρειας, βαθμίδα εκπαίδευσης, είδος εκφοβισμού και χρόνος διαχείρισης.
- Σύνολο περαιωμένων αναφορών ανά διεύθυνση εκπαίδευσης, διεύθυνση περιφέρειας, βαθμίδα εκπαίδευσης, και είδος εκφοβισμού

2. Δείκτες από Κοινωνικές Υπηρεσίες και άλλους φορείς πρώτης επαφής παιδιών θυμάτων (εκτός από Αστυνομία)

- Σύνολο αναφορών σε επίπεδο επικράτειας, περιφέρειας, δήμου
- Είδος αναφορών (μορφή θυματοποίησης) σε επίπεδο επικράτειας, περιφέρειας, δήμου, ανά φύλο, ηλικία, εθνικότητα, σύνθεση οικογένειας, χρόνο τέλεσης, πηγή και τρόπος αναφοράς/παραπομπής, τόπος τέλεσης, σχέση με τον δράστη, προηγούμενες αναφορές
- Σύνολο περιστατικών που παραπέμφθηκαν σε άλλες υπηρεσίες, είδος περιστατικών, χρόνος και λόγοι παραπομπής

- Σύνολο περιστατικών που περαιώθηκαν από την υπηρεσία σε επίπεδο επικράτειας, περιφέρειας, δήμου ανα μορφή θυματοποίησης
- Είδος παρέμβασης/ μέτρου επί του συνόλου των αναφορών/ περιστατικών, σε επίπεδο επικράτειας, περιφέρειας, δήμου ανά μορφή θυματοποίησης, χρόνο αναφοράς, διάρκεια παρέμβασης
- Σύνολο περιστατικών που παρακολουθήθηκαν (follow up) μετά την παρέμβαση, ανά γεωγραφικό επίπεδο, είδος θυματοποίησης, ηλικία και άλλα κοινωνικά δημογραφικά χαρακτηριστικά.

3. Δείκτες από τις στατιστικές της Αστυνομίας

- Αριθμός ανηλίκων δραστών ανά έτος, είδος παράβασης, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια, περιφερειακές διευθύνσεις, δήμους
- Αριθμός υποθέσεων ανά έτος, είδος παράβασης, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια, περιφερειακές διευθύνσεις και δήμους
- Αριθμός ανηλίκων θυμάτων ανά έτος, είδος παράβασης, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια, περιφερειακές διευθύνσεις και δήμους
- Αριθμός ανηλίκων θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ανά έτος, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια, περιφερειακές διευθύνσεις και δήμους
- Αριθμός ανηλίκων δραστών ανά έτος, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια, περιφερειακές διευθύνσεις και δήμους
- Αριθμός ανηλίκων δραστών ανά έτος, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, για τα αδικήματα της Πορνογραφίας ανηλίκων & εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας - (348Α, 337, 348Β, 348Γ Π.Κ.)
- Αριθμός ανηλίκων θυμάτων ανά έτος, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, για τα αδικήματα της Πορνογραφίας ανηλίκων & εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας - (348Α, 337, 348Β, 348Γ Π.Κ.

4. Δείκτες που αφορούν στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης (δικαστική στατιστική, σωφρονιστική στατιστική)

Δείκτες που περιλαμβάνονται σε νομικά κείμενα:

- Π.Δ. 47/2022 (Συγκρότηση, οργάνωση και λειτουργία του Γραφείου Συλλογής και Επεξεργασίας Δικαστικών Στατιστικών Στοιχείων στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης): προβλέπεται, μεταξύ άλλων, ότι το Γραφείο Συλλογής και Επεξεργασίας Δικαστικών Στατιστικών Στοιχείων, στο πλαίσιο των επιταγών του άρθρου 87 του Συντάγματος, είναι αρμόδιο για: α) Τη συστηματική συλλογή στατιστικών στοιχείων που αφορούν **ιδίως στον αριθμό, στη φύση και στο αντικείμενο των υποθέσεων, [...] στη χρονική διάρκεια της διαδικασίας [...]** (άρθρο 2, παρ. 2 περ. α).
- Ν. 4689/2020 (ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2016/800): «Τα στατιστικά στοιχεία περιλαμβάνουν τουλάχιστον: **α) τον αριθμό των ανηλίκων που είχαν πρόσβαση σε δικηγόρο, β) τον αριθμό των ατομικών αξιολογήσεων που διενεργήθηκαν, γ) τον αριθμό των ιατρικών εξετάσεων που διενεργήθηκαν, δ) τον αριθμό των ανακρίσεων που καταγράφονται με οπτικοακουστικά μέσα, ε) τον αριθμό των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους, στ) τον αριθμό των ανηλίκων στους οποίους επιβλήθηκαν αναμορφωτικά μέτρα, ζ) τον αριθμό των ανηλίκων στους οποίους επιβλήθηκαν θεραπευτικά μέτρα, η) τον αριθμό των ανηλίκων που άσκησαν μέσα ένδικης προστασίας» (άρθρο 18, παρ. 3)**.

Περαιτέρω:

<u>Ι. Ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων (παιδιά δράστες) Ανήλικοι κατηγορούμενοι</u>

- Σύνολο τελεσμένων αδικημάτων ανά έτος, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, σε επικράτεια και περιφέρειες

Ειδικότερα, όσον αφορά στην τήρηση των δικονομικών εγγυήσεων (φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη):

- Αριθμός ανηλίκων που είχαν πρόσβαση σε δικηγόρο, ανά στάδιο διαδικασίας (προανάκριση, ανάκριση, κύρια διαδικασία)

- Αριθμός ατομικών αξιολογήσεων που διενεργήθηκαν, ανά στάδιο διαδικασίας
- Αριθμός ιατρικών εξετάσεων που διενεργήθηκαν, ανά στάδιο διαδικασίας
- Αριθμός ανακρίσεων που καταγράφησαν με οπτικοακουστικά μέσα
- Αριθμός ανηλίκων που κρατήθηκαν προσωρινά
- Αριθμός ανηλίκων που τοποθετήθηκαν στο Ίδρυμα Αγωγής προδικαστηριακά
- Αριθμός ανηλίκων που άσκησαν μέσα ένδικης προστασίας

<u>ΙΙ. Παιδιά θύματα (κατά την εισαγωγή της υπόθεσης προς εκδίκαση)</u>

- Αριθμός ανήλικων θυμάτων ανά έτος, αδίκημα, ηλικία, φύλο, εθνικότητα, στην επικράτεια και σε περιφέρειες
- Αριθμός υποθέσεων με ανήλικα θύματα που διευθετήθηκαν προδικαστηριακά με την παροχή υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης (άρθρο 63 Ν. 4478/2017).
- Αριθμός ανήλικων θυμάτων που εξετάστηκαν σε ΣτΠ.
- Αριθμός ανήλικων θυμάτων που έλαβαν υπηρεσίες γενικής υποστήριξης σε ΣτΠ.
- Αριθμός ανήλικων θυμάτων που έλαβαν υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης σε ΣτΠ.

Βιβλιογραφία

1 Rawson, B. (2003). Children and Childhood in Roman Italy. Oxford University Press.

2 Heywood, C. (2001). A History of Childhood: Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times. Polity Press. Επίσης Humphries, J. (2010). Childhood and Child Labour in the British Industrial Revolution. Cambridge University Press.

3 Locke, J. (1693). Some Thoughts Concerning Education. A. and J. Churchill.

4 Myers, J. E. B. (2008). A History of Child Protection in America. Xlibris.

5 Garbarino, J., & Garbarino, A. C. (1996). The psychologically battered child: Strategies for identification, assessment, and intervention. Jossey-Bass.

6 Doyle, T. P. (2003). Roman Catholic Clericalism, Religious Duress, and Clergy Sexual Abuse. Pastoral Psychology, 51(3), 189–231.

7 Ennew, J. (1986). The Sexual Exploitation of Children. Polity Press.

8 Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. Basic Books

9 Αρτινοπούλου, Β. (2000) Νέα Κοινωνικά Κινήματα: Εγκληματολογική προσέγγιση, Νομική Βιβλιοθήκη.

10 World Health Organization. (2020). INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Retrieved from https://www.who.int

11 United Nations. (2015). Sustainable development goals. Retrieved from https://sdgs.un.org/goals

12 Musick, J. (1999). A History of Childhood: Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times. Polity Press.

13 Platt, A. M. (1969). The Child Savers: The Invention of Delinquency. University of Chicago Press.

14 Αρτινοπούλου, Β. (2010) Επανορθωτική Δικαιοσύνη. Νομική Βιβλιοθήκη.

15 Frangoudaki, A. (1985). Social Change and Education in Modern Greece. Cambridge University Press.

16 «Η εγκληματικότης των ανηλίκων καταλέγεται μεταξύ των εμφανίσεων, αίτινες δεν είναι δυνατόν να αφήσουν αδιάφορον ουδένα εξ εκείνων οίτινες ενδιαφέρονται δια την οικογένειαν, δια την κοινωνίαν, δια το κράτος των, οίτινες δεν αδιαφορούν εν γένει για την προς τα βελτίω εξέλιξιν της ανθρωπότητος. […] Κατά τα τελευταία έτη παρετηρήθη γενικώς αύξησις της εγκληματικότητος, ιδίως όμως ανησυχητική της τοιαύτης των ανηλίκων. […]», Το Παιδί, Μάιος -Ιούνιος 1930, σε Μηλιώνη, Φ. & Μηλιώνη, Β. (2021) Μια φορά και έναν καιρό… Μελέτες για τα αναμορφωτήρια και την παραβατικότητα των Ανηλίκων. ΑΩ Εκδόσεις: 68

17 Αβδελά, Ε.,(2013) «Νέοι εν κινδύνω»: επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο. Εκδόσεις Πόλις

18 «Το πρόβλημα της εγκληματικότητος των ανηλίκων περικλείει τόσους κινδύνους και εμφανίζει τόσην κοινωνικήν σημασίαν. Ποτέ άλλοτε δεν εμφανίζεται με τόσην οξύτητα όσην σήμερον. Παρ' όλην την νομοθετικήν και επιστημονικήν πρόοδον, η οποία αναμφισβητήτως εσημειώθη εις τον τον τομέαν τούτον, το πρόβλημα παραμένει ακέραιον. […]», Δικαιοσύνη, 1970, σε Μηλιώνη, Φ. & Μηλιώνη, Β. (2021) Μια φορά και έναν καιρό… Μελέτες για τα αναμορφωτήρια και την παραβατικότητα των Ανηλίκων. ΑΩ Εκδόσεις: σελ. 68

19 Artinopoulou, V. & Petousi, V. (2011) "Legalism and paternalism in Greece: Powerful trends in the reification of risk and the treatment of juvenile offenders". In François, A., Massin, V., Niget, D. (eds) Violences juvéniles sous expertise(s), XIXe-XXIesiècles / Expertise and juvenile violence, 19th-21st century, Presses Universitaires de Louvain: 157-186.

20 The Sentencing Project. (2021). Why Youth Incarceration Fails: An Updated Review of the Evidence. Retrieved from https://www.sentencingproject.org/reports/why-youth-incarceration-fails-an-updated-review-of-the-evidence/

21 Haines, K. R., & Case, S. P. (2021). The failed approach? Youth Justice, 12(3), 212–228. Βλ. επίσης https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-05/submission-to-justice-commission-professor-stephen-case.pdf

22 Scottish Government. (2024). Children (Care and Justice) (Scotland) Bill. Scottish Parliament.

23 Sentencing Project. (2023). Why youth incarceration fails: An updated review of the evidence. Sentencing Project. Retrieved from www.sentencingproject.org

24 Pruin, I. R. (2021). Nein heisst nein und Ja heisst ja: Zur Einführung eines konsensorientierten Ansatzes im Sexualstrafrecht in der Schweiz und in Deutschland. Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 139(2), 129–158.

25 Case, S. P., & Haines, K. R. (2021). Understanding youth offending: Risk factor research, policy and practice. Willan.

26 Dünkel, F., Grzywa-Holten, J., & Horsfield, P. (2015). Research and Selection of the Most Effective Juvenile Restorative Justice Practices in Europe: Snapshots from 28 EU Member States. International Juvenile Justice Observatory. https://icclr.org/wp-content/uploads/2019/05/volume_i_-_snapshots_from_28_eu_member_states.pdf.

27 United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2022). World Youth Crime Prevention Report. United Nations Office on Drugs and Crime.

28 https://www.unicef.org/greece/δελτία-τύπου/ενημερωτικό-σημείωμα-της-unicef-για-τη-βία-κατά-των-παιδιών

29 https://www.unicef.org/greece/δελτία-τύπου/400-εκατομμύρια-παιδιά-παγκοσμίως-τιμωρούνται-τακτικά-με-σωματική-ή-ψυχολογική-βία-στο

30 United Nations Children's Fund, International Classification of Violence against Children, UNICEF, New York, 2023.

31 Olweus, D. (2010). Bullying in schools: facts and intervention. Kriminalistik, 64(6), 351–361.

32 «Η ενδοσχολική βία και ο εκφοβισμός αποτελεί μια διαπροσωπική αλλά και διαδικτυακή συμπεριφορά μεταξύ μαθητών και μαθητριών, η οποία εξελίσσεται σε ένα κοινωνικό δίκτυο και προκαλεί σωματική, συναισθηματική ή κοινωνική βλάβη στοχευμένα σε μαθητές και μαθήτριες. Χαρακτηρίζεται από ανισορροπία δύναμης, η οποία ενισχύεται ή αναστέλλεται από το κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο των σχολείων και του εκπαιδευτικού συστήματος. Η ύπαρξη ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού συνεπάγεται την απουσία αποτελεσματικών μεθόδων αντιμετώπισης και φροντίδας προς την ομάδα στόχο, τόσο από συνομήλικα άτομα όσο και από ενήλικες». UNESCO (2020). International conference on school bullying: recommendations by the Scientific Committee on preventing and addressing school bullying and cyberbullying.

33 Wang, C., Berry, B., & Swearer, S.M. (2013). The Critical Role of School Climate in Effective Bullying Prevention. Theory Into Practice, 52, 296–302. doi: 10.1080/00405841.2013.829735.

34 https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1822-2.html

35 Αρτινοπούλου, Β., Μπαμπάλης, Θ., Τσώλη, Κ., Νικολόπουλος, Β. (2023). Σχολικός Εκφοβισμός: Θεωρία, Έρευνες και Πρακτικές. Διάδραση

36 https://www.minedu.gov.gr/news/18569-08-03-16-ti-deixnoun-ta-stoixeia-erevnas-gia-ton-sxoliko-ekfovismo)

37 Φωτίου Α., Καναβού Ε., Σταύρου Μ., & Κοκκέβη Ά. (2024). Βίαιοι καυγάδες και εκφοβισμός στους εφήβους στην Ελλάδα. Σειρά Τευχών Αποτελεσμάτων από την Πανελλήνια Έρευνα για τις Συμπεριφορές που Συνδέονται με την Υγεία των Έφηβων-Μαθητών (Έρευνα HBSC/WHO). ΕΠΙΨΥ-Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ».

38 https://read.bookcreator.com/OjXSj3dghFgzty8Z8u6uxE25J4i2/-8-eDSqASjGO-eQwgT3YjA/dqbSe_N3TJ6EB9zC5at9GQ

39 Olweus D., Limber S.P. (2018). Some Problems with Cyberbullying Research. Curr. Opin. Psychol., 19. 139–143. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.04.012.

40 Sorrentino A., Esposito A., Acunzo D., Santamato M., Aquino A. (2023) Onset Risk Factors for Youth Involvement in Cyberbullying and Cybervictimization: A Longitudinal Study. Front. Psychol., 13. 1090047. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1090047

41 Bacher-Hicks, Andrew, Joshua Goodman, Jennifer Greif Green, and Melissa K. Holt. (2021). The COVID-19 Pandemic Disrupted Both School Bullying and Cyberbullying. (EdWorkingPaper: 21 -436). Retrieved from Annenberg Institute at Brown University: https://doi.org/10.26300/7jy7-x816

42 Βλ. Vaillancourt T., Brittain H., Krygsman A., Farrell A.H., Landon S., Pepler D. (2021) School Bullying before and during COVID-19: Results from a Population-based Randomized Design. Aggress. Behav., 47. 557–569. doi: 10.1002/ab.21986 - Vejmelka L., Matkovic R., Rajter M. (2021) Cyberbullying in COVID-19 Pandemic Decreases? Research of Internet Habits of Croatian Adolescents. Informatio, 13. 586. doi: 10.3390/info13120586, και Lobe, B., Velicu, A., Staksrud, E., Chaudron, S., & Di Gioia, R. (2020). How children (10-18) experienced online risks during the Covid-19 lockdown - Spring 2020. EUR 30584 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021. ISBN 978-92-76-29763-5, doi:10.2760/562534, JRC124034.

43 https://www.who.int/europe/activities/preventing-child-maltreatment

44 Violence against children | Department of Economic and Social Affairs (un.org), , Violence against children (who.int)

45 Παπακίτσου, Β. (2021) Μορφές βίας στις συντροφικές σχέσεις των εφήβων, Εκδόσεις Iwrite.gr

46 https://www.unicef.org/greece/en/state-childrens-rights/family-environment-and-protection-violence-and-harmful-practices/violence-against-children-and-women

47 https://cordis.europa.eu/project/id/223478/reporting

48 Nikolaidis et. Al. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5749026/

49 https://www.hamogelo.gr/media/uploads_file/2016/10/27/p1b037v9q078sj2p159q2ic1mir9.pdf

50 https://www.hamogelo.gr/gr/el/ta-nea-mas/1-paidi-kathe-3-hmeres-anaferei-pws-kakopoieitai-sexoualika/

51 https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/08/13-Enimerotiko-Deltio-Via-kata-twn-Gynaikwn.pdf

52 Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, 2022

53 https://www.weprotect.org

54 https://repository.uel.ac.uk/download/58532cb9b04de0d94534b98bc67e3089a7855547ff469094f914e2c6e3475950/760667/CC-DRIVER%202022%20RESEARCH%20REPORT.pdf

55 https://saferinternet4kids.gr/nea/surveyresults2024/

56 O. Roy, (2017), Η Τζιχάντ και ο Θάνατος, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις.

57 Κουράκης, Ν. (2005). Η βία στα ελληνικά γήπεδα: Μεταξύ θεωρίας και πραγματικότητας. Εγκληματολογικοί Ορίζοντες. Αντ. Ν. Σάκκουλα και Αστρινάκης & Στυλιανούδη 1996, παρατίθεται από Χαϊνά, Ε. (2007). Η βία στους ελληνικούς αθλητικούς χώρους: θεωρητικές επισημάνσεις, ερευνητικές διαπιστώσεις και τρόποι αντιμετώπισης, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 23-24.

58 Ζαϊμάκης Γ. (2005). Το φαινόμενο της βίας στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Κοινωνική Εργασία, 80.

59 Καρατράντος Τ., Οι Ομόκεντροι Κύκλοι της Οπαδικής Βίας, Καθημερινή, 18 Δεκεμβρίου 2023 https://www.kathimerini.gr/society/562785886/arthro-triantafylloy-karatrantoy-stin-k-oi-omokentroi-kykloi-tis-opadikis-vias/

60 Rori, L. & Georgiadou, V. (2023). "Far Left Organized Violence in Greece: The Second Generation". In "The Palgrave Handbook of left-wing extremism", edited by Jose Pedro Zuquete, 223-243, Lisbon: The Palgrave Macmillan.

61 Καρατράντος Τ.- Παναγιωτόπουλος Π. (2022), "Μετά τη βία των πολλών. Μορφολογικά και κοινωνικά στοιχεία για την πολιτική βία στην ύστερη Μεταπολίτευση και ειδικότερα την περίοδο 2015- 2019" στο Βαρουξή Χ.- Κακεπάκη Μ.- Σαρρής Ν.- Τραμουντάνης Α. & Τσέκερης Χ. (Επιμ.), Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας ΙΙ. Διακυβεύματα και προκλήσεις, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, σελ. 131-155 και Georgiadou, V. and Rori, L. (2019). Low intensity violence in crisis- ridden Greece: Evidence from the far right and the far left. Policy brief: Hellenic Observatory-LSE.

62 Fanti, K. A., Vanman, E., Henrich, C. C., & Avraamides, M. N. (2009). Desensitization to media violence over a short period of time. Aggressive Behavior, 35(2), 179–187. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ab.20295

63 Ferguson CJ (2015) Do angry birds make for angry children? A meta-analysis of video game influences on children's and adolescents' aggression, mental health, prosocial behavior, and academic performance. Perspect Psychol Sci. 2015;10:646–66.

64 Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2015). Understanding Causality in the Effects of Media Violence. American Behavioral Scientist, 59(14), 1807-1821. https://doi.org/10.1177/0002764215596554

65 Ferguson, C. J. (2015). Does media violence predict societal violence? It depends on what you look at and when. Journal of Communication, 65(1), E1-E22. https://doi.org/10.1111/jcom.12129

66 Bushman, B. J. (2016). Violent media and hostile appraisals: A meta-analytic review. Journal of Experimental Social Psychology, 64, 18-26. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2016.01.005

67 Livingstone, S., Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2019). Children's data and privacy online: Growing up in a digital age. London School of Economics and Political Science (LSE).https://eprints.lse.ac.uk/101283/1/Livingstone_childrens_data_and_privacy_online_evidence_review_published.pdf

68 https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child_en

69 https://www.coe.int/en/web/children/strategy-for-the-rights-of-the-child

70 https://www.unicef.org/media/84246/file/Secondary-education-guidance-multiple-and-flexible-pathways-2020.pdf

71 https://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Paratiritirio/2017/Mathitiki_Diarroi_Ereyna_2013-2016_Paratiritirio_Mathitikis_Diarrois.pdf

72 https://dropoutprevention.org/resources/statistics/quick-facts/why-students-drop-out/

73 https://multiplepathways.org/

74 Γεωργίου, Σ. (2011). Σχέση Σχολείου-Οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού. Διάδραση.

75 Βλ. α. το άρθρο 9 (Καθήκοντα και αρμοδιότητες των Σχολικών Συμβούλων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς), παρ. 2, εδ. γ της Υπουργικής Απόφασης Φ.353.1./324/105657/Δ1/8-10-2002 «Καθορισμός των ειδικότερων καθηκόντων και αρμοδιοτήτων των προϊσταμένων των περιφερειακών υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, των διευθυντών και υποδιευθυντών των σχολικών μονάδων και ΣΕΚ και των συλλόγων διδασκόντων» (ΦΕΚ 1340, Τεύχος Β, 16-10-2002), και β. το άρθρο 10, παρ. 3 και παρ. 8 του Ν. 4823/21.

76 https://www.unesco.org/en/articles/teachers-need-training-and-support-prevent-and-address-school-bullying

77 Espelage, D., Shea, M., Shi, W., Wang, C. & Gonzalez, V. (2016). Parents and Teachers' Perspcectives on School Bullying Among Elementary School-Aged Asian and Latino Immigrant Children. Asian American Journal of Psychology, 7(2), 83-96.

78 Γλαρέντζου, Ε., Καραγιάννη, Λ., Κοταλακίδης, Γ., Τζελφέ-Ανέστη, Σ., Χαραμής, Π. (2010). Σχολικές μονάδες κακοποίησης μαθητών/μαθητριών-Ενδείξεις μιας ανιχνευτικής ερευνητικής προσέγγισης. Στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου (επιμ.) Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία (Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). 35-97. Νομική Βιβλιοθήκη.

79 Sanders M.R., Kirby J.N., Tellegen C.L., Day J.J. (2014). The Triple P-Positive Parenting Program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. Clinical psychology review. Jun 1, 34(4). 337-357. και Gardner F., Leijten P., Harris V., Mann J, Hutchings J., Beecham J., Bonin E.M., Berry V., McGilloway S., Gaspar M., Seabra-Santos M.J. (2019). Equity effects of parenting interventions for child conduct problems: a pan-European individual participant data meta-analysis. The Lancet Psychiatry, Jun 1, 6(6). 518-527. doi: 10.1016/S2215-0366(19)30162-2

80 Βλ. και Κανονισμό εσωτερικής υπηρεσίας της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών (Αρ. Απόφασης 4/2020), ά. 13 παρ.10.

81 Παρότι οι υπηρεσίες αυτές νομοθετικά προβλέπονται ήδη από το 1996 με το Ν. 2447/1996, ά. 52, δεν έχουν έως σήμερα συσταθεί και λειτουργήσει.

82 Müller, K., & Schwarz, C. (2023). From hashtag to hate crime: Twitter and antiminority sentiment. American Economic Journal: Applied Economics, 15(3)

83 Βλ. και https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-friendly-justice_en

84 Βλ. και https://rm.coe.int/council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-child/1680a5ef27

85 Βλ. και https://www.oecd.org/en/publications/oecd-child-friendly-justice-framework_6a60970e-en.html

86 Ν. 4478/2017, ιδίως ά. 74 και ΥΑ 7320/2017 (Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)

87 Πρόκειται για τα ανήλικα θύματα των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323Α παρ. 4, 324, 336, 337 παρ. 3, 338, 339, 342, 343, 345, 348, 348Α, 348Β, 348Γ, 349, 351Α ΠΚ, στα άρθρα 6, 7, 9 του ν. 3500/2006 (Α' 232), καθώς και στα άρθρα 29 παρ. 5 και 6 και 30 του ν. 4251/2014 (ά. 227 ΚΠΔ).

88 https://www.barnahus.eu

89 Βλ. General comment no. 13 (2011), The right of the child to freedom from all forms of violence.

90 Το προτεινόμενο μοντέλο προτείνεται να εφαρμοσθεί αρχικά στα Πρωτοδικεία όπου λειτουργεί διακριτό Τμήμα/Αυτοτελές Γραφείο Επιμελητών Ανηλίκων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (ΥΕΑ&ΚΑ).

91 Η συνύπαρξη της Εισαγγελίας Ανηλίκων με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων έχει εφαρμοσθεί με πολύ καλά αποτελέσματα σε διάφορα κρατίδια της Γερμανίας. Στην ελληνική έννομη τάξη, από το ΠΔ 49/1979 προβλέπεται ότι οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων εδρεύουν στους χώρους των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Αυτό εφαρμόζεται σε αρκετά Πρωτοδικεία, εντός των δικαστικών μεγάρων, συχνά όμως σε ανεπαρκείς και ακατάλληλους για τα παιδιά χώρους.

92 Ποινικός Κώδικας, Ποινική Δικονομία, Νόμος 4689/2020 (Ευρωπαϊκή Οδηγία 800/2016), Οργανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ΠΔ 49/1979.

93 Ειδικότερα, θα μπορεί να παραπέμπεται άμεσα σε επιμελητή/ρια ανηλίκων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής (ΥΕΑ&ΚΑ) για την καταγραφή του/της και την έναρξη της συνεργασίας με τον/την ίδιο/α και με την οικογένεια (ά. 46 παρ. 2 ΚΠΔ) ή να παραπέμπεται σε αποκαταστατικές διαδικασίες (ά. 46 παρ. 1 ΚΠΔ). Οι διαδικασίες αυτές θα επιτρέψουν την έγκαιρη εφαρμογή μέτρων ειδικής πρόληψης και ένταξης σε ανηλίκους με ήπια παραβατικότητα, σύμφωνα με τις προδιαγραφές του νόμου για την εισαγγελική εκτροπή.

94 Αναλυτική περιγραφή των καθηκόντων και της μεθοδολογίας της εργασίας των επιμελητών ανηλίκων γίνεται στο ΠΔ 49/1979, ενώ η περιγραφή που απαντάται στον Οργανισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης είναι στοιχειώδης και ελλιπής.

95 Προτεινόμενη δράση σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας.

96 Η λειτουργία των δομών είναι σκόπιμο να βασίζεται σε διυπουργικές συνεργασίες (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Υπουργείο Υγείας κ.λπ.).

97 https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/Harmonised_numbers_for_services_of_social_values-_116_2012.pdf

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Προεδρία της Κυβέρνησης